

SISUKORD nr 1/2008

Toimetuse veerg

Regina Lind.....2

Uudised/sündmus

2008. aastast jõustunud
seadusemuudatused 3

Uudised ja pressiteated...4

ESTA uudised.....6

2008 on Euroopa
kultuuridevahelise dialoogi aasta.....7

Sotsiaalkindlustusamet

1993–2008.....13

15 aastat sotsiaaltöö õpetamist Lääne-

Virumaal

Meeli Männamäe.....46

Mõdriku suveakadeemia – kolm päeva
enda jaoks

Triin Siiner,

Marika Vernik.....48

Seadus/Info

Elatisabi last üksi kasvatavale vane-
male

Elina Saunanen.....8

Rehabilitatsiooniteenuseid

reguleerib uus määrus

Marina Runno.....11

Tööturuameti uued võimalused

Karin Andre, Pirjo Vaarmaa, Helle Tiho,

Kätlin Köverik, Terje Nurmsalu, Raido

Raudnagel.....14

Kohus otsustas

Vaidlus pensioniõigusliku staaži üle

Heli Sildmäe.....17

Enammakstud pensioni

tagasimaksmine

Heli Sildmäe.....18

Teenus

Tervishoiu- ja sotsiaalteenused HIVi

nakatunud inimestele

Kristi Rüütel.....20

Intervallhoid Kõo Päevakeskuses

Merike Merirand.....22

Perekoolitus – abiks

skisofreeniahaigete pereliikmetele

Kristel Altmäe.....24

Sotsiaaltöö kui elukutse

Külaseltsid – hoolekande kasutamata
ressurs

Valter Parve.....26

Rõhuasetused sotsiaaltöötajate

eetikakoodeksites

Lauraliisa Heidmets.....30

Sotsiaaltöötaja turvalisus

Merle Peekman.....34

Meeleolukas lugemiselamus

sotsiaaltöö kujunemisest Raplamaal

Taimi Tulva.....56

Sotsiaaltöö meetodid

Rohkem refleksiivset praktikat

Riina Kiik.....37

Eneserefleksioon refleksiivses

praktikas: manitsus ettevaatlikkusele (1)

Kam-shing Yip.....38

Kaasav juhtimine hoolekandeasutustes

Piret Tamme.....43

Rahvusvaheline koostöö

Hans van Ewijk: Euvõti
on avatus koostööle

Regina Lind.....50

Noppeid klientitöö

seminarist Lapi Ülikoolis

Taimi Tulva, Indira Viiralt-

Nummela.....55

Muljeid Lätis toimunud

sotsiaaltööalasest konverentsist

Helena Angerjäv.....56

Rahvusvaheline

rehabilitatsioonikonverents

Ülle Lepik.....59

Tähistagem sotsiaaltöötajate päeva!

**„Sotsiaaltöötaja aitab lahendada pere eluase-
meprobleemid”, „Lastekodu sotsiaalpedagoog
kasvatatakse lapsed korralikeks inimesteks”,
„Koduhooldaja muutis hoolealuse päeva rõõm-
saks”, „Kogukond sai vajaliku teenuse tänu sot-
siaalameti ja vabaühenduse koostööle” – kuidas
teile meeldiks leida mõne sellise pealkirja mitte
ajakirjast Sotsiaaltöö, kus lood sotsiaaltöö tegi-
jate saavutustest on enesestmõistetavad, vaid
suure päevalehe esikaanelt?**

Soome sotsiaaltöötajate kutseühing Talentia viis eelmisel aastal läbi sotsiaaltööd tutvustava kampaania. Iga soovijale pakuti võimalust testida, kas ta kvalifitseerub sotsiaaltöö juhtumiks. Asja mõte oli selles, et avalikkust teavitada: sotsiaaltöö ei ole ainult eluheidikutele – oma elu jooksul puutub sellega kokku tõenäoliselt iga inimene. Sotsiaaltöö on äärmiselt keeruline ja vastutusrikas töö, mis nõuab head ettevalmistust. Ja tsiteerides rahvusvahelise sotsiaaltöötajate föderatsiooni IFSW sotsiaaltöö päeva 2008 loosungit, toob sotsiaaltöö „Ilmatuma suure muutuse inimeste ellu“.

Heal lapsel mitu nime. Nagu ütleb ajakirjale antud intervjuus professor Hans van Ewijk – sotsiaaltöö omavalitsuses, sotsiaalpedagoogika, noorsootöö, töö hoolekandeesatuses – kõik see on üks suur sotsiaaltöö.

IFSW tähistab üleilmset sotsiaaltöö päeva juba teist aastat kevadel ja esmakordselt ühineb selle algatusega ka Eesti. Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon kutsub üles tähistama sotsiaaltöötajate päeva 27. märtsil, sest just seda kuupäeva pooldas enamik sügisel küsitletud sotsiaaltöötajatest. Sotsiaaltöötajate päeva väarikale tähistamisele lubas kaasa aidata ka sotsiaalministeerium. Ajakiri Sotsiaaltöö toetab seda ettevõtmist lootuses, et kokkulepe sotsiaaltöötajate päeva suhtes aitab kaasa sotsiaaltöökultuuri ühtlustumisele Eestis: seni on olnud ikka nii, et tähistame tähtpäevi ja tunnustame parimaid eri aegadel või ei tee seda üldse, käime erinevatel üritustel, mõtleme ühete ja samade mõistete all erinevaid asju.

Kui kellelegi on meeltnööda siiski harjumuspärane aeg novembris, siis arvan, et tal on õigus selle juurde ka jääda. Samuti võib jätkata diskussiooni, et sobivaimas kuupäevas ühiselt kokku leppida.

Kui me tahame, et sotsiaaltööd ühiskonnas väärtustataks, peame viima inimesteni positiivseid sõnumeid sotsiaaltööst, kasutades selleks kõiki võimalusi: suheldes klientidega, rääkides kaasa ühiskonna arengus, valgustades kolleege teistest valdkondadest või siis kirjutades sotsiaaltöötajate päevast kohalikus lehes. Igaüks saab siin oma panuse anda.

Regina Lind
Ajakirja Sotsiaaltöö vastutav toimetaja

U U D I S E D

2008. aastast jõustunud seadusemuudatused

Vanemahüvitise maksmise perioodi pikendati 14 kuult 18 kuuni. Uue seaduse järgi pikendati vanemahüvitise maksmist uutele taotlejatele ja neile vanematele, kellel vanemahüvitise saamise õigus kehtis seisuga 1. jaanuar 2008. Last hooldavale vanemale hüvitatakse nüüd 100% eelmise kalendriaasta keskmisest töötasust 575 päeva jooksul. Mittetöötavale vanemale hüvitise maksmist pikendati 14 kuult 18 kuuni.

Tõusis isapuhkuse hüvitis. Töötaval isal on õigus saada kümme tööpäeva isapuhkust juhul, kui ema on rasedus- ja sünnituspuhkusel või kahe kuu jooksul pärast lapse sündi. Puhkuse eest makstakse isale tema keskmist palka, kuid mitte rohkem kui kolmekordset Eesti keskmist brutokuupalka.

Eeskostel ja perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus tõusis 1500 kroonilt 3000 kroonini. Eeskostel ja perekonnas hooldamisel olevatele lastele makstakse ka kõiki teisi peretoetusi, millele lapsel või perel on õigus – lapsetoetust, lapsehooldustasu, koolitoetust, vanemahüvitist jms.

Tõusid puuetega inimeste sotsiaaltoetused. Tööealistel inimestel tõusid toetused keskmiselt 30%, lisaks kehtestati uus toetuse liik – töötamistoetus. Seda makstakse üle 16-aastasele töötavale puudega inimesele puudest tulenevate töötamisega seotud lisakulude osaliseks hüvitamiseks kuni 4000 krooni ulatuses kolme aasta jooksul.

Riik hakkas maksuma elatisabi elatist taotlevale vanemale 90 päeva ulatuses. Elatisabi on riigi poolt makstav lühiajaline toetus lapsele, kelle vanem ei täida ülalpidamiskohustust. Elatisabi makstakse vanemale, kes taotleb kohtult elatise väljamõistmist. Elatisabi ei maksta, kui vanem taotleb elatise suuruse muutmist.

Riik toetab elatise taotlejat elatisabiga 90 päeva ulatuses, päevamäär on 50 krooni. Elatisabi maksimaalne summa on 4500 krooni.

Muudatused 2008. aasta jooksul

1. aprillist 2008 jõustuvad riikliku pensionikindlustuse seaduse muudatused, mis suurendavad pensioni baasosa osakaalu ja muudavad pensionide indekseerimise korda. Kui praegu sõltub indeks 50% sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa laekumise ja 50% tarbijahinnaindeksi aastasest kasvust, siis edaspidi hakkab 80% indeksist sõltuma sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa laekumise kasvust ja vaid 20% tarbijahinnaindeksi kasvust. Teine suurem muudatus on, et alates 2008. aastast korrutatakse indekseerimisel pensioni baasosa suurema koefitsiendiga kui aastahinne. Pensioni baasosa suurendatakse indeksiga, mille kasvuosa on korrutatud lisaks koefitsiendiga 1,1. Samal ajal suurendatakse aastahinnet indeksiga, mille kasvuosa on korrutatud koefitsiendiga 0,9. Sellest tulenevalt suureneb edaspidi pensioni baasosa osakaal pensionivalemis.

1. oktoobrist hakatakse tööealistele puuetega inimestele toetust arvutama uutel alustel: lisakulude põhjal on suurem toetus nendel, kelle puue toob kaasa suuremaid kulutusi puudest tingitud takistuste ületamiseks.

U U D I S E D

Sotsiaalminister tänas maavalitsuste sotsiaaltöötajaid

8. veebruaril Niguliste muuseum-kontserdisaalis toimunud sotsiaalministri vastuvõtule oli kutsutud 196 pikaajalist sotsiaaltöötajat ja erihoolekande teenuste osutajat. Ministri tänukirja sai 23 maavalitsuste sotsiaal- ja tervishoiuosakondade töötajat, kes teevad seda tööd alates maavalitsuste sotsiaalosakondade loomisest. Sotsiaaltöötajaid tänas minister Maret Maripuu, sotsiaaltööst ning oma kokkupuudetest selle valdkonnaga rääkis perepoliitika ja sotsiaallala asekanter Riho Rahuoja, esines ETV noortekoor.

Niguliste muuseum-kontsertsaalis toimus sotsiaalministri vastuvõtt teenekatele sotsiaaltöötajatele.

Sotsiaaltööfoorum – tänuüritus Raplas

6. detsembril 2007 toimus Rapla keskraamatukogus sotsiaaltööfoorum-tänuüritus „Viisteist aastat sotsiaaltööd Raplamaa omavalitsustes” ning Raplamaa sotsiaaltöö algusaastaid kajastava raamatu esitlus. Raamatu kaasabil tehti rännak sotsiaaltöö algusaastatesse ning räägiti hoolekande arengust Raplamaa omavalitsustes. Sotsiaaltööfoorumi-tänuürituse avas Rapla maavanem Tõnis Blank. Ülevaate sotsiaaltöö arengust andsid endine maavanem Kalle Talviste, endine abimaavanem Jaak Herodes, endine vallavolikogu esimees, vallavanem ja sotsiaaltöötaja Kaare Tammaru, sotsiaaltöötajad Mare Käpp,

Sirve Laineste ja Uku Torjus ning sotsiaalministeeriumi asekanter Riho Rahuoja. Asekanter Riho Rahuoja ja maavanem Tõnis Blank tunnustasid neid inimesi, kes on Raplamaa sotsiaalhoolekandes kaua töötanud ning kelle tegevus on olnud paljude aastate jooksul tähelepanuväärne ja edukas. Sotsiaalministeeriumi tänukirja said Reeli Uustallo, Sirve Laineste, Katrin Abel, Ellen Rüütel ja Virve Kaukes. Maavalitsuse tänukirja sai 19 inimest.

Ants Tammar, Rapla Maavalitsus

Eakate huvimess 2008

Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö üliõpilased korraldavad ka sel aastal eakatele huvimessi, mis toimub 8. märtsil algusega kell 11.00 Rakvere Spordihallis. Messi eesmärk on informeerida eakaid erinevatest vaba aja veetmise võimalustest ja teenustest, mis aitavad neil eluga paremini toime tulla. Messi sõnum on seotud ilu teemaga. Aktiivne vanadus toob eakale sära silma ning särav eakas on ilus eakas. Messi juhtlause ongi „Tule ja sära”. Kohal on iluteenuste osutajad ja fotograaf. Külalisesinejaks on lubanud tulla Boris Lehtlaan koos Henn Rebasega. See, milleks mess kujuneb, oleneb aga juba kollektiividest ja üksikisikutest, kes osalevad messil kas eksponeeritud, esineja või mõnes muus rollis. Eelmise aasta messi menu – osalejaid oli üle 1300 inimese – lubab prognoosida veelgi suuremat osavõttu kõikjalt üle Eesti. Info:

www.eakatehuvimess.ee või tel 5564 1890.

Margi Loide, projektijuht

Tallinna Ülikoolis moodustati Sotsiaaltöö Instituut

1. jaanuarist 2008 muutus Tallinna Ülikooli akadeemiline struktuur, senised teaduskonnad korraldati ümber instituutideks. Varem sotsiaalteaduskonna alla kuulunud sotsiaaltöö osakonna baasil moodustati Tallinna Ülikoolis eraldi struktuuriüksusena sotsiaaltöö Instituut. Struktuuriuudatuse

U U D I S E D

eesmärk on ühtlustada Tallinna Ülikooli akadeemilist struktuuri ning lihtsustada hierarhiat. Sotsiaaltöö Instituudi direktoriks valiti professor Lauri Leppik.

Läänemaa viib läbi töötute rehabiliteerimise projekti

2006. aasta kevadel esitas SA Läänemaa Arenduskeskus Euroopa Sotsiaalfondi meetme 1.3. "Võrdsed võimalused tööturul" III taotlusvooru projekti "Läänemaa riskirühma töötute rehabiliteerimine ja tagasitoomine töajourule". 21 kuud (01.09.2006–31.05.2008) kestva projekti partneriks on Tööturuameti Läänemaa osakond. Projekti eesmärk on riskirühma töötute (puudega töötud; 16–24 aastased töötud; vanglast vabanenud isikud; 55-aastased kuni vanaduspensioniealised töötud; pikaajalised töötud; eesti keelt mitteoskavad töötud) toomine töajourule tugiisikute võrgustiku toel. Sihtgrupi suurusks planeeriti 100 inimest (70 meest ja 30 naist).

Projekti esimeses etapis töötati välja rehabilitatsiooni meetodika riskirühma töötute tagasitoomiseks töajourule, samuti tugiisikute võrgustiku toimimise meetodika. Toimus tugiisikute koolitus. Alates jaanuarist 2007 rakendusid tugiisikud tööle kümnes Läänemaa omavalitsuses, mis tähendab, et kohalikud omavalitsused kaasati sotsiaaltöötajate ja tugiisikute kaudu sihtgrupi rehabilitatsiooni protsessi. Koos valdade sotsiaaltöötajatega analüüsitakse sihtgruppi, selgitatakse välja, kellele on vajalik ja kasulik projektis osaleda ja kes tugiteenusel eelkõige vajaksid. Töötutele lähenetakse individuaalselt, juhtumipõhisel meetodil. Eelduseks on loomulikult see, et ka töötajal endal on soov oma elus muudatusi teha ja töajourule naasta.

Sageli on tugiisikute tööks lihtsate inimlike probleemide lahendamine: näiteks aegunud juhilubade ja aegunud passi taastamine, transpordiprobleemide lahendamine,

suhtlemine ametiasutustega jne. Eelkõige seisneb töö abivajaja sotsialiseerimises ja talle tema võimaluste tutvustamises.

Tugiisikuteenuse osutamisel ei ole kriteeriumiks tööturuametis arvelolemine. Töötutele pakutakse võimalust kasutada tööturuteenuseid: suunatakse koolitusele, tööpraktikale või siis korraldatakse palgatoetuse maksmist töajourule. Samuti ollakse otsekontaktis kohalike töajourutega.

Projektijuhil Peeter Alekandi sõnul on pool aastat enne projekti lõppemist selles osalenud 137 inimest. Tugiisikute kaudu on kaasatud 109, Tööturuameti Läänemaa osakonna poolt 28 inimest. Täna on tööle saanud 40 inimest.

Projekti väärtus maakonna jaoks on suur – lisaks riskirühma töötute tagasitoomisele töajourule on Läänemaal loodud tugiisikute võrgustik, mis saab pärast projekti lõppemist oma kogemuse ja oskustega jätkata tegevust kohalikes omavalitsustes.

Kersti Lõhmus, Lääne Maavalitsus

Konkurss „Laulame eakate hüvanguks!“

Eesti Gerontoloogia ja Geriaatria Assotsiatsioon, Tallinna Sotsiaaltöö Keskus ja ETV saade Prillitoos kutsuvad kõiki laululoojaid ja artiste kirjutama ja esitama laule, mis väärtustavad eakaid inimesi ja nende tegemisi. Oodatud on laulud vanemadest, vanaisadest, pensioniea rõõmudest jne. Laulu võivad esitada mis tahes earühma kuuluvad solistid, ansamblid, laulukoorid vm kollektiivid. Konkursi tähtaeg on 14. aprill. Võistluslaulude paremik tuleb ettekandele 23. mail Eesti Metodisti Kirikus (Narva mnt 51, Tallinn). Kolm paremat laulu saavad auhinna, võidulaul tuleb esitamisele ka ETV saates Prillitoos. Info: tel 645 7924 ja 507 2252 (Kersti Põldemaa), e-post: kersti.poldemaa@swcenter.ee

U U D I S E D

UUDISED

Tegevuskava 2008. aastaks

2008. aastal planeerib ESTA läbi viia 23 suuremat ja väiksemat projekti. Suuremate üritustena on kavas pidulikult tähistada sotsiaaltöötajate päeva, korraldada 21–22. augustil sotsiaaltöötajate suvekool ning sügisel teemapäev erivajadustega laste ja noorte hoolekandest. Algust tehakse 2009. a sügisel toimuva Eesti sotsiaaltöö 4. kongressi ettevalmistamisega. Soovitakse panustada sotsiaalvaldkonna õigusaktide ettevalmistamisse ning sotsiaaltöö edendamisesse. ESTA liikmete huvide kaitseks, sh töö ja palgatingimuste parandamiseks koostatakse omaette tegevuskava. Märkimisväärne osa tegevustest on suunatud ESTA kui organisatsiooni tugevdamisele. Tegevuste eestvedajate kontaktandmed leiab ESTA kodulehel www.eswa.ee. Ootame kõigi huviliste aktiivset kaasalöömist!

Sotsiaaltöötajate päeva tähistatakse tänavu 27. märtsil

Möödunud aasta sügisel ESTA liikmete hulgas korraldatud küsitlus näitas, et suurem osa sotsiaaltöötajaid soovis tähistada sotsiaaltöötajate päeva 27. märtsil, mis oli ka 2007. aastal üleilmne sotsiaaltöötajate päev. Tänavu tähistab rahvusvaheline sotsiaaltöötajate föderatsioon IFSW sotsiaaltöötajate päeva 15. aprillil. Nagu meile selgitati, otsustati kuupäeva nihutada, kuna 27. märts oleks seekord langenud liiga lähedale lihavõttepühadele. Mis kuupäeval tähistatakse sotsiaaltöötajate päeva ülemaailmselt järgmisel aastal, pole veel teada. ESTA on otsustanud esialgu jääda 27. märtsi juurde, sest kindel kuupäev jääb kõigile paremini meelde. Aeg näitab, kas see päev võetakse omaks või hakkame liikuma koos IFSW poolt määratavate kuupäevadega.

Sotsiaaltöötajate päeva pidulik üritus toimub Paides

Sotsiaaltöötajate päeva üritus toimub 27. märtsil 2008 kell 13.00–16.00 Paide Kultuurikeskuse suures saalis. Üritusega soovitakse väärtustada sotsiaaltöö tegijaid ja anda ühiskonnale positiivne sõnum sotsiaaltööst. Üritusel võtavad sõna sotsiaalministeeriumi, Järva Maavalit-

suse ja ESTA esindajad, toimub kontsert või teatrietendus ja tunnustatakse sotsiaalalal oma elutöö teinud inimesi. Osalemissoovist palume teatada 17. märtsiks e-posti aadressil annika@koeruvv.ee.

Tunnustame sotsiaalalal oma elutöö teinud inimesi!

2007. aasta lõpus korraldas ESTA konkursi aasta parimate töötajate väljaselgitamiseks. Tänavu tunnustab ESTA sotsiaalalal oma elutöö teinud inimesi. Sellele konkursile võib esitada iga isiku, kes on hoolekandesüsteemis kaua ja tulemuslikult töötanud. Kandidaat võib olla mis tahes ametikohal töötanud või töötav inimene. Elutöö eest tunnustatud isikuks võib saada sotsiaalhooldaja, sotsiaaltöötaja, hoolekandeesutuse juht, sotsiaalminister, sotsiaaltöö õpetaja, vabatahtliku töö tegija, hoolekandeesutuse kokk või mõnda muud ametit pühendunult pidanud inimene. Oluline on, et tema suurt tööpanust ja humaanset suhtumist oleks märganud paljud kliendid ja kaastöötajad. Täpsem informatsioon konkursi kohta: www.eswa.ee

ESTA kutsub endaga ühinema

2007. aasta lõpu seisuga ESTA-l oli 382 üksikisikust liiget ja kaks liikmesorganisatsiooni – Eesti Sotsiaalasutuste Juhtide Nõukoda ning Eesti Laste ja Noorte Hoolekandeesutuste Ühendus. ESTA kutsub endaga ühinema nii sotsiaaltööd väärtustavaid inimesi kui ka teisi sotsiaalvaldkonnas tegutsevaid ühendusi, mille põhikirjaliseks eesmärgiks on eriala edendamine ning oma liikmete huvide esindamine. Ühendame oma jõud, et üheskoos seista oma töötajate ja klientide eest! ESTA liikmeks astumiseks tuleb mittetulundusühingul esitada avaldus ESTA eestseisusele, füüsilised isikud esitavad liikmeks astumise avalduse ESTA piirkondlikule ühendusele. Vähemalt 30-liikmeline ESTA-ga liitunud ühendus saab olla esindatud ühe liikmega ESTA volikogus. Soovi korral võivad liikmesorganisatsiooni liikmed ka füüsiliste isikutena ESTA liikmeks astuda. Liikmeks vastuvõtmist saab kontrollida ESTA kodulehel www.eswa.ee rubriigist „Piirkondlikud ühendused”.

2008 on Euroopa kultuuridevahelise dialoogi aasta

Kui eelmisel aastal läbi viidud Euroopa aasta „Võrdsed võimalused kõigile“ suures teadlikkust üldistest õigustest, siis 2008. aasta teemaks valitud kultuuridevaheline dialoog aitab kaasa võrdõiguslikkusele, edendades pluralismi, kõigi inimeste osalust demokraatlikus protsessis ja mõistmist erinevate sotsiaalsete rühmade vahel. Aasta loosung **”Erinevad üheskoos”** tuletab meelde, et kultuure ei või üksikisest eraldada, nad peavad saama koos elada ja hingata.

Hiljutise Eurobaromeetri uuringu järgi usub kaks kolmandikku ELi kodanikest, et erineva rahvuse, kultuuri- või etnilise taustaga inimesed rikastavad nende maa kultuurielu. Eestlased puutuvad teiste ELi riikidega võrreldes kõige vähem kokku teistest kultuurist inimestega – 43% eestlastest suhtleb teistsuguse kultuuritaustaga inimestega iga päev, samal ajal kui ELi keskmine on 65%.

Euroopa kultuuridevahelise dialoogi aasta (EKDA) tunnustab fakti, et Euroopa kultuuriline mitmekülgus on ainulaadne eelis. See innustab kõiki Euroopas elavaid inimesi tutvuma teineteise rikkaliku kultuuripärandiga ja võimalustega õppida erinevatelt kultuuritraditsioonidelt.

EKDA raames viiakse Euroopas läbi mitmeid projekte, EL toetab ka iga liikmesriigi riiklikku projekti ja korraldab partnerlusprogrammi kodanikuühiskonna kaasamiseks. Ametisse on nimetatud aasta saadikud – tuntud inimesed, kelle ülesandeks on suurendada teadlikkust kultuuridevahelise dialoogi tähtsusest.

Kultuuridevahelise dialoogi aasta läbiviimist Eestis koordineerib **Avatud Eesti Fond**. Aasta jooksul on plaanis läbi viia järgmisi tegevusi:

25. jaanuaril toimus kultuurivahelise

dialoogi aasta avaüritus Tallinnas.

Aasta algul Euroopa Parlament ja Aachenis asuv Karl Suure rahvusvahelise auhinna sihtasutus viisid läbi noorte projektikonkursi ELi arengu, integratsiooni ja Euroopa identiteedi teemal.

www.europarl.ee, www.karlspreis.de
Veebruaris viiakse läbi projektikonkurs kodanikuühendustele, et nende kaasabil suurendada rahva informeeritust Euroopa Liidust, tugevdada Euroopa identiteeti ning kaasata inimesi Euroopale oluliste teemade arutellu.

29. märtsil toimub Tartus Vojvodina regiooni (Serbia) tutvustav päev.

1. aprillini saab osaleda konkursis koolilehtedele ja -raadiotele koostöös Noorte Meediaklubiga.

Märtsist aprillini ja septembrist novembrini toimuvad simulatsioonid ja rollimängud koolides 14–16. aastastele noortele koostöös väitlusklubi, Tegusate Eesti Noorte ja Heateo Sihtasutuse noorte programmi-ga SINA (Suured ideed noorte algatusel).

Kevadest sügiseni kestab Tallinna Ülikooli avatud loengute sari.

7. juunil tähistatakse maailmapäeva, kontakt: Arengukoostöö Ümarlaud, www.terveilm.net

15–16. augustini 2008 on planeeritud teatrietendus ja töötuba noortele kooliteatri tegijatele Jõhvi kontserdimajas.

Novembris korraldab ühendus Euroopa Noored rahvusvahelise koolituse Eesti, Läti, Leedu, Soome ja Saksamaa põhirahvuste ja vene vähemuste esindajatele, et edendada multikultuursust noorsootöölases koostöös ja rahvusvahelisi noorteprojekte.

EKDA Eesti saadikud on poliitikauurija **Iivi Anna Masso** ning kultuuriajaloolane **David Vseviõv**.

*Vaata lisaks: www.oef.org.ee,
www.dialogue2008.eu*

Elatisabi last üksi kasvatavale vanemale

Elina Saunanen

justiitsministeeriumi avaliku õiguse talituse nõunik

Eesti perede kohta tehtud statistilised analüüsid näitavad, et valdav osa üksikvanema lastest ei saa teiselt vanemalt elatist. Ühe vanema ülalpidamisel olevate laste olukorra parandamiseks on Riigikogu vastu võtnud elatisabi seaduse, mis jõustus 1. jaanuaril 2008. Seaduse kohaselt on last üksi kasvataval vanemal võimalik taotleda riigilt elatisabi tingimusel, et ta algatab elatise saamiseks kohtumenetluse vanema vastu, kes lapse ülalpidamiskohustust ei täida. Riik maksab elatisabi selle vanema eest, kes oma kohustust ei täida, nõudes raha temalt hiljem sisse. Seega ei ole tegu toetusega, vaid elatisnõude üleminekuga riigile. Elatisabi seaduses sisalduvad täitemenetluse seadustiku muudatused peaksid muutama täitemenetluse elatisasjades senisest efektiivsemaks.

Elatisabiga sarnast rahalist abi makstakse mitmes teiseski riigis: Soomes, Prantsusmaal, Rootsis, Austrias, Saksamaal ja mujal. Teiste riikide seadusi on osaliselt eeskujuks võetud ka meie elatisabi seaduse väljatöötamisel.

Seadusel on kaks peamist eesmärki. Esiteks peab elatisabi maksmine tagama lapse ülalpidamise olukorras, kus üks vanematest oma kohustust ei täida ja elatise nõudmiseks tarvituks võetud abinõud (kohtumenetluse algatamine) ei ole veel soovitud tulemusi andnud. Teiseks ärgitab seadus vanemaid senisest aktiivsemalt elatisnõudega kohtusse pöörduma.

Last üksi kasvatav vanem saab taotleda riigilt elatisabi tingimusel, et ta algatab elatise saamiseks kohtumenetluse vanema vastu, kes lapse ülalpidamiskohustust ei täida. Riik maksab elatisabi oma kohustust eirava vanema eest ja nõuab raha temalt hiljem sisse.

Seni on paraku paljud üksikvanemad leppinud sellega, et elatist ei maksta, ega püüagi oma lapse õigusi kohtus kaitsta.

Õigus elatisabile on alaealisel lapsel, kelle vanem ei täida ülalpidamiskohustust või ei tee seda perekonnaseaduses nõutavas ulatuses. Elatisabi makstakse ainult Eestis elavatele isikutele (EL-i määruse 1408/71/EMÜ alusel teatud juhtudel ka välisriigis elavatele lastele). Elatisabile ei ole õigust lapsel, kellele maksab sarnast abi mõni teine riik.

Elatisabi makstakse vanemale, kes taotleb kohtult elatise väljamaksmist (mitte selle suuruse muutmist) ja kelle kasuks on tehtud esialgne kohtulahend – kohtumäärus. Kuna üks seaduse eesmärke on ärgitada vanemaid elatisvaidluses kohtusse pöörduma, siis ei reguleeri elatisabi seadus neid juhtumeid, mille puhul kohus on juba elatise välja mõistnud. Kui elatis on

välja mõistetud ja teine vanem jätkuvalt eirab lapse ülalpidamiskohustust, siis tuleb vanemal pöörduda kohtutäituri poole.

Elatisabi suurus

Elatisabi finantseeritakse riigieelarvest. Elatisabi suuruse aluseks on lapsetoetuse määr: lapsetoetuse kehtivat määra (150 kr) arvestades on elatisabi päevamääraks 50 krooni ja elatisabi kogusummaks 4500 krooni.

Elatisabi makstakse 90 päeva eest. Eelduslikult piisab 90 päevast selleks, et kohus jõuaks lahendada kas hagi tagamise taotluse või maksekäsu kiirmenetluse avalduse ning vanem jõuaks algatada täitemenetluse.

Avaldus kohtule

Elatisnõude täitmist saab nõuda kohtu kaudu kahel viisil: tavalises hagimenetluses või elatisnõuete kiirmenetluses. Kummagi avalduse eest ei pea riigilõivu tasuma. Tavalises hagimenetluses on võimalik nõuda, et kohus kohustaks võlgnikku lapsele menetluse ajal elatist maksma. Hagi tagamise otsustab kohus juba avalduse esitamise päevale järgneval tööpäeval. Maksekäsu kiirmenetlus on lihtsam, kuid selleks ei tohi elatisnõue ületada 3000 kr kuus. Kiirmenetluses piisab elatisabi saamise tingimuse täitmiseks makseettepaneku tegemisest kohtu poolt. Kohus teeb makseettepaneku 7 päeva jooksul alates kiirmenetluse avalduse esitamisest.

Avaldus Sotsiaalkindlustusametile

Elatisabi taotlemiseks tuleb Sotsiaalkindlustusametile esitada avaldus, isikut tõendav dokument ja kohtumenetluse algatamist tõendav dokument. Olenevalt algatatud kohtumenetluse liigist on viimatinimetatuks kas maksekäsu kiirmenetluse algatamisel kohtu poolt kinnitatud makseettepaneku koopia või hagi tagamise määrus, millega on kostjalt mõistetud välja elatis. Elatisabi taotlemise avalduse võib Sotsiaalkindlustusametile esitada ka elektrooniliselt, digitaalallkirjaga allkirjastatuna.

Elatisabi määratakse, kui taotlemiseks vajalikud dokumendid on esitatud **30 päeva** jooksul arvates makseettepaneku määru teemisest või elatist maksma kohustava hagi tagamise määru teemisest. On väga oluline seda tähtaega järgida, kuna selle mõjuva põhjuseta möödalaskmise korral ei ole võimalik elatisabi saada. Tähtaeg on sätestatud selleks, et tagada lapsele ülalpidamine võimalikult kiiresti.

Elatisabi maksmine

Elatisabi määramise või sellest keeldumise otsuse teeb Sotsiaalkindlustusamet 15 tööpäeva jooksul arvates avalduse ja kõigi nõutavate dokumentide saamisest. Kui elatisabi taotlus esitatakse hiljemalt kuu 15. päeval, makstakse elatisabi välja järgmisel kuul. Kui taotlus esitatakse hiljem, makstakse elatisabi välja ülejärgmisel kuul. Korraga makstakse välja elatis selle kuu eest, mil taotlus esitati ning selle kuu eest, mil elatis välja makstakse. Järgmised maksed tehakse järgmisel kuul sellele kuule vastavas elatisabi suuruses.

Elatisabi määramise otsus tehakse teatavaks elatisabi taotlejale ja võlgnikule. Elatisabi määramise otsus avaldatakse ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded, kui puuduvad andmed menetlusosalise aadressi kohta või kui menetlusosaline ei ela teadaoleval aadressil ja tema tegelik viibimiskoht ei ole teada ning dokumenti ei ole muul viisil võimalik kätte toimetada. Vastavalt elatisabi taotleja soovile makstakse elatisabi pankka elatisabi taotleja

arvelduskontole Eestis või posti teel maksja kulul. Elatisabi kandmine välisriigis asuva panga arvelduskontole toimub saaja kulul.

Sotsiaalkindlustusamet lõpetab elatisabi maksmise enne 90 päeva möödumist:

- 1) kui hagi tagamise määrus, millega vanemat kohustati elatist maksuma kohtumenetluse ajal, on tühistatud
- 2) kui kohtumenetlus elatisnõudes on lõpetatud, välja arvatud juhul, kui elatis on välja mõistetud
- 3) kui ilmneb, et elatisabi saamise tingimused ei olnud või ei ole enam täidetud
- 4) võlgniku surma korral
- 5) elatisabi saama õigustatud isiku surma korral.

Elatisabi saaja kohustused

Vanem, kellele elatisabi välja makstakse, on kohustatud viivitamata teatama kirjalikku taas-esitamist võimaldavas vormis Sotsiaalkindlustusametile kõikidest asjaoludest, mis mõjutavad elatisabi maksmist, eelkõige hagi tagamise määruise tühistamisest, elatisnõude rahuldamatada jätmisest, lapse kasvatamise lõpetamisest ja võlgniku ülalpidamiskohustuse täitma asumisest perekonnaseaduses nõutavas ulatuses. Kui elatist maksuma kohustatud vanem ei täida vabatahtlikult kohtulahendist tulenevat elatise maksmise kohustust, on elatisabi taotleja kohustatud esitama täitmisavalduse. Taotleja on kohustatud viivitamata teatama Sotsiaalkindlustusametile täitmisavalduse esitamisest. Kui elatisabi on makstud hoolimata sellest, et elatisabi seaduses sätestatud elatisabi saamise tingimused ei olnud täidetud või on jõustunud kohtulahend, mille kohaselt võlgnik ei ole kohustatud elatist maksuma, peab taotleja elatisabi riigile tagasi maksuma. Kui vanem ei maksa alusetult saadud elatisabi tagasi, teeb Sotsiaalkindlustusamet talle enamakstud summa tagasinõudmiseks ettekirjutuse koos hoiatusega. Hoiatuses märgitud tähtaja jooksul ettekirjutuse täitmata jätmise korral annab Sotsiaalkindlustusamet ettekirjutuse sundtäitmiseks täitemenetluse seadustikus sätestatud korras.

Vanem, kelle lapsele on makstud elatisabi, on Sotsiaalkindlustusameti nõudmisel kohustatud esitama ülevaate lapsele makstud elatisest ja muid andmeid, mis on elatisabi maksmise ja elatise tagasinõude seisukohalt olulised. Elatisabi saaja peab elatisabilt maksuma tulumaksu.

Võlgniku kohustused

Elatisabi määramise otsuse tegemisel läheb elatisabi saaja nõue üle riigile elatisvaidluses tehtud kohtulahendis märgitud ulatuses, kuid mitte rohkem kui elatisabi taotlejale riigi poolt väljamakstud elatisabi osas. Seega, kui kohtulahendis on väiksem summa kui väljamakstud elatis, siis riik suuremat summat tagasi nõuda ei saa. Elatisabi määramise otsuses märgitakse teave elatisnõude ülemineku kohta riigile.

Sotsiaalkindlustusamet teatab võlgnikule nõude riigile üleminekust viivitamata pärast elatisvaidluses tehtud kohtulahendi jõustumist. Võlgnikule teatatakse kirjalikult, mis nõue, mis ajast, millises ulatuses ja millisel õiguslikul alusel on riigile üle läinud. Ühtlasi tehakse võlgnikule ettepanek riigi nõue rahuldada ja antakse nõude rahuldamiseks vajalikke juhiseid. Kui elatisnõude võlgnik ei ole riigile üle läinud nõuet vabatahtlikult rahuldanud, nõuab riik võla sisse pärast elatise maksmiseks kohustava kohtulahendi jõustumist. Kui võlgnik ei rahulda riigile üle läinud elatisnõuet, teeb Sotsiaalkindlustusamet riigi nimel avalduse lapsevanema poolt elatisasjas algatatud täitemenetlusega ühinemiseks. Kui elatise sissenõudmiseks ei ole täitemenetlust algatatud, teeb seda Sotsiaalkindlustusamet.

Rehabilitatsiooniteenuseid reguleerib uus määrus

2008. aastast muutusid rehabilitatsiooniteenuste hinnad ja maksimaalsed maksumused isiku kohta kalendriaastas. Alates 2009. aastast muutub teenuste osutamine paindlikumaks.

Marina Runno

sotsiaalministeeriumi hoolekandeosakonna peaspetsialist

2005. aastal täiendati sotsiaalhoolekande seadust rehabilitatsiooniteenusega ning kirjutati üksikasjalikult lahti teenuse mõiste, eesmärk ja sisu. Rehabilitatsiooniteenuse taotlemist, teenusele suunamist ja rehabilitatsiooniteenuse kulude hüvitamist korraldatakse seaduse rakendusaktide alusel, vastavad vormid on kinnitatud sotsiaalministri määrustega. Kahe aasta jooksul ilmesid mitmed probleemid, mille lahendamiseks tuli teha senises regulatsioonis täpsustusi. Alguses planeeriti täiendada valitsuse 17. märtsi määrust nr 52, aga kuna muudatused oleksid moodustanud üle kolmandiku määruse mahust, siis otsustati välja töötada uus terviktekst. Määruse ettevalmistamisega hakkas tegelema 2006. aastal tööd alustanud rehabilitatsiooniteenuse ekspertgrupp, milles olid esindatud Eesti Puuetega Inimeste Koda, rehabilitatsiooniteenuse osutajad, sotsiaalministeeriumi töö- ja tervisevaldkond, Sotsiaalkindlustusamet, haridus- ja teadusministeerium ning Eesti Geriaatria ja Gerontoloogia Assotsiatsioon. Eelnõu saadeti tutvumiseks kõikidele rehabilitatsiooniteenuse osutajatele ning nende ettepanekutega osaliselt ka arvestati.

1. jaanuarist 2008 jõustunud muudatused

Vabariigi Valitsuse määrus nr 256 „Rehabilitatsiooniteenuse raames osutatavate teenuste loetelu, teenuste hindade ja teenuste maksimaalse maksumuse kehtestamine“ 20. detsembrist 2007 jõustus 1. jaanuaril 2008.

Määrusega **tõsteti teenuste hindu** ning ühes kalendriaastas riigi poolt kaetavat **rehabilitatsiooniteenuste maksumuse** piirmäära ühe isiku kohta. Rehabilitatsiooniteenuse hinnad olid püsinud muutumatuna alates 2005. aastast ning ei olnud enam vastavuses teenuse osutamise tegelike kuludega. Spetsialistide tunnihinda tuli tõsta, motiveerimaks kõrgharidusega spetsialiste töötama rehabilitatsiooniasutustes ja tagamaks konkurentsivõimelist ja kvaliteetset teenust.

2008. aastal jõustunud spetsialistide tunnihindade kujundamisel võeti aluseks valitsuse määrus nr 49 „Eesti Haigekassa tervishoiuteenuste loetelu“ 20. veebruarist 2007 ning Eesti Haigekassa poolt alates 1.04.2008 kasutusele võetavad teenuste piirhinnad. Lisaks arvestati 16.03.2007 allkirjastatud „Tervishoiutöötajate tunnipalga alammäära kollektiivlepingut“ ning rehabilitatsioonispetsialistide ettepanekuid.

Seoses tunnihinna muutmiselega tuli tõsta ka piirmäärasid, mille ulatuses on võimalik rehabilitatsiooniteenuseid saada. Teenuse hinna muutmiselega ei halvene teenust saavate isikute olukord, eesmärk oli väärtustada rehabilitatsiooniteenuse osutajate tööd ja tagada kvaliteetsed teenused. Rehabilitatsiooniteenuste maksumuse piirmäärad kalendriaastas tõusid võrreldes 2007. aastaga 35%. See tagab selle, et vaatamata käesoleva määrusega kehtestatavatele rehabilitatsiooniteenuse, ööpäevaringse majutusteenuse ja sõidukulude hüvita-

mise (orienteeruvalt 27%) kõrgemale määrale, on teenused isikule kättesaadavad vähemalt samas mahus kui 2007. aastal.

Võrdsustati puudega lapsele ja alaealisele õigusrikkujale rehabilitatsiooniteenuse osutamise maksimaalset maksumust kalendriaastas, mis alates 2008. aastast on mõlema sihtgrupi puhul kuni 20 250 kr isiku kohta.

Täisealisel puudega isikul on võimalik saada rehabilitatsiooniteenuseid kuni 7000 kr eest aastas ning alates 16-aastasest kuni vanaduspensioniiikka jõudnud psüühikahäirega isikul, kelle töövõime kaotus vähemalt 40%, on võimalik saada teenuseid kuni 33 750 kr eest aastas.

Siinkohal on oluline märkida, et eespool nimetatud maksimaalsed maksumused on suured, mille piires saab osutada erinevaid rehabilitatsiooniteenuseid vastavalt kehtivatele piirmääradele. Rehabilitatsiooniteenuse osutamiseks vajaliku ööpäevaringse majutuse maksimaalne maksumus on 375 kr ööpäevas.

Täpsustati sõidukulude hüvitamise tingimusi, mis puudutavad kuludokumentide käsitlemist, kuludokumentide esitamise aega ja nende alusel kulude hüvitamist. Suurendati isikule ja tema esindajale hüvitatavate sõidukulude maksimaalset maksumust isiku kohta ühes kalendriaastas 650 kroonini.

2009. aastast jõustuvad muudatused

Määrusega ette nähtud muudatused, mis nõuavad Sotsiaalkindlustusameti infosüsteemi arendust, jõustuvad alates 2009. aastast.

Kaotatakse tundides arvestatavad piirangud eri spetsialistide teenustele (5 ja/või 10 tundi täiskasvanule ning 10 ja/või 20 tundi lapsele), v.a selliste teenuste puhul nagu rehabilitatsioonivajaduse hindamine, rehabilitatsiooniplaani täitmise juhendamine ning plaani täiendamine ja tulemuste hindamisega seotud teenused (kood 1001, 1002, 1003) ja füsioterapeudi teenus (kood 2001, 2002). Paindlikum teenuste kättesaadavus võimaldab teenust osutada vastavalt isiku individuaalsetele vajadustele ja erinevate spetsialistide teenuseid omavahel kombineerides. Kalendriaasta jooksul osutatud teenuste maksumus kokku peab siiski jääma määrusega kehtestatud summa piiridesse.

Rehabilitatsiooniteenuste loetelu täiendatakse rehabilitatsiooniplaani täitmise juhendamise ning plaani täiendamise ja tulemuste hindamise teenusega ning nähakse ette võimalus osutada tegevusterapeudi/loovterapeudi teenust ka grupiteenusena.

Täpsustatakse teenuse osutamise korda isikutele, kelle puhul on praeguse regulatsiooni rakendamisel ilmnenud kitsaskohad. Määruse muudatusega tagatakse noortele õigus saada rehabilitatsiooniteenuseid alaealistele mõeldud mahus kuni selle kalendriaasta lõpuni, mil noor saab 18-aastaseks.

Lõpetuseks

Rehabilitatsiooniteenus areneb pidevalt ja pakub palju võimalusi. Teenuse saajate ootused on suured ja teadlikkus kasvanud, mis aga nõuab regulatsiooni järjekindlat arendamist ja korrigeerimist ning teenuse osutajate teadmiste ja kogemuste täiendamist. Selleks on sotsiaalministeerium planeerinud 2008.–2009. a ESF-ist meetme 3.1 „Töölesaamist toetavad hoolekande meetmed“ toetusel rehabilitatsioonimeeskondade koolitamist, mille raames korraldatakse rehabilitatsioonialast baaskoolitust ja kutse- ning tööalast rehabilitatsiooni käsitlevaid koolitusi.

Määruse terviktekstiga ja lisadega saab tutvuda Riigi Teataja andmebaasis www.riigiteataja.ee ning rehabilitatsiooniportaalis www.rehabilitatsioon.info, lisaks saab lugeda määruse eelnõu juurde kuuluvat seletuskirja sotsiaalministeeriumi kodulehel www.sm.ee

Sotsiaalkindlustusamet 1993–2008

15. aastat tagasi loodud Sotsiaalkindlustusamet (SKA) tegeleb riikliku sotsiaalkindlustuse – pensionide ja hüvitiste süsteemi koordineerimisega. Nagu märkis 1. veebruaril toimunud SKA aastapäevakonverentsil TLU sotsiaaltöö instituudi direktor Lauri Leppik, on amet olnud oma 15 tegevusaasta jooksul ühelt poolt järjepidevuse tagaja, teisalt aga aldus reformidega kaasa tulema. SKA ajaloost leiame koguni perioodi, kui amet osales riikliku poliitika kujundamises. Viimastel aastatel SKA-le lisandunud ülesannetest võiks mainida kas või ohvriabiteenuse osutamist, järelvalvet rehabilitatsiooniteenuste ja riikliku erihoolekande üle ja elatisabi maksmist.

1993 - Moodustati Sotsiaalkindlustusamet.

Seni linnade ja maavalitsuste koosseisus olnud kohalikud pensioniametid anti üle SKA alluvusse. SKA ülesandeks sai riiklike pensionide, toetuste ja hüvitiste määramine ja maksmine. SKA hakkas korraldama ka arstlikku ekspertiisi ja täitma paljusid muid ülesandeid.

1994 - Riiklikke peretoetusi hakati määrama ja maksuma pensioniametite kaudu.

1997 - Jõustusid kahepoolsed sotsiaalkindlustuslepingud Läti, Leedu ja Soomega.

1998 - Sõlmiti kahepoolne sotsiaalkindlustusleping Ukrainaga.

1999 - Sotsiaalkindlustusamet andis sotsiaalmaksu kogumise ja selle üle arvestuse pidamise üle Maksuametile.

2000 - Jõustus pensionikindlustuse seadus, mille järgi pensioniõigus ja pensionide suurus hakkas sõltuma sotsiaalmaksust; lepiti kokku pensioniea tõstmises ja meeste ja naiste pensioniea järk-järgulises võrdsustamises.

- SKA alustas puude ekspertiisi tegemist ja puuetega laste suunamist rehabilitatsiooni asutustesse rehabilitatsiooniplaani koostamiseks. Sama aasta lõpus lisandus tööealiste psüühikahäiretega inimeste rehabilitatsiooniteenusele suunamine ja teenuste finantseerimine.

- Invaliidusgruppide asemel hakati määrama puude raskusastet ja püsivat töövõimetust (tööealiste inimest puhul).

- Puuetega inimestele hakati maksuma sotsiaaltoetusi vastavalt puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadusele.

- Sotsiaalministeeriumis moodustati sotsiaalkindlustuse osakond. Kuni selle ajani tegeles sotsiaalkindlustusamet ka seaduseelnõude väljatöötamisega.

- Võeti kasutusele riiklik pensionikindlustuse register.

- Avati SKAIS infosüsteem.

2001 - Sotsiaalkindlustusamet hakkas määrama ja maksuma riiklikke toetusi kuriteoohvritele.

- Senise 16 pensioniameti asemel moodustati 4 regionaalset ametit.

- Jõustus matusetootuse seadus.

- Hakkasid kehtima maksusoodustused lastega peredele.

- Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus jõustus täies mahus.

2002 - Pensione hakati indekseerima.

- Rakendus pensioni 2. samm – kogumispension.

2004 - Alustati vanemahüvitise maksmist.

- Riik hakkas osaliselt kustutama lapsevanemate õppelaenu.

- Hakati maksuma hüvitisi represseeritutele.

- Neli seni iseseisvalt tegutsenud pensioniametit viidi SKA koosseisu. Kõigis pensio-

niametites avati klienditeenindusruumid.

- Eesti liitus Euroopa Liiduga ja Eesti suhtes jõustusid EL sotsiaalkindlustuse koordineerimisreeglid.

- Eesti ratifitseeris Euroopa sotsiaalkindlustuskoodeksi.

2005 - SKA hakkas sõlmima halduslepinguid rehabilitatsiooniteenuste osutajatega, hakkas tegelema rehabilitatsiooniteenusele sunnamisega ja teenuse finantseerimisega.

- jõustus ohvriabiseadus, SKA-sse loodi ohvriabi osakond ja 16 ohvriabikeskust üle Eesti.

- SKA hakkas hüvitama represseeritute sõidusoodustusi.

- Sõlmiti sotsiaalkindlustusleping Kanadaga.

2006 - Vanemahüvitis pikenes lapse 14 kuu vanuseks saamiseni.

2007 - Riik hakkas hüvitama psühholoogilise abi kulusid kuriteoohvritele.

- Alates II kvartalist rakendus alternatiivina riiklikule kriminaalmenetlusele lepitusteenus, mida hakkasid osutama riiklikud ohvriabitöötajad.

- Kehtestati üle-eestiline infotelefoni lühinumber 16106.

2008 - Jõustus elatisabi seadus.

- Jõustuvad muudatused pensionide indekseerimisel.

- SKA hakkas korraldama riiklike erihoolekandeteenuste finantseerimist ja teostama nende üle järeelvalvet.

- Vanemahüvitise maksmise periood pikenes 18 kuule.

- Lapse sünniga seoses arvestatakse isadele täiendavaid puhkusepäevi.

- Korraldati ümber pensioniametite töö, vähendati pensioniametite osakondade arvu.

Allikas: Sotsiaalkindlustusameti 15. aastapäevaks välja antud trükis "Sotsiaalkindlustusamet 1993–2008", ajakiri Sotsiaaltöö

Tööturu a

Käesolevast aastast käivitus Tööturuameti tööhõiveprogramm, mille eesmärk on aastatel 2008–2009 ennetada töötust, aktiveerida ja tuua tööturule töötuid ning tööalaseltselt mitteaktiivseid inimesi.

Karin Andre, Pirjo Vaarmaa, Helle Tiho, Kätlin Kõverik, Terje Nurmsalu, Raido Raudnagel, Tööturuamet

Euroopa Sotsiaalfondi abil on Tööturuametil võimalus laiendada teenuse saajate ringi. Uute paindlike teenuste ja tegevuste kaudu tõstetakse ja säilitatakse tööhõivet, reageeritakse koondamistele ja aidatakse koondatud inimesi. Osapooli teavitatakse paindlikest töövormidest ja võimaldatakse maakonnakeskustest kaugele elavatele inimestele parem juurdepääs tööturuteenustel osalemisega seonduvate lisakulude hüvitamise kaudu. Laiendatud on ettevõtlustoetuse taotlejate ringi ning suurendatud stardikapitali ettevõtlusega alustamiseks. Noortele pakutakse võimalust osaleda tööklubis, mis aitab neil juhendaja ja teiste noorte toel vastu võtta tulevikuga seotud otsuseid.

Mitteaktiivsete ja heitunud isikute tagasitoomine tööturule

Tööturuameti eesmärk on tõhustada koostööd kohalike omavalitsuste ja teiste partneritega, et leida maakonnades üles mitteaktiivsed isikud, kes on jäänud tööturult kõrvale.

Igas maakonnas viiakse läbi mitteaktiivsetele suunatud teavitussüritusi. Paljud tööalaseltselt mitteaktiivsed inimesed vajavad enne tööturule sisenemist või tööturu-

Uue ameti uued võimalused

teenustes osalemist erinevaid eelteenuseid. Tööturuametil on tööhõiveprogrammi raames võimalik pakkuda rehabiliteerimisteenusid (sh võõrutusravi toetamine, nõustamine sõltuvuste osas, psühholoogiline nõustamine), et tagada inimeste senisest tulemuslikum tööturule pääsimine ja seal püsimine.

Uue teenusena katsetatakse kahes maakonnas mitteaktiivsete isikute aktiveerimist grupinõustamise kaudu, mille käigus tööd otsivad inimesed käivad Tööturuametis mitu korda nädalas kohal. Neid abistatakse tööotsimisel, julgustatakse tööandjaga ühendust võtma, antakse tagasisidet tehtud pingutuste kohta jne. Lisaks on katsetamisel transporditeenus neile inimestele, kes osalevad Tööturuameti tööotsingukoolitusel ja kellel poleks muidu võimalik puuduliku transpordiühenduse tõttu tööotsingukoolitusel osaleda.

2009. aastal pakutakse esimest korda töö leidnutele järelnõustamist, mis on mõeldud neile, kes on pärast pikka töötuse perioodi tööle saanud, kuid kellel on oht uuesti tööturult välja langeda. Professionaalse psühholoogi toel püütakse vältida inimeste uuesti tööturult välja langemist. Eraldi sihtgrupina käsitletakse kinnipidamiskohast vabanevaid inimesi, kellele Tööturuamet pakub nõustamist juba kinnipidamisasutuses.

Hoolduskohustusega inimesed

Hoolduskohustusega inimesed ei ole seni saanud kasutada Tööturuameti pakutavaid teenuseid. Programm võimaldab tööturu-teenustel osaleda puudega inimese või eaka hooldajatel. Samuti pakutakse tööturuteenusid väikelastega kodus olevatele töösuhet mitteomavatele vanematele. Teenustel osalemise ajal ning tööle asumise esimestel kuudel on Tööturuametil võimalik kom-

penseerida hooldusteenuse kulusid.

Lisaks koolitatakse kahe aasta vältel üle Eesti 74 koduhooldajat. Koostöös sotsiaalministeeriumi programmiga „Töölesaamist toetavad hoolekandemeetmed 2007–2009“ suureneb oluliselt hooldusteenuse pakujate arv. Sellega luuakse hoolduskohustusega isikutele võimalus kasutada professionaalset hooldusteenust.

Puuetega inimestele pakub programm senisest enam võimalusi. Kõiki Tööturuameti pakutavaid teenuseid said 2007. a

Tööhõiveprogrammi raames hakatakse pakku- ma nõustamisteenus ka kooliõpilastele ja töötavatele inimestele. See võimaldab aidata uue töökoha otsimisel inimesi, kellel on juba töökoht olemas, kuid kes soovivad seda vahetada.

lõpuni ainult need puudega inimesed, kes olid töötuna registreeritud. Uue programmi raames pakutakse teenuseid ka töötavatele puuetega inimestele, kui neil on oht puude tõttu töö kaotada. Lisaks saab abistavaid teenuseid (nt isiklik abistaja, viipekeele tõlk, invatransport, töötamiseks vajalik abivahend jmt) kasutada ka tööturukoolituse, tööharjutuse ja -praktika ajal.

Kavas on parandada ligipääsetavust Tööturuameti osakondadele (Tartus invatõstuk, Põlvas ja Raplas kaldtee), teavitada ning koolitada puuetega inimeste tööhõivega seotud võrgustikke.

Uued suunad karjäärinõustamises

Lisaks tavapärasele töötute nõustamisele Tööturuametis hakatakse nõustamisteenust pakkuma ka kooliõpilastele ja töötavatele inimestele. See võimaldab muuhulgas aidata uue töökoha otsimisel neid, kellel töökoht olemas, kuid kes soovivad seda vahetada. Professionaalse nõustamisteenuse viimiseks maakonna keskustest väljapoole kasutatakse karjääriinfobussi. Üle Eesti luuakse kaheksa karjääriinfo tuba, kus on võimalik hankida karjääriplaneerimisalast informatsiooni ja vajadusel saada karjäärinõustamist.

Programm pakub mitmesuguseid teenuseid **vanemaalistele**, keda seaduse järgi töötuna arvele võtta ei saa (töötavad vanemaalistad, kellel on oht kaotada töö, ning

pensionil olevad inimesed vanuses 64–74 eluaastat). Programmi jooksul on võimalik saada karjäärinõustamist, osaleda tööharjutusel, tööotsingu- ja erialakoolitusel ning tööpraktikal. Uute teenustena pakutakse tööruumide ja -vahendite kohandamist (kui töötaja tervis on halvenenud), tööeluga seotud psühholoogilist nõustamist ning abi sõltuvusprobleemide korral.

Tööturuametil on tänu Euroopa Sotsiaalfondile avanenud uued võimalused pakkumaks senisest enam tuge ja teenuseid inimestele, kes soovivad töötada. On oluline, et kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajate ja teiste partnerite kaudu saavad abivajajad teada Tööturuameti võimalustest.

Täpsemat informatsiooni Tööturuameti teenustest saab telefonil 15501 või www.tta.ee

Tööturuteenuste ja -toetuste seadusest tulenevad teenused (teenuseid osutatakse enne tööle asumist või vahetult tööle asuvatele klientidele):	Tööhõiveprogrammiga lisanduvad uued ja laiendatud teenused kõigile programmiga liitunud inimestele:
<ul style="list-style-type: none"> • teavitamine tööturu olukorrast ning tööturuteenustest ja -toetustest • töövahendus • karjäärinõustamine • tööturukoolitus • tööharjutus • tööpraktika • avalik töö • palgatoetus • toetus ettevõtluse alustamiseks • abistamine tööintervjuul (puuetega inimestele) • tööruumide ja -vahendite kohandamine (puuetega inimestele) • abivahendi tasuta kasutada andmine (puuetega inimestele) • tugiisikuga töötamine (puuetega inimestele) 	<ul style="list-style-type: none"> • pikem tööpraktika ja tööharjutus • tööruumide ja -vahendite kohandamine (vaid puuetega või vanemaalistele töötajatele) • korduv tugiisikuteenus (vaid puuetega töötajatele) • erandlikud (katsejärgus) lahendused puuetega inimeste hõive suurendamiseks või säilitamiseks • abivahendi tasuta kasutada andmine (vaid puuetega töötajatele) • hooldusteenus • tööklubi noortele • erialakoolitus ja mentorlus ettevõtlustoetuse saanutele • psühholoogiline nõustamine • abi sõltuvusprobleemide korral • grupinõustamine pikaajaliselt tööta olnud inimestele • tööle rakendunute järelnõustamine

Vaidlus pensioniõigusliku staaži üle

Heli Sildmäe
jurist

Vaatleme riigikohtus 2007. aastal lahenduse saanud kohtuvaidlust vanaduspensioni taotlemise teemal, seda põhjusel, et päris kindlasti ei ole tegemist üksikjuhtumiga, vaid sama olukorda võib ette tulla üsna mitmelgi vanaduspensioni ikka jõudval ja seda taotlema asuval isikul. Seetõttu on järgnevas minud üsnagi detailseks ja esile toodud asjasepuutuvaid seadusepügalaid.

Isik (edaspidi R) esitas pensioniametile avalduse vanaduspensioni saamiseks. Pensioniamet keeldus pensioni määramisest põhjendusega, et avaldajal puudub 15-aastane Eestis omandatud pensionistaaž, mida riikliku pensionikindlustuse seaduse § 27 nõuab.

R pöördus halduskohtusse, väites, et tal on see staaž olemas. Pensioniamet olevat staažiarvestusest põhjendamatult välja jätnud 3 aastat kohustuslikku sõjaväeteenistust ja ka 5 aastat, mil ta õppis Leningradis kõrgkoolis. R suunati sõjaväeteenistusse Eestist.

Halduskohus jättis R kaebuse rahuldamata, põhjendades oma otsust järgmiselt:

a) Riikliku pensionikindlustuse seaduse § 7 sätestab, et vanaduspensioni on õigus saada isikul, kes on saanud 63-aastaseks ja kellel on 15 aastat Eestis omandatud sama seaduse §-s 27 sätestatud pensionistaaži.

Viimatimainitud paragrahvi lg 1 kohaselt on pensionistaaž aeg, mil pensionikindlustatu oli hõivatud riiklikule pensionile õigust andva tegevusega. § 28 lg 2 loetleb tegevused, mis arvatakse pensioniõigusliku

staaži hulka ning selle lõike p-d 3 ja 4 märgivad, et selleks on ka kohustusliku sõjaväeteenistuse aeg, kui isik suunati teenistusse Eestist, ning õpiaeg kutseõppeasutuse päevases õppevormis või ülikooli või rakenduskõrgkooli statsionaarses õppevormis või nendega võrdsustatud õppevormides. § 28 lg 4 täpsustab, et pensioniõigusliku staaži hulka arvatakse samas paragrahvis sätestatud tegevuse aeg endise NSV Liidu territooriumil kuni 1991. aasta 1. jaanuarini juhul, kui isikul on vähemalt 15 aastat Eestis omandatud pensionistaaži;

b) siit järeldub, et § 28 lg-s 2 nimetatud tegevusperioode saab lugeda pensioniõigusliku staaži hulka ainult juhul, kui Eestis omandatud pensionistaaž on vähemalt 15 aastat. See peab olema selline põhistaaz, mis ei sisaldu § 28 lg 2 loetelus, vastasel korral võib osa täiendavast perioodist muutuda samaaegselt ka alusperioodiks, mille juurde staaži taotleda. R pensionistaaž Eestis on u 13,5 aastat, mistõttu kohustusliku sõjaväeteenistuse aega ja kõrgkoolis õppimise aega ei saa sinna juurde arvestada. Halduskohtu otsusega mitte nõustunud R esitas selle peale ringkonnakohtule apellatsioonikaebuse.

Ringkonnakohus tühistas halduskohtu otsuse, samuti pensionikomisjoni vaidlustatud otsuse ning kohustas pensionikomisjoni uuesti läbi vaatama R taotluse vanaduspensioni määramiseks. Ringkonnakohus nõustus, et õpiaega väljaspool Eestit paiknevas kõrgkoolis saab lugeda pensioniõigusliku staaži hulka ainult siis, kui isikul on Eestis omandatud vähemalt 15 aastat pensionistaaži. Samas leidis ringkonnakohus, et Riikliku pensionikindlustuse seaduse § 28 lg 2 p 3 tuleb mõista selliselt, et kui isik suunati kohustuslikku sõjaväeteenistusse Eestist, siis loetakse, et tegemist on Eestis omandatud pensionistaažiga ning pole oluline, kas ta teenis Eesti territooriumil või saadeti mujale. Järgnes kohaliku pensioni-

ameti kassatsioonkaebus palvega tühistada ringkonnakohtu otsus ning jätta jõusse halduskohtu otsus.

Riigikohtu halduskolleegium keskendus kaebuse lahendamisel sõjaväeteenistuse ajale kui probleemi põhjusele. Lahendi aluseks võttis halduskolleegium Riikliku pensionikindlustuse seaduse § 28 lõike 4, mis selguse huvides olgu siinkohal ära toodud: „(4) Pensioniõigusliku staaži hulka arvatakse käesolevas paragrahvis sätestatud tegevuse aeg endise NSV Liidu territooriumil kuni 1991. aasta 1. jaanuarini juhul, kui isikul on vähemalt 15 aastat Eestis omandatud pensionistaaži.” Olgu korratud, et R-il oli pensionistaaži 13,5 aastat.

Täiendavalt pidas halduskolleegium vajalikuks kontrollida, kas R-i kui isikut, kes suunati kohustuslikku sõjaväeteenistusse Eestist, kuid teenis toonase VNFSV territooriumil, on koheldud ebavõrdselt võrreldes isikutega, kes jäeti ajateenistusse Eestisse. Sellekohase järelepärimise peale vastas Sotsiaalkindlustusameti peadirektor, et seda aega ei arvata Eestis omandatud pensioniõigusliku staaži hulka, kuigi isik teenis Eestis. Siit tuleb järeldada, et võrdse kohtlemise põhimõtet ei ole R-i puhul rikutud, vaid teda on koheldud samuti nagu isikuid, kes suunati kohustuslikku sõjaväeteenistusse Eestist ja kes seejuures ka teenisid Eestis. Eeltoodud põhjendustel rahuldab Riigikohtu halduskolleegium kassatsioonkaebuse ja tühistas ringkonnakohtu otsuse. Jõusse jäi halduskohtu otsus.

Pensionioõigusliku staaži määramine on igale konkreetsele isikule väga oluline toimingu, põhjustades alataasa mitmesuguseid proteste ja kohtuvaidlusi. Nende täielik välistamine ilmselt ei ole mõeldav, küll aga saaks nende arvu vähendada ametnike parem seadusetundmine. Nagu aga vaadeldud kohtuasi näitas, pole ainult seadusetundmisest iga kord abi, kasulik on teada ka vastavaid kohtupretsedente. Käesolev kohtulahend pakubki ametnikele selliste probleemide esinemisel tuge ja abi, mistõttu oleks soovitatav selle jõudmine nende töölauale.

Enammaks t

Heli Sildmäe

Kodanik T-le määrati 2000. a vanaduspension soodustingimustel. Sel ajal töötas ta töökohal, mis ei anna õigust soodustingimustel vanaduspensionile. Aastatel 2003–2005 aga töötas ta vahepeal ametikohal, mis annab õiguse soodustingimustel vanaduspensionile. Seaduse kohaselt sellisel ametikohal töötamise ajal ei ole ette nähtud samaaegselt vanaduspensioniga saada ka sooduspension, mille maksmine oleks tulnud peatada. Et aga T ei teavitanud pensioniametit töökoha muutusest, ei olnud pensioniametil võimalik seda teha. Saanud tagantjärele asjaoludest teada, otsustas sotsiaalkindlustusameti kohalik pensionikomisjon T-le eelmainitud ametikohal töötamisega paralleelselt makstud sooduspension, mida oli üle 60 000 krooni, tagasi nõuda. Loogilise jätkuna järgnes sellele kohtutee.

Halduskohus rahuldab T kaebuse, tühistades pensionikomisjoni tagasinõudeotsuse. Tühistamise aluseks seadusesäte, mille kohaselt tohib enammakstud pensionisummasid pensionikomisjoni otsuse alusel kinni pidada vaid juhul, kui enammakse on tekkinud pensionäri kuritarvituse tõttu. Ametikoha vahetamisest mitteteatamist ei saa aga pidada kuritarvituseks, sest teatamiskohustusest pole kodanikku piisavalt informeeritud.

Kohalik pensioniamet vaidlustas halduskohtu otsuse ringkonnakohtus.

Ringkonnakohtus leidis, et pensioni määramise juhendi kohaselt pidi pensionär 10 päeva jooksul teavitama pensioniametit pensioni maksmist mõjutavatest asjaoludest, sh töökoha muutumisest. Selle kohustuse võttis pensionär endale allkirja andmisega pensioniavaldusele, millel on

s tud pensioni tagasimaksmine

teatamiskohustus kirjas. Seetõttu ringkonnakohtus tühistas halduskohtu otsuse ning jättis T kaebuse rahuldamata.

Järgnes T poolt kassatsioonkaebus riigikohtule.

Riigikohtu halduskollegium esitas kohtuasjas oma seisukoha, mis sisaldab eelmiste kohtulahendite põhjalikku analüüsi ja keskendub seigale, mis alama astme kohtute tähelepanu millegipärast ei äratanud – kas pensionikomisjoni otsus oli seadusjärgne. Nimelt sätestab riiklik pensionikindlustuse seadus toimingud, mis kuuluvad pensionikomisjoni pädevusse. Seoses vaadeldava kaasusega eristab mainitud seadus enamakstud pensionisummade kinnipidamist ja tagasinõudmist, kusjuures pensionikomisjoni pädevusse kuuluvad küll pensioni maksmise peatamine ja liigselt makstud pensionisummade kinnipidamise üle otsustamine, ent enamakstud pensionisumma tagastamise kohta pärast pensioni maksmise lõpetamist tohib ettekirjutuse teha vaid pensioniamet. Järelikult on pensionikomisjon pensionäri kohustamisel enamakstud pensionisumma tagasimaksmiseks ületanud talle seadusega ette nähtud pädevust.

Eeltoodu tõttu otsustas riigikohtus T kassat-

sioonikaebuse rahuldada. Ringkonnakohtu otsus tuleb tühistada ning jõusse jätta halduskohtu otsus, mille põhjendused kuuluvad muutmisele vastavalt riigikohtu otsuses esitatud motiividele.

Veel märgib riigikohtus, et kuigi käesolev kohtumenetlus tühistas pensionikomisjoni otsuse, pole välistatud, et pensioniamet pädeva haldusorganina saab enamakstud pensionisummade tagasinõudmise küsimuse uuesti läbi vaadata, eelnevalt analüüsides, kas selleks on olemas õiguslik alus ja pöörates tähelepanu ka nõuete aegumistähtaegadele.

Selle kohtuasjaga tutvumisel tekib mitu küsimust. Esiteks, kuidas mingi institutsioon, käesoleval juhul pensionikomisjon, saab teha tööd nii, et ei tunne oma õigusi ega ülesandeid? Veelgi enam, kohtuvaidlust põhjustanud otsusega pidi kursis olema ka kohalik pensioniamet, seega päris suur hulk ametnikke, ja mitte kellelgi ei tulnud pähe, et otsus ületab komisjoni pädevuse piire? Teiseks, võiks ka küsida, miks see asjaolu jäi kahe silma vahele tervelt kahes kohtuinstantsis, nii et lõpuks pidi riigikohtus näpuga näitama seaduse sellele pügalale, mis peaks olema pensionikomisjoni kogu tegevuse aluseks? Aga jäägu need küsimused kui mõttetud küsimata.

Ajakiri Sotsiaaltöö ootab artikleid eelretsenseeritavasse erinumbrisse

Eelretsenseeritavas numbris (nr 6/2008) ilmuvad artiklid, mis vastavad Eestis tunnustatud teadusnõuetele, aitavad kaasa sotsiaaltöö tegijate kvalifikatsiooni parandamisele ja silmaringi avardamisele ning Eesti sotsiaalpoliitika kujundamisele. Artiklites tutvustatakse originaalseid uurimistulemusi või arutletakse mõne aktuaalse erialase probleemi üle.

Artiklid palume saata aadressil ajakiri@tai.ee hiljemalt 26. maiks märkega "Soovin eelretsenseerimist". Vt lisaks www.tai.ee

Tervishoiu- ja sotsiaalteenused HIVi nakatunud inimestele

Kristi Rüütel
Tervise Arengu Instituut

Eestis diagnoositi HIV-nakkust esmakordselt 1988. aastal ning 2007. aasta lõpuks oli meil ametlikult avastatud 6364 HIVi nakatunut. Hinnanguliselt võib nende arv olla paar-kolm korda suurem ning levimus elanikkonnas 0,4–2,1%. 2000. aastal alanud HIV-nakkuse epideemiline levik on mõnevõrra pidurdunud, uute nakatunute arv on viimastel aastatel püsinud 600–700 juhu piires. Eestit iseloomustab endiselt HIV-nakkuse kontsentreeritud epideemia, mille puhul HIVi levimus kõrge riskiga rahvastikurühmades (näiteks süstivad narkomaanid) ületab 5%, kuid rasedate naiste seas jääb alla 1%.

Ligi 70% kõigist avastatud HIV-nakkuse kandjatest Eestis on mehed, paljud neist on süstivad narkomaanid. Avastatud HIVi nakatunud on valdavalt vanuses 15–29 aastat, kõige suuremaks riskigrupiks vanuse ja soo poolest on mehed vanuses 24–29 aastat.

Nakatanute sotsiaalmajanduslikud probleemid

Maailma kogemus näitab, et HIV-nakkuse levik on tihedalt seotud sotsiaalmajanduslike oludega, mis ühelt poolt võivad tekitada riskikäitumist soodustavaid tingimusi (narkootikumide süstimine, prostitutsioon, kuritegevus) ja teisalt takistada probleemidesse sattunud inimestel oma olukorradest väljumist, tekitades sellisel viisil

nõiaringi, mis soodustab nakkuse levikut. Ka tänases Eestis tuleb väga paljudel HIViga inimestel tegelda lisaks oma tervise seisundiga ka keerukate sotsiaalsete ja majanduslike probleemidega. Tihti vajavadki need probleemid esmajärjekorras lahendusi, ja alles seejärel saab hakata tegelema ravi küsimustega.

Mõned näited. 2005. aastal infektsioniste külastavate HIVi nakatunud inimeste seas läbi viidud elukvaliteedi uuringust selgus, et 37% uuringus osalenud 451 inimesest olid kas töötud või töötusijad. Elanikkonna seas oli tol aastal töötuid 7,9%. 65% vastanutest oli igakuine sissetulek ühe perekonnaliikme kohta väiksem kui 2000 kr, kusjuures 22 % vastanutest oli see väiksem kui 500 kr. Võrdluseks – ühe liikmeka leibkonna arvestuslik elatusmiinimum kuus oli Eestis 2005. aastal 1938 kr ning keskmine leibkonnaliikme netosissetulek kuus 3475 kr. Tervisekindlustus oli olemas 63% vastanutest, elanikkonnal tervikuna 94%.

HIVi nakatunute terviseseisundi jälgimisega tegelevad Eestis nakkushaiguste arstid ehk infektsionistid. Kui inimese HIV-testi tulemus osutub positiivseks, siis arst või õde, kes saatis vereproovi analüüsimisele, suunab patsiendi nakkushaiguste arsti juurde. Nakkushaiguste arsti juhtimisel

toimub terviseseisundi jälgimine, täiendav uurimine, vajadusel ravimine, nõustamine ja võimalike kontaktide väljaselgitamine. Eesti riikliku HIVi ja AIDSi ennetamise strateegias on planeeritud vahendid ka ravikindlustamata HIVi nakatunutele mõeldud tervishoiuteenusteks. Antiretroviirusravi on tasuta kõigile patsientidele.

Abi saab spetsialistidelt ja tugigruppidest

Seoses kvaliteetse antiretroviirusravi kättesaadavusega on HIViga inimeste eluiga oluliselt pikenenud ja inimesed võivad ravi õigeaegse alustamise korral elada aastakümneid. Siiski tähendab see hoolikat ravimite võtmist, kõrvaltoimetega tegelemist, oportunistlike infektsioonide¹ profülaktikat ja palju muud, mis võib patsiendile küllaltki koormavaks osutada. Seetõttu vajavad inimesed nii professionaalset nõustamist kui ka omasuguste toetust.

Riikliku HIVi ja AIDSi ennetamise strateegia raames on alustatud juhtumikorraldussüsteemi loomise ja HIViga inimestele. Kolmes suuremas nakkushaiguste keskuses (Lääne-Tallinna Keskhaigla, Ida-Viru Keskhaigla, Narva Haigla) on alustanud tööd meditsiiniõest ja sotsiaaltöötajast koosnevad kaheliikmelised meeskonnad, mis keskenduvad HIVi nakatunud inimeste probleemide lahendamisele nii tervisealase kui sotsiaalnõustamise teel.

Nakkushaiguste osakonna meditsiiniõde tegeleb infektsionisti juhtimisel patsiendi terviseseisundi jälgimise ning ravi küsimustega. Õe ülesannete hulka kuuluvad infektsiooni olemuse selgitamine, nõustamine nakkuse edasikandumise vältimiseks (turvaseks, pereplaneerimine jmt), antiretroviirusravimite väljastamine, ravirežiimi õpetus ja ravisoostumuse jälgimine, psühhosotsiaalsete vajaduste väljaselgitamine ja suunamine sotsiaaltöötaja ning teiste vajalike spetsialistide juurde.

Juhul kui patsient vajab sotsiaalnõustamist, suunatakse ta esmalt haigla sotsiaaltöötaja juurde, kelle ülesanne on patsiendi vajaduste väljaselgitamine ning talle teabe edastamine tema sotsiaalsetest õigustest

ning võimalustest sotsiaalsete probleemide lahendamiseks.

Sotsiaalsete probleemide lahendamine toimub juba koostöös patsiendi elukohajärgse sotsiaaltöötajaga, kes vastutab kohaliku omavalitsuse pädevuses olevate sotsiaalteenuste, sotsiaaltoetuste, vältimatu sotsiaalabi ning muu abi osutamise ja korraldamise eest.

Kolmandaks oluliseks osapooliks juhtumikorralduses on HIV-positiivsete inimeste tugigrupid, eneseabigrupid ja tugiisikud. Tugigruppide ülesanne on HI-viirusega nakatunud inimeste ja nende lähedaste teavitamine ja nõustamine (psühholoogiline, tervist säästvat käitumist selgitav, sotsiaalsete probleemide lahendamisele suunatud) nende elukvaliteedi tõstmiseks ning HI-viirusega inimeste sotsiaalse isolatsiooni vähendamiseks. Tugigruppe ja eneseabigruppe organiseerivad mitmed mittetulundusühingud, mis on koondunud Eesti HIV-positiivsete võrgustikuks (EHPV, www.ehpv.ee). Lisaks tugigruppidele on EHPV avanud ka nõustamiskabineti Tallinnas Merimetsa Nakkuskeskuses, plaan on laiendada Ida-Virumaale.

Eritähelepanu vajavad sihtrühmad

Ühe sihtgrupina, mille puhul rakendatakse juhtumikorraldust, võiks eraldi välja tuua HIVi nakatunud rasedad, keda Eestis on viimasel ajal avastatud 120 ringis igal aastal. Valdav enamus HIV-positiivsetest rasedatest on olnud vanuses 15–24 eluaastat. Paljudel neist on keeruline sotsiaalmajanduslik olukord ning sõltuvusprobleemid. Kõigil naistel, kes pöörduvad end rasedusega arvele võtma, soovitatakse teha HIV-test. Kõigil rasedatel on alates 12. rasedusnädalast ravikindlustus, mistõttu kõik emalt-lapsele HIV-nakkuse leviku ennetamiseks mõeldud tervishoiuteenused on neile tasuta. Raseda jälgimine ja sünnituse planeerimine toimub günekoloogi/ämmaemanda ja infektsionisti tihedas koostöös. Alates 2006. aasta algusest jagavad infektsioonhaiguste osakonnad riikliku strateegia alusel tasuta rinnapiimaasendajat kõigile sünnitanud

¹ infektsioonid, mis ohustavad nõrga immuunsüsteemiga inimesi

HIVI nakatunud naistele kuni lapse aastaseks saamiseni. Infot selle kohta saab allpool toodud infektsioonhaiguste kabinetidest.

Koos narkomaania ennetamise riikliku strateegiaga on plaanis rakendada juhtumikorraldussüsteemi süstivate narkomaanide rehabiliteerimiseks. Süsteem seob omavahel asendus- ja võõrutusravi, rehabilitatsioonija tugiteenuseid pakkuvad organisatsioonid. Üheks suureks väljakutseks on ravi ja muude teenuste järjepidevuse tagamine, näiteks kinnipidamisasutustest vabanevate inimeste puhul. Samuti hakkab lähiaastatel suurenema patsientide arv, kes vajavad korraga kahte või kolme ravi (antiretroviirusravi, tuberkuloosiravi ja/või opioidasendusravi), millest kaks on otseselt kontrollitavad. Ravirežiimi järgimise hõlbustamiseks ning teenuste kättesaadavuse tagamiseks on vaja välja töötada kord, kuidas ravimite saamine oleks võimalikult lihtne ning patsient ei peaks eraldi mitmes tervishoiuasutuses käima.

Infot riiklike strateegiate kohta leiab nii Sotsiaalministeeriumi (www.sm.ee) kui ka Tervise Arengu Instituudi kodulehelt (www.tai.ee).

Infektsionisti vastuvõtt:

**AS Lääne-Tallinna Keskhaigla
nakkuskeskus
Paldiski mnt 62, Tallinn
Tel 659 8590**

**Ida-Virumaa Keskhaigla
nakkusosakond
(Puru korpuses)
Tervise 1, Kohtla-Järve
Tel 337 8798**

**Narva Haigla nakkusosakond
Karja 6, Narva
Tel 354 8802**

Interva I

Päevakeskuse Käo täiskasvanute keskus pakub intervallhoiu teenust raske ja sügava vaimu- ning liitpuudega täiskasvanutele alates 18. eluaastast.

Merike Merirand

Päevakeskus Käo täiskasvanute keskuse osakonna juhataja

Päevakeskuse Käo täiskasvanute keskkuses aadressil Võidujooksu 18/ Pae 37 pakutakse päevahoiuteenust raske ja sügava vaimu- ning liitpuudega täiskasvanutele alates 2004. aastast. Selleks oli keskkuses 46 kohta. Peredel tekkis aga sageli tõsine probleem, kui tuli tagada puudega pereliikme ajutine järelevalve õhtusel ajal või nädalavahetustel või muudel erijuhtumitel, kui hooldaja peab kodust eemal viibima. Seetõttu sisustati 2006. aastal Päevakeskuse Käo täiskasvanute keskkuses toimunud põhjaliku remondi käigus ruumid intervallhoiuteenuse osutamiseks. Intervallhoiuteenuse osutamist alustati 2007. aasta jaanuaris.

Mida teenus endast kujutab

Tegemist on Tallinna hoolekandes täiesti uue teenusega, kus eriettevalmistusega sotsiaalhooldajad kindlustavad kliendile ööpäevaringse järelevalve, juhendamise ja abistamise igapäevaelus vajalike toimingute sooritamisel.

Teenuse eesmärk on võimaldada vanematele ajutist puhkust või võimalust erijuhitudel kodust eemal viibimiseks. Teenus on ajaliselt piiratud – sõltuvalt kliendi vajadustest ja vabadest kohtadest on võimalik saada teenust maksimaalselt kuni kolm

7a Ilhoid Kão Päevakeskuses

nädalat kliendi kohta aastas, neist suvekuudel 1–2 nädalat. Teenust osutatakse korraga kuni viiele raske ja sügava vaimu- ning liitpuudega kliendile, kelle alaline elukoht on Rahvastikuregistri andmetel Tallinn.

Elatakse ühes ühekohalises ja kahes kahekohalises toas. Puhketoas saab vaadata televiisorit ja tegelda meelistegevustega. Toitlustamine toimub meie pikaajalise koostööpartneri Eesti Eine kaasabil, kes on igati püüdnud arvestada meie klientide toimumise eripäraga.

Teenuse kulud kaetakse Tallinna linna eelarvest ning teenuse kasutajate omaosalustasust. Teenuse omaosalustasu 125 kr ööpäevas sisaldab nii toitlustust kui majutust.

Teenuse taotlemine

Teenusele saamiseks peab lapsevanem või eestkostja esitama Päevakeskuse Kão täiskasvanute keskuse sotsiaaltöötajale järgmised dokumendid:

- 1) vormikohane avaldus
- 2) isikuttõendava dokumendi koopia
- 3) rehabilitatsiooniplaan
- 4) pere- või üldarsti hinnang isiku tervisele seisundile, näidates ära isiku nakkusohklikkuse ja meditsiinilised erivajadused.

Keskuses viiakse läbi eelnevalt sotsiaaltöötaja ja vanema/eestkostja/hooldaja vahel intervjuu kliendi erivajaduste täpsustamiseks.

Teenusele ei võeta klienti juhul, kui:

- 1) klient põeb nakkushaigust aktiivset ravi vajavas ja/või nakkavas faasis
- 2) klient põeb statsionaarset ravi vajavat haigust
- 3) klient on üliagressiivne ning on ohtlik töötajatele ja teistele klientidele.

Teenusele asumine täpsustatakse üldjuhul vähemalt viis tööpäeva ette ja kliendi vanema/eestkostja/hooldajaga sõlmitakse intervallhoiuteenuse leping. Lapsevanem/hooldaja/eestkostja annab kliendi isiklikult üle intervallhoiu keskuse sotsiaalhooldajale.

2007. a kasutas intervallhoiuteenust 19 klienti, keskmiselt 17 päeva kliendi kohta. Suvekuudel on võimalik teenust kasutada kuni 2 nädalat kliendi kohta. Siiani on teenust valdavalt kasutanud keskuse päeva-hoiuteenusel viibivad kliendid. Intervallhoiuteenuse väljaarendamise ja kogemuste saamise seisukohalt on see väga soodsalt mõjunud teenuse kvaliteedile, sest sotsiaalhooldajatel on olnud enne klientide intervallhoiuteenusele asumist võimalus põhjalikult tutvuda nende erivajadustega.

Mõistagi on kõige suurem nõudlus teenuse järele suvekuudel. Nii töötab ka meie keskuse intervallhoid suvel täiskoormusega.

Teenust kasutanud hooldajate poolt antud tagasiside põhjal võib öelda, et uus intervallhoiuteenus on kujunenud suureks toeks täiskasvanud puudega inimesi hooldavatele peredele, võimaldades pereliikmetel tööl käia või tegeleda päevasel ajal muude vajalike asjatoimetustega.

Täiendavat infot intervallhoiuteenuse kohta ja teenusele registreerimine toimub sotsiaaltöötaja telefonil 672 0696 Silvia Looveer või e-post: silvia@kaokeskus.ee

Perekoolitus – abiks skisofreeniahaigete pereliikmetele

Kristel Altmäe

*Tallinna Vaimse Tervise Keskuse
rehabilitatsioonimeeskonna psühholoog*

Raske psüühikahäire mõju pereliikmetele on uuritud viimased 50 aastat, kuna seoses vaimse tervise teenuste deinstitutionaliseerimisega on pere roll haige toetamisel kardinaalselt muutunud. Peres ei nähta enam vaimse haiguse põhjustajat, vaid mõistetakse, et tal on täita oluline roll haige pereliikme taastumise, ravi ja rehabiliteerimise protsessis.

Uuringud kinnitavad perede vajadust toetuse järele

Lähedase inimese haigestumine skisofreeniasse on katastroofiline sündmus kogu perele. Haige pereliikme eest hoolitsemisel on oma hind (Fortune jt 2005). Viimastel aastakümnetel tehtud uurimustes on pere kogemust vaimsest haigusest sageli iseloomustatud terminiga „pere koorem” (Marsh ja Johnson 1997). See koorem sisaldab endas emotsionaalset reaktsiooni haigusele; stressi, mis tekib toimetulekul häiriva käitumisega; koduse rutiini katkemist, suhete muutumist, stigmat, millega silmitsi seistakse, seltskondliku lävimise kitsenemist ning majanduslikke raskusi (Rössler jt 2005, Williams ja Mfofo-M’Carthy 2006). Rohkem tähelepanu on hakatud pöörama psüühikahäirega inimeste pereliikmete vajadustele. Esile on kerkinud vajadus informatsiooni ja selgituste järele, vajadus toetusgrupi ja normaliseerimise ning individuaalse tähelepanu järele, vajadus raviprotsessi kaasatuse ning ka väiksemate laste kaasamise ja neile selgituste andmise järele. On leitud, et pered vajavad koolitamist ja tuge.

Peredega töötamiseks on mitmeid võimalusi: näiteks vaenulike, kriitiliste ja liiga murelike emotsioonide väljendamise vähendamine peres (mida tähistatakse terminiga väljendatud emotsioonid – *expressed emotions* – i.k), töö ühe perekonna probleemide lahendamiseks, lühiajaline psühhohariduslik lähenemine ühele perele või üheaegne töö mitme perega. Nendel tööviisidel on erinev rõhuasetus, kuid kõik nad sisaldavad informatsiooni andmist psüühilisest haigusest, õpetust ja kaasaaitamist probleemide lahendamisel ja emotsionaalset ning praktilist tuge (de Groot jt 2003). Informatsioon ja koolitus vähendavad pere koormat ja distressi, suurendavad haigusteadlikkust ning rahulolu vaimse tervise teenustega.

Mujal maailmas selles valdkonnas tehtud uuringute tulemusi kinnitab ka artikli autori poolt Akadeemias Nord 2006. aastal kaitstud magistr töö, milles tõestatakse, et informeeritus psüühikahäirest ja haigusega toimetuleku strateegiatest tõstab märkimisväärselt pereliikmete enesetõhususe tunnet ja vähendab sotsiaalse stigma tajumist (Altmäe 2006).

Perekoolitus annab häid tulemusi

Pere teadlikkuse tõstmise ja koolitamisega on Eestis tegeldud juba alates 1997. aastast nii Tallinnas kui Tartus. Esimesed perekoolitused Tallinnas toimusid psühhiaatria haigla päevakeskuse juures ning alates 2001. aastast Tallinna Vaimse Tervise Keskuses. Nende aastate jooksul on perekoolitustel täiendanud oma skisofreeniaga seotud teadmisi ja saanud tuge ligi 200 pereliiget. Perekoolitusprogramm toetub üldtunnustatud teooriale, mille kohaselt valitseb seos selliste näitajate vahel nagu negatiivsete emotsioonide väljendamise kõrge tase

perekonnas ja haiguse ägenemise suurenenud sagedus patsiendil. Koolituse eeskujuks on võetud Hamiltoni perehariduse ja -koolituse programm (Kanada). Koolituse tagasisidena on valdav enamik pereliikmetest märkinud, et oluliselt on suurenenud nende teadmised skisofreeniast ja selle haigusega toimetulekust ning paranenud haige pereliikme mõistmine. Samuti on olnud väga oluline oma kogemuse jagamine teiste samade probleemidega inimestega.

Psüühikahäirega inimeste lähedaste koolitamine ja toetamine on ka käesoleval ajal Tallinna Vaimse Tervise Keskuse üks oluline tööloik.

Viidatud allikad

Altmäe, K. (2006). Psüühikahäire stigmatiseerivast mõjust haige pereliikmele. Magistritöö. Akadeemia Nord. Tallinn.

Fortune, D. G., Smith, J. V., Garvey, K. (2005). Perceptions of psychosis, coping, appraisals, and psychological distress in the relatives of patients with schizophrenia: An exploration using self-regulation theory. *British Journal of Clinical Psychology*, vol 44, 319–331.

Groot, L. de., Loyd, C., King, R. (2003). An evaluation of a family psychoeducation program in community mental health. *Psychiatric Rehabilitation Journal*. vol 27, no 1, 18–23.

Marsh, D. T., Johnson, D., L. (1997). The family experience of mental illness : implications for intervention. *Professional Psychology: Research and Practice*, vol 28, no 3, 229–237.

Rössler, W., Salize, H. J. Van Os, J., Riecher, Rössler, A. (2005). Size of burden of schizophrenia and psychotic disorders. *European Neuropsychopharmacology*, vol 15, 399–409.

Williams, C. C., Mfoafo-M'Carthy, M. (2006). Care: giving, receiving and meaning in the context of mental illness. *Psychiatry*, vol 69, no 1, 26–46.

Tallinna Vaimse Tervise Keskuse perekoolituste eesmärk on:

- anda kaasaegseid teadmisi skisofreenia põhjustest, sümptomitest, prognoosist ja ravivõimalustest
- tutvustada strateegiaid ja õpetada käitumisoskusi, et efektiivsemalt toime tulla haigusest tulenevate kriisilukordadega
- pakkuda emotsionaalset tuge, vähendada stressi, süü- ja häbitunnet.

Grupiõppeprogramm võimaldab luua kontakte samasuguste kogemustega peredega ning liituda eneseabigruppidega.

Koolitus toimub gruppides (6 – 8 inimest) üks kord nädalas (õhtuti). Kokku viiakse läbi 10 sessiooni, ühe sessiooni kestus 2 tundi.

Koolitusprogrammi viivad läbi kogenud psühholoogid, sotsiaaltöötajad ja psühhiaatriaõed.

Osavõtt tasuta!

Täpsem info ja registreerimine:

Kristel Altmäe (eestikeelne grupp)
tel 5818 9833
kristel.altmae@mhcenter.ee

Jelena Riis (venekeelne grupp)
tel 5656 2564
elena.riis@mhcenter.ee

Tallinna Vaimse Tervise Keskuse rehabilitatsioonimeeskond
tel 627 6646, meeskond@mhcenter.ee

Külaseltsid – hoolekande kasutamata ressurs**

Valter Parve, m.s.w.
TÜ Pärnu Kolledzi lektor*

Mis see on, millest me räägime?

Sotsiaalhoolekande seaduse § 8 kohaselt on vallavalitsuse ülesanneteks muu hulgas: hoolekande kohaliku arengukava väljatöötamine, sotsiaalteenuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi andmise korraldamine ning sotsiaaltoetuste määramine ja maksmine. Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses (KOKS) on vastav säte §-s 6, mis on küll lünkliku loeteluga ja pisut iganenud keelekasutusega, kuid näeb ette sedasama kohustust korraldada sotsiaalteenuste osutamist.

Nimetatud kohustuse täitmise edukus sõltub peamiselt kahest tegurist:

- valitud volikogu ning selle poolt moodustatud täitevvõimu vastutustundest, hoiakutest ning vabadusest lähtuda oma tegevuses vaid avalikest huvidest
- saadaolevast ressursist ehk nii materiaalsetest vahenditest kui ka hoolekannet teostavate inimeste asjatundlikkusest ja tahtmisest oma tööd hästi teha.

Kindlasti mõjutab hoolekande tõhusust ka selle tegelike ja potentsiaalsete tarbijate valmisolek teha koostööd nii omavahel kui avaliku võimuga. Tähtis on nii looduslik kui sotsiaalne elukeskkond, mis kõige vahetumalt ümbritsevad toimetulekuraskustesse sattunud inimesi. Täna võime juba rääkida sellest, et enamuses kogukondadest on olemas tegus grupp inimesi, kes on teatud ühiseid eesmärke silmas pidades kokku leppinud koostegevuses ja valinud selleks neile sobiva vormi seltsingu, seltsi või sihtasutuse näol.

Miks on oluline kaasata külaseltse hoolekande arendamisse

Eesti riik sai sündida tänu poliitilisele tarkusele ja sõjalisele vaprusele, kuid selle kõrval oli oluline ka valmisolek võtta vastutust oma elu juhtimise eest. Majanduslikus ühistegevuses ning kultuurilises seltsielus ärkamisajal omandatud kogemus lõi eeldused omariikluse sünniks. Vähem on räägitud sellest, et 19. sajand andis kogukondadele võimaluse võtta vastutust hoolekande korraldamise eest, sh näiteks rakendada juba siis sisult tänapäevaga üsnagi sarnaseid sotsiaalteenuseid (Kotka 1996).

Uus ärkamisaeg on kaasa toonud ühistegevuse tähtsuse kasvu, selle vormide koguarv on juba ligikaudu 25 000. Siin võiks eraldi nimetada sotsiaalteenuste osutamiseks loodud vabaihendusi (näiteks MTÜ Tulevik Pärnus või Eesti Kasuperede Liit), kuid üha olulisemat rolli on etendamas kogukondade arendamisele pühendunud kodanikualgatus. Suur osa seltsi ja seltsinguid, eriti maal, on koondunud võrgustikku Eesti Külaliikumine Kodukant (www.kodukant.ee).

Ühise nimetaja „külaseltsid“ alla kuuluvad väga erineva suuruse, võimekuse ja suunitlusega aateühingud, mille algne eesmärk on olnud seista vastu ääremaastumisele, minnalaskmisele, hääbumisele, individualismile jne. Seltsitegevuse esimesel etapil on loodud esmavajalik: leitud kokkusaamise koht, vastu võetud arengukava, taastatud omavaheline usaldus, korraldatud infovahetust, peetud ühisüritusi jms. Tugevamad on võtnud ette järgmise sammu ja asunud oma sõltumatust kindlustama majandustegevuse kaudu: varem domineerinud liikmemaksu, projektfinantseerimise ning kohaliku omavalitsuse toetuse kõrvale on tekkimas sissetulekud kaupade ja teenuste müügist.

Üks võimalikke arenguvaldkondi on hoolekanne. Teenuste lepinguline osutamine avalikule võimule annab ressursse põhikirjalise tegevuse edendamiseks, loob maal töökohti (vt www2.sm.ee/kaasatus) ja vähendab tõrjutust, suurendab eelarveraha kasutamise efektiivsust ja on seega pooltele kasulik. Ette nähes külaseltside suuremat kaasatust hoolekandesse, on oluline arvesse võtta seda protsessi negatiivselt mõjutada võivaid ohtusid. Siinkohal mõned neist:

- lepingu saamiseks turul konkureerides lastakse teenuse omahind alla ja olukorras, kus puuduvad üldtunnustatud kohustuslikud standardid, võib kannatada sotsiaalteenuse kvaliteet
- lepingulises seoses valla või riigiga võib külaseltsil olla raskem seista oma kogukonna põhihuvide eest, hirm jääda ilma sissetulekust võib vabaihendusi suukorvistada
- nn projektpõhisus tekitab ebakindlust ja takistab nii baasi väljehitamist kui ka töötajate koolitamist.

Head näited valdade ja külaseltside koostööst annavad siiski lootust, et probleemid on ületatavad, eriti kui neid eelnevalt teadvustada.

Alljärgnev loetelu ei ole reastatud tähtsuse järgi ja pole lõplik, kuid see püüab viidata mõnele aspektile, miks koostöö avaliku võimu ja kodanikeühenduste vahel nii oluline on.

■ Kohaliku omavalitsuse käsutuses olevad võimalused on alati piiratud ning kõige vajaliku äratemiseks ressursse tavaliselt ei piisa ja siin võib koostöö vabaihendustega juurde tuua lisaressurssi. Selleks on nii nende endi vabatahtlik tööpanus kui ka projektide ja annetuste kaudu saadud lisaraha. Ka võib mõnda teenust (näiteks koduhooldus, tugiisik, toetatud elamine jms) kohapeal osutades kokku hoida nii transpordi- kui muudki kulusid.

■ Ühendusi kaasates (www.osale.ee) tekitatakse mehhanism osalusdemokraatia toimimiseks. See tähendab, et inimestele antakse võimalus kaasa rääkida nende asjade üle otsustamises, mis neile on olulised.

■ Vallavalitsuselt vabaihendusele üle antud kohustus täita mõnda hoolekandega seotud ülesannet tõstab külaelanike vastutustunnet ja teadlikkust oma elukeskkonna eest hoolitsemisel. See kasvatab liidreid ja äratav ehk osa passiivseid ning kindlustab ühistegevuse mainet kohapeal.

■ Hästi korraldatud hoolekandeline ühistegevus kogukonnas kasvatab sealset sotsiaalset kapitali ning tõenäoliselt aitab vastu seista kihistumisest tekitatud võõrandumisele ja kapseldumisele. Viimaseid ohtusid on hästi kirjeldatud AEF'i sotsiaalse foorumi materjalides (Annist 2006).

■ Avalike teenuste osutamiselega vallale või riigile teenib külaselts raha ja võidab avalikkuse silmis respekti oma põhikirjaliste ülesannete täitmiseks.

■ Usaldades kodanikke ja nende loodud ühendusi, kasvab ühiskonna sidusus.

■ Põlisrahva identiteedi hoidmiseks on tähtis säilitada ja arendada (kasutamise teel) ka ajaloolist aitamiskogemust ehk teisiti öeldes – sotsiaalse vastutustunde avaldumisvorme.

■ Euroopa Liidus oluliseks peetava subsidiaarsuse põhimõtte parem rakendamine ei pruugi olla pelgalt formaalne allumine pealesunnitult võõravõitu reeglitele (Kõre).

TÜ üliõpilane Oliivika Zeiger on oma bakalaureusetöö uuringus leidnud veel ühe huvitava aspekti: "... ühingute puhul on seadustest tulenevaid regulatsioone vähem või ühingud saavad neist lihtsamalt mööda vaadata" (2007, 140), mis ilmselt osutab nii paindlikkuse olulisusele kui ka teatud edasi kestvale „rehepapi-tegemise” mentaliteedile.

Raul Altnurme viitab (2002, 18) oma käsiraamatus ka Tanel Joosti bakalaureusetöös (2001) ära nimetatud ajaolule – vähendada lepingulise delegeerimise abil nii ametnike hulka kui ka nende mõjuvõimu.

Põhjendusi võiks veelgi lisada, kuid tegelik elu näitab, et veenmise etapist on siin-seal juba jõutud teenuste pakkumisel sisulise koostööni. Näiteks Karjatnurme külaselts (www.karjatnurme.ee) Helme vallas Valgamaal või Raeküla Vanakooli Selts Pärnus (www.raekyla-vanakool.ee) osutavad väga sisukat päevakeskuse teenust nii eakatele kui ka noortele, kuigi vastav formaalne leping kohaliku omavalitsusega puudub. Sama võib väita paljude internetipunktide, küla- ja noortekeskuste kohta Eesti omavalitsustes.

Samas ei tohiks silmi sulgeda võimalike probleemide ees. Enim näib kummitavat kaasamisprotsessi tugevama poole – ametnike ja poliitikute – vähene valmisolek näha kodanikeühendustes võrdväärseid partnereid. Viimane sellekohane kinnitus pärineb oktoobri lõupäevil toimunud Pärnumaa visioonikonverentsilt, kus 140 kutsutud osaleja seas oli vabaühenduste esindajaid alla 10%. Vaatamata sellele, et kodanikuühiskonna areng on kuulutatud üheks riiklikuks prioriteediks, ei kutsutud Pärnus – vastupidiselt osalusdemokraatia põhimõtetele ning kaasamise heale tavale – arutelule piisavalt neid, keda see teema kõige otsesemalt puudutab ja kes vabatahtliku tegevusega on juba tõestanud oma valmisolekut võtta vastutust kodukoha arengu eest.

Sissejuhatuses põgusalt viidatud ohtude paremaks mõistmiseks on kasulik juurde lugeda Raul Altnurme käsiraamatust (2002, 23) või ka OECD kogumikust (Kahk 1996, 19).

Kuidas kodanikualgatusega tulemuslikult koostööd teha

Esiteks on vaja tõsta vabaühenduste kui koostööpartnerite organisatsioonilist suutlikkust:

- suhtuda kodanike ühendustesse mõistmise ja lugupidamisega
- toetada külaseltside arengut ja asjatundlikkust
- luua ja arendada kodanike võimalusi osalemaks otsustusprotsessides
- tunnustada omavalitsusi, kes on kodanikualgatust oluliselt toetanud
- välistada igasugune sundparteistamine, sealhulgas kohaliku võimuliiduga ühinemise seadmine kaasamise eeltingimuseks
- pakkuda riiklikku tegevustoetuse võimalust (KÜSK – www.ngo.ee) avalikes huvides tegutsevatele ühendustele.

Teiseks tuleb kavandatava halduslepingu mõlemad huvitatud pooled ette valmistada tegelikuks koostööks avalike teenuste osutamisel:

- uurida, analüüsida, levitada nii positiivset kui negatiivset kogemust avalike teenuste senisel lepingulisel üleandmisel vabaühendustele
- kehtestada riiklikud standardid hoolekandeteenustele
- vastutaval ministeeriumil käivitada 2008. aastal katseprojektid ühes-kahe maakonnas, kus KOV ametnike ning seltsitegelaste ühised koolitused ja nõupidamised jõuavad praktilise koostööni hoolekande vallas. Analüüsida ja hinnata saadud tulemust, vajadusel teha ettepanekuid regulatsioonide muutmiseks.
- valmistada omavalitsused ette teatud muutusteks rollides „ostja” ja „osutaja” (Parve 1999). Praktiliseks kasutamiseks on head nii Kodukandi kui ka siseministeeriumi poolt välja antud käsiraamatud (Kampus 1999, Toobal jt 2006), samuti Lastekaitse Liidu egiidi all Raul Altnurme ja Tõnu Poopuu üllitatud juhendmaterjal (www.ngo.ee/teenused). Samal aadressil leiab EMSL’i koostatud või kogutud teisedki seda teemat käsitlevad materjalid. Mõistetavalt

*Foto
Kuremaal
toimunud
Kodukandi
VII
Maapäevalt*

on uudse valdkonna terminoloogia alles kujunemisjärgus ja nii võib näiteks mõistele „kogukonnateenus” leida erinevaid vasteid. Suur osa teemakohaseid mõisteid on lahti seletatud kodanikuühiskonna lühisõnastikus (Lagerspetz 2007), mis on elektrooniliselt kättesaadav aadressil www.ngo.ee/trukised.

Kokkuvõtteks

Kodanikualgatuse toetamise arengukava aastateks 2007–2010 (KATA – vt www.ngo.ee) näeb ühe eesmärgina ette ülesanded avalikule sektorile kodanikeühenduste kaasamisel, sh selle hea tava ja praktikate tutvustamist ametnikele. Tõenäoliselt on vähemalt sama oluline tegeliku koostöö käivitamine, kus avalikul võimul on mitte ainult kohustus, vaid ka sisuline huvi osa oma kohustusi partneritele üle anda. Hoolekanne võiks täna olla see valdkond, kus mõlemapoolne valmidus koostööks on peagi ka tulemusi andmas.

Viidatud allikad

- Altnurme, R.** (2002). Avalike teenuste lepinguline delegerimine kolmandale sektorile. Tallinn: Avatud Eesti Fond.
- Annist, A.** (2006). Jänkuonu rahapada ja seda ohustavad tegurid. XI Avatud ühiskonna foorumi kogumikus Sotsiaalne kapital muutub maailmas. Tallinn: Avatud Eesti Fond.
- Kahk, J.** (toim) (1996). Avaliku teenistuse eetika. Aktuaalsed probleemid ja praktika, kogumikust OECD Public Management nr 14. Tallinn: Avatud Eesti Fond.
- Kampus, K.** (1999). Avalike teenuste lepinguline üleandmine. Käsiraamat. Tallinn: Siseministeerium.
- Kotka, J.** (1996). Ilmalik sotsiaalkaitse Eestis 18. sajandi lõpust I maailmasõjani. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Lagerspetz, M.** (2007). Kodanikuühiskonna lühisõnastik. EMSL.
- Parve, V.** (1999). Omavalitsuse valikud – osutada või osta sotsiaalteenuseid. Pühajärve konverentsi artiklite kogumikus “Euroopa sotsiaalstandardite vastava sotsiaalteenuste turu arendamine muutub ühiskonnas”. Phare/Tacis.
- Kõre, J.** (2005). Tähiseid Eesti Vabariigi hoolekande ajaloost. *Sotsiaaltöö* 4.
- Zeiger, O.** (2007). Sotsiaalteenuste delegerimine mittetulundusühingutele. Kogumikus: Sotsiaaltööteemaliste üliõpilasuuringute kogumik IV. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Tootal, K., Kool, M., Timmo, M.** (2006). Kogukonnateenused külas. Käsiraamat. Eesti külaliikumine Kodukant.

* Autori isiklik kogemus nimetatud valdkonnas:

1994–2000 Pärnu Linnavalitsuse Sotsiaalosakonna juhataja, oma teisel töökuul delegerisin kirjaliku lepinguga kogu humanitaarabi vastuvõtmise, hoidmise ning jagamisega seonduva vabaihenduse Shalomi Abikeskus. Ametiaja lõpuks oli kokku lepitud koostöö kuue vabaihenduse ja kolme äriühinguga.

Alates aastast 2000 vabaihenduse Tulevik (www.tulevik.info) liige. Hetkel oleme lepingulise delegerimise korras osutamas teenuseid Pärnu linnale (pikaajaliste töötute rehabilitatsioon, täiskasvanute varju-paik koos toetatud elamisega) ja EV kahele ministeeriumile (tööhajutus, ühiskondlikult kasulik töö).

** Artikkel on edasiarenduseks autori samateemalisele ettekandele Tartu hoolekande konverentsil 26.10.07.

Rõhuasetused sotsiaaltöötajate eetikakoodeksites:

Eesti sotsiaalala töötaja eetikakoodeks võrdluses teiste maade koodeksitega

Lauraliisa Heidmets

*Juhendaja Marju Selg
Tartu Ülikool*

Käesolev kirjatükk põhineb bakalaureusetööl, mille eesmärk oli käsitleda eri riikide sotsiaaltöötajate eetikakoodeksites ilmnevaid sarnasusi ja erinevusi, pöörates tähelepanu ka Eesti sotsiaalala töötaja eetikakoodeksi võrdlemisele teiste koodeksitega.

Andmestik ja uurimismeetod

Andmestik moodustus Internetis vabalt kättesaadavatest ingliskeelsetest eetikakoodeksitest, millele lisandus Eesti sotsiaalala töötaja eetikakoodeks. Koodeksite leidmiseks kasutasin otsingumootoreid Google ja Neti. Valimisse kuulub 15 eetikakoodeksit: Ameerika Ühendriikide, Eesti, Austraalia, Suurbritannia, Iirimaa, India, Kanada, Malta, Poola, Singapuri, Venemaa, Rootsi ja Türgi riiklikud sotsiaaltöötajate eetikakoodeksid, Rahvusvahelise Sotsiaaltöötajate Föderatsiooni (*International Federation of Social Workers*) koodeks ja USA Mustanahaliste Sotsiaaltöötajate Riikliku Assotsiatsiooni koodeks (*National Association of Black Social Workers*). Koodeksite mahu varieeruvus on küllalt suur – kõige lühem koodeks on Mustanahaliste Sotsiaaltöötajate Riiklikul Assotsiatsioonil, mille maht on veidi alla lehekülje. Mahukaimaks osutus USA Sotsiaaltöötajate Riikliku Assotsiatsiooni koodeks (*National Association of Social Workers*), mis on 27 lehekülge pikk. Koodeksite analüüsimisel kasutasin temaatilise analüüsi meetodit.

Eetikakoodeksites käsitletud põhimõtted

Sotsiaaltöö missioonist rääkides on eetikakoodekseid läbivateks teemadeks inimõigused, üldine ja igapäevane heaolu, sotsiaalne õiglus ning sekkumine seal, kus indiviid on interaktsioonis keskkonnaga. Samuti toonitavad mitmed koodeksid, et tuleb pöörata erilist tähelepanu nõrgemate vajadustele ning huvidele. Vähem nimetatakse sotsiaaltöö missioonina turvalisuse tagamist, inimeste kannatuste leevendamist, inimelu täiustamist ja elutingimuste parandamist. Põhjus, miks need teemad sotsiaaltöö missioonina vähem kajastamist on leidnud, võib peituda asjaolus, et need väärtused mahuvad mõiste „sotsiaalne heaolu“ alla, mis on enamikus eetikakoodeksites välja toodud sotsiaaltöö eesmärgina. India, Malta, Poola, Mustanahaliste Sotsiaaltöötajate Riikliku Assotsiatsiooni ja Türgi koodeksites sotsiaaltöö missiooni eraldi ei käsitleta. Eesti ja Venemaa koodeksid määratlevad sotsiaaltöö missioonist rääkides elukutse sisu: *Sotsiaaltöö on professionaalne tegevus sotsiaalse õigluse põhimõtete elluviimiseks, elukvaliteedi parandamiseks, sotsiaalse kapitali arendamiseks, toimetulekuraskuste ennetamiseks, leevendamiseks või kõrvaldamiseks* (Eesti...2005, 2.).

Suhteliselt palju räägitakse koodeksites ka **heakskiidust**¹ (*acceptance*) – iga inimese vää-

¹ Kasutan võõrsõna „aktsepteerimine“ asemel eestikeelset mõistet „heakskiit“ vältimaks esmamuljet, justkui sisaldaks printsiipi peaausjalikult negatiivsete joonte/tegevuste vms aktsepteerimist. „Heakskiit“ sobib oma sisult eestikeelsesesse terminoloogiasse paremini.

tuse tunnustamisest, mis ei tähenda ilmtingimata igale inimesele tema tegude andestamist (Barker 1999, 2). Heakskiidu olulisust kajastatakse 11 koodeksis ning see käib käsikäes austusega kaasinimeste ja nende erisuste vastu. Heakskiidu mõiste sisu on kõigis koodeksites sama, kuid rõhuasetused varieeruvad: osas koodeksites räägitakse üldiselt vajadusest tunnustada klientide individuaalseid erinevusi, teine osa toob konkreetselt välja nii kliendi, kolleegide, koostööpartnerite, kogukonna ja/või ühiskonna heakskiidu vajaduse. Venemaa koodeks on ainus, milles on heakskiidule pühendatud terve alapeatükk.

Enesemääramisõigust kui kliendi õigust ise langetada oma elu puudutavaid otsuseid, võttes ka vastutuse oma tegude eest, nimetatakse pea igas analüüsitud eetikakoodeksis. Sellele printsiibile on loomumane sotsiaaltöötaja kohustus aidata kliendil olemasolevaid ressursse üles leida ja valikuid teha ning selgitada, milliseid tagajärgi üks või teine valik võib kaasa tuua. Tavaliselt tähendab see ka abi otsuse elluviimisel (Barker 1999, 431–432). Ainsa erandina ei räägi kliendi enesemääramisõigusest ülilühike Mustanahaliste Sotsiaaltöötajate Riikliku Assotsiatsiooni koodeks. Mitmed koodeksid rõhutavad enesemääramisõiguse puhul, et see peab olema kooskõlas inimese võimekuse (*capacity*) ja teiste inimeste õigustega. Osa riiklikke eetikakoodekseid rõhutab vajadust suurendada kliendi iseseisvat otsustusvõimet ning abistada klienti tema eesmärkide kindlakstegemisel. Teine osa koodekseid piirdub vaid üldise põhimõttega, et kliendi enesemääramisõigust tuleb toetada. Eesti koodeks ütleb: *Sotsiaalala töötaja usub kliendi võimesse teha oma elu puudutavaid otsuseid, suunab teda delikaatselt arukatele otsustele, tunnustab ja respektseb kliendi isiklikke eesmärgi, vastutust ja kodanikuõigusi, mis vastavad tema suutlikkusele ja pädevusele* (Eesti... 2005, 3). Eesti sotsiaalala töötaja eetikakoodeks ei täpsusta, millised on klienti puudutavad otsused, mis on inimese suutlikkus ja pädevus ning kellel on õigus otsustada/kes otsustab selle üle, kas konkreetne indiviid on piisavalt suutlik ja/või pädev iseseisvalt otsuseid langetama. Koodeksites räägitakse ka enesemääramisõiguse piiramisest, mis on seotud eeskätt olukorraga, kus kliendi tegelikud või võimalikud teod kujutavad ohtu talle endale või teistele. Näiteks Eesti koodeksis sisalduvat printsiipi, et sotsiaaltöötaja tunnustab ja respektseb kliendi isiklikke eesmärgi, vastutust ja kodanikuõigusi, mis vastavad tema suutlikkusele ja pädevusele, võib tõlgendada nii, et kui sotsiaaltöötaja hinnangu kohaselt kliendi eesmärgid ei vasta tema pädevusele, siis ta neid ei tunnusta. Singapuri koodeks rõhutab sotsiaaltöötaja professionaalset hinnangut (A 6), kuid Eesti eetikakoodeks professionaalset hinnangut kliendi enesemääramisõiguse piiramise alusena välja ei too.

Kõik koodeksid räägivad kõigi inimeste **võrdsest kohtlemisest**. 12 riiklikku eetikakoodeksit toovad välja, et sotsiaaltöötaja ei tohi sallida kliendi eelarvamuslikku kohtlemist mis tahes tunnuse põhjal, kusjuures osas neist koodeksitest rõhutatakse eriti sotsiaaltöötaja kohustust võidelda kõikvõimalike diskrimineerimise ja ebavõrdsuse ilmingutega. Mõned eetikakoodeksid kohustavad sotsiaaltöötajaid mitte ainult võitlema eelarvamusliku kohtlemisega, vaid seda ka ennetama.

Enamik koodekseid, sealhulgas ka Eesti koodeks, rõhutavad sotsiaaltöötaja tegevuse juures oma **pädevuse** piiridesse jäämist. Pädevuse ühe osana nähakse mitmes koodeksis eetilist teadlikkust (*ethical consciousness*). Pädevuse juures nimetatakse kõige tähtsama printsiibina pidevat erialast arengut. Kõik koodeksid, välja arvatud Mustanahaliste Sotsiaaltöötajate Riikliku Assotsiatsiooni ülilühike eetikakoodeks, suunavad sotsiaaltöötajaid end erialal pidevalt arendama.

Venemaa koodeksi puhul on huvitav, et ainsana käsitletud eetikakoodeksitest kohustab see sotsiaaltöötajaid toetama klientide jõukust (3.1 d) ning tõstma kliendi alanenud sotsiaalset

staatust (4.5). **Kliendi heolust** rääkides tuuakse välja ka klientidele vajalike ressursside, toetuste ning teenuste tagamine, kannatuste leevendamine, inimeste võimekuse ja võimaluste parandamine. Eesti koodeks väärtustab seejuures ressursside säästlikku, õiglast ja vajadustele vastavat jaotamist. Kümme eetikakoodeksit rõhutavad ühe printsiibina sotsiaaltöötaja **omakasupüüdmatus** (*unselfishness*), mis hõlmab kohustust kasutada oma teadmisi, võimu, professionaalseid kontakte ja positsiooni kliendi, mitte enda isikliku heaolu saavutamiseks. Eesti sotsiaalala töötaja eetikakoodeks seisab küll hea kliendi huvide eest, kuid ei keela sotsiaaltöötajal silmas pidades ka isikliku heaolu saavutamist.

Kõik eetikakoodeksid peale Mustanahaliste Sotsiaaltöötajate Riikliku Assotsiatsiooni koodeksi räägivad klienti puudutava teabe **salastatusnõudest**. Pooltes koodeksites rõhutatakse kliendi õigust kontrollida, kas ja millal antakse konfidentsiaalset infot kolmandatele osapooltele. Eesti koodeks jätab praktikutele vabamad käed: *Sotsiaalala töötaja kasutatava teema kasutuses olevat teavet vastutustundlikult vastavalt asutuses kehtestatud korrale või kliendiga sõlmitud kokkuleppele* (5: 6d). Kahjuks jääb selgusetuks, kas tähtsam on järgida asutuses kehtestatud reegleid või saavutada kokkulepe kliendiga. Enamikus eetikakoodeksites toonitatakse ka seda, et salastatusnõue kliendi suhtes ei kehti, kui on vaja vältida tõsist, etteaimatavat ja kohest kahju kliendile või teistele. Seoses kliendi õigusega kontrollida, millal ja kellele salastatud infot jagatakse, rõhutatakse ligikaudu pooltes koodeksites vajadust saada kliendilt teadlik nõusolek konfidentsiaalse info jagamiseks kolmandatele osapooltele. Veidi alla poole riiklikest koodeksitest suunavad sotsiaaltöötajaid jagama salastatud infot võimalikult vähesel määral – vaid sellises ulatuses, kui seda on vaja eesmärgi saavutamiseks.

Järeldused koodeksite võrdlusest

Eestis (ja ka mitmes teises riigis) võib üheks sotsiaaltöö valupunktiks pidada tõsiasja, et sotsiaalala töötajad hoiduvad sõnavõtudest poliitilisel areenil, kuigi neil on võim ja kohustus pöörata tähelepanu ühiskonnas lohkavale ebavõrdsusele, ebaõiglusele ja inimlikele kannatustele. Sotsiaalala töötajatel on võimu, et panna alus sotsiaalsetele muutustele ja/või neid kiirendada, selgitades ja kindlustades sellega ühtlasi oma rolli ühiskonnas, tekitades kodanikes usaldust ja näidates, et sotsiaaltöö on tähtis. Passiivseks jäädes mitte ainult jäetakse kasutamata olulised võimalused, vaid ka rikutakse otseselt Eesti sotsiaalala töötajate eetikakoodeksis sisalduvaid põhimõtteid. Pean oluliseks, et praktikud võtaksid oma südameasjaks esineda avalikkuse ees.

Kuigi enamus analüüsitud eetikakoodekseid nägi eetikakoodeksi propageerimise eest vastutava poolena sotsiaaltöötajaid, olen arvamusel, et erinevusi sotsiaaltöö väärtuste tundmisel ja mõtestamisel aitaks vähendada see, kui kohustus eetikakoodeksit tutvustada ning selle täitmist jälgida lasuks osaliselt ka asutuse juhtkonnal. Juhtkonnal võiks olla vastutus iga töötaja teadlikkuse eest eetilise käitumisest. Töökollektiivile tuleks tutvustada koodeksit, korraldada arutelusid, viia läbi koolitusi jms. Kuna Eesti sotsiaalala töötaja eetikakoodeks ei räägi midagi juhtkonna ja tööandja kohustustest ning praktikute erialase ettevalmistuse spekter on üsna lai (mis tähendab seda, et ka teadlikkus eetilise käitumisest on erinev), oleks minu hinnangul kasulik eetikakoodeksit selles suunas täiendada.

Eesti koodeksi puhul torkas silma veel üks oluline iseärasus – selles räägitakse küll kohustusest kolleege jõustada, ent ei räägita midagi klientide jõustamisest. Et aga sotsiaaltööd tehakse inimeste jaoks, tuleks koodeksit täiendada sättega, mis rõhutaks ka klientide ja kogukondade jõustamise tähtsust. Koodeksis tuleks rõhutada praktiku kohustust hoolitseda enda eest, rääkida supervisiooni vajalikkusest, oluline on ka klientitoimikute ja kliendi teavitamise problemaatika. Eesti sotsiaalala töötaja eetikakoodeksi plussina toon välja, et see kohustab sotsiaalala töötajaid reageerima, kui keegi vajab abi, vaatamata seadustes lei-

duvatele vastuoludele. Paljudes koodeksites räägiti küll kohustusest abivajajat aidata, kuid polnud selge, kas seda tuleb teha seaduste piirides või võib seadustes tulenevaid piiranguid ka ületada.

Kasutatud allikad

- Akademikerförbundet SSR** (1997). Professional ethical guidelines for social work. www.ifsw.org/en/p38000298.html. (4.01.07)
- Australian Association of Social Workers** (1999). Australian Association of Social Workers Code of Ethics. www.ifsw.org/cm_data/Australia_Code_of_Ethics_2002.pdf. (4.01.07)
- Association of Social Workers in Turkey**. Ethical Principles and Responsibilities of Social Workers. www.ifsw.org/en/p38000300.html. (4.01.07)
- Barker R. L.** (1999). The Social Work Dictionary. Washington: National Association of Social Workers.;
- British Association of Social Workers** (2003). Code of Ethics for Social Work. www.basw.co.uk/Default.aspx?tabid=64 (4.01.07)
- Canadian Association of Social Workers** (2005). Code of Ethics. www.casw-acts.ca/ (4.01.07)
- Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon** (2005). Sotsiaalaala töötaja eetikakoodeks. *Sotsiaaltöö* 6/2005, 4–7
- International Federation of Social Workers, International Association of Schools of Social Work**. (2000). Ethics in Social Work, Statement of Principles. www.ifsw.org/en/f38000174.html (4.01.07)
- Irish Association of Social Workers** (2006). Code of Ethics. www.iasw.ie/ethics.html (4.01.07)
- Maltese Association of Social Workers** (1996). Code of Professional Ethics www.masw.info/code_of_ethics.html. (4.01.07)
- National Association of Social Workers** (1999). Code of Ethics of the National Association of Social Workers. www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp (4.01.07)
- Polish Association of Social Workers** (1996). Polish Association of Social Workers Code of Ethics. www.ptps.ops.pl/english/ethics.htm (4.01.07)
- Singapore Association of Social Workers** (2004). Code of Professional Ethics www.sasw.org.sg/public/documents/SASWCodeofEthics2004.pdf (4.01.07)
- Social Work Educators' Forum** (1995). *Declaration of Ethics for Professional Social Workers*. www.tiss.edu/swpi/ethics.htm (4.01.07)
- The National Association of Black Social Workers**. Code of Ethics. <http://nabsw-osa.tripod.com/id1.html> (4.01.07)
- The union of social educators and social workers** (2003). The Ethical Guideline for Social Educator and Social Worker. www.ifsw.org/cm_data/Russian_ethical.pdf (4.01.07)

Lauraliisa Heidmets lõpetas Tartu Ülikooli sotsiaaltöö, sotsiaalpoliitika ja sotsioloogia erialal 2007. aastal ning asus seejärel tööle Harju Maakohtu kriminaalhooldusosakonda kriminaalhooldusametnikuna.

Kontakt: lauraliisa.heidmets@mail.ee

Sotsiaaltöötaja turvalisus

Merle Peekman, Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus
merle.peekman@astangu.ee

Sotsiaaltöötajate klientuur on väga mitmekesine. Lisaks toimetulekuraskustes inimestele kuuluvad selle hulka alkohoolikud, narkomaanid, psüühiliselt haiged, endised vangid jt eluga mitte toime tulevad inimesed, kes võivad kalduda ka vägivalle.

Sotsiaaltöö eesmärk on inimeste heaolu parandada ning raskustesse sattunud indiviididel ja peredel eluga toime tulla. Sotsiaaltöötaja on inimene, kelle kaudu viiakse ellu riigi sotsiaalpoliitikat ja kes suhtleb vahetult abivajajatega. Kuna sotsiaaltöötaja suhtleb otse klientidega, tuleb ette juhtumeid, kus riigi seaduste, toetuste ja kogu maailma peale ärritunud klient suunab oma viha sotsiaalvaldkonna töötaja vastu. Ärritunud, alkoholi- ja uimastisõltuvuses ning psüühikahäirega klientide puhul ei ole kunagi välistatud vägivalle oht.

Haabersti linnaosavalitsuses toimunud sotsiaalosalosakonna juhataja tulistamine 2006. a ja intsidendid sotsiaalmajas on äratanud ka avalikkuse tähelepanu. Sotsiaaltöötajate turvalisusega seotud probleeme on Eestis siiani vähe uuritud, kuigi vajadus selleks on olemas. Kadi Ilvese bakalaureusetöö (2003) uurib põhjalikumalt vaimse vägivallega seotud probleeme sotsiaaltöös. Käesolevas diplomitöös, mis kaitsti TÜ Pärnu Kolledzhis 2007. aastal (juhendaja Liina Käär), uuriti põhiliselt sotsiaalvaldkonna töötaja füüsilist turvalisust Eesti kohalike omavalitsuste näitel.

Uurimuse korraldus

Uurimistöö peamine eesmärk oli välja selgitada sotsiaaltöötaja töökohustustega kaasnevad füüsilise turvalisusega seotud ohud ja uurida, milliseid meetmeid kasutatakse, milliseid on võimalik kasutada ning milliseid vahendeid peavad vajalikuks rakendada sotsiaalvaldkonna töötajad ise oma füüsilise ohutuse tagamiseks.

Uurimuse eesmärgist lähtudes püstitasin järgmised uurimisküsimused:

- kui turvaliseks peavad sotsiaalvaldkonna töötajad sotsiaaltöötaja elukutset üldiselt ning kui turvaliseks peavad nad oma töökohta;
- milliseid ohtusid ja ohuolukordi on sotsiaaltöötajad oma töös kogunud;
- milliseid turvameetmeid on sotsiaaltöötajal võimalik ohu korral kasutada ning milliseid on kasutatud;
- kuidas muuta sotsiaaltööd tegeva inimese füüsilist heaolu turvalisemaks sotsiaalvaldkonna töötajate arvamusi ja ettepanekuid arvestades.

Kvantitatiivse uurimuse andmete kogumiseks kasutati küsitlust. Küsimustik sisaldas avatud, valikvastustega ning suletud küsimusi.

Küsimustik saadeti interneti teel 179-le maakonna ja 58-le linna KOV sotsiaalvaldkonna töötajale, kellest vastas 98; neist 7 olid mehed ja 91 naised.

Valimi kohta võib öelda, et Eesti kohalike omavalitsuste sotsiaalvaldkonna töötajad on ülekaalukalt naised, kes moodustasid 93% valimist. Keskmine vanus jäi 41 ja 50 eluaasta vahele, tööstaaz samal ametikohal on keskmiselt 11–15 aastat ja keskmine klientide arv päevas jääb 6–10 vahele.

Sotsiaaltöötajate hinnangud ja kogemused

Küsitletutest vaid 17% pidas sotsiaaltöötaja elukutset turvaliseks, 66% vastas, et ei ole turvaline, 14% arvates ei ole üldse turvaline, 1% ei osanud öelda ja 2% märkis valikvastustest ära muu.

*Joonistanud
Karina Käär*

Oma töökohta pidas turvaliseks 9% vastanutest, 42% vastas, et see ei ole turvaline, 48% arvas, et oleneb töökohustustest, näiteks töökohas on turvaline, väljaspool ametiruumi töökohustusi täites mitte.

Kõige ohtlikumaks peetakse alkoholi- ja/või narkojoobes ärritunud kliente ja psüühiliselt haigeid inimesi, kes võivad kasutada füüsilist vägivalda.

Turvameetmena on sotsiaalvaldkonna töötajatest 11% kasutanud appi hüüdmist, 4% turvanuppu ja 5% füüsilist jõudu, 80% on kasutanud mõnda muud vahendit enda turvalisuse tagamiseks või enesekaitseks. Näiteks on abi kutsunud telefoni teel või kasutanud igasuguseid suhtlemismeetodeid. Kõige sagedamini märgiti, et ohtlikes olukordades on tähtis jääda rahulikuks, rahustada klienti verbaalselt ja mitte näidata välja hirmu.

Kasutatud meetmete tõhususe kohta võib öelda, et neist on abi olnud 43% vastanutest, 18% on vahel olnud abi, vahel mitte ja 6% ei ole abi olnud.

Nagu eelnevast näha, on vähem kui pool vastanud sotsiaaltöötajatest saanud abi nende käsutuses olevatest turvameetmetest, mis viitab turvameetmete puudulikkusele.

Uurides, milliseid turvalisuse tagamise vahendeid on sotsiaalvaldkonna töötajatel võimalik kasutada, vastas 86% respondentidest, et töökohas puuduvad igasugused turvameetmed, 7% on kontoris võimalik kasutada turvanuppu, 5% vastanutest on gaasiballoon.

67% vastanutest peab töökohas rakendatavaid turvameetmeid ebapiisavaks ja vaid 8% arvas, et kasutusel olevatest meetmetest piisab täiesti.

Lähtudes saadud vastustest, on ilmselge, et sotsiaaltöötajate turvalisus nende töökohas on ohus ning vajab otsustavalt parandamist.

Töökoha turvalisemaks muutmiseks on respondendid pakkunud välja erinevaid variante ja mõtteid. Olulisimaks peeti turvanupu paigaldamist, mida mainis 48 inimest. Teine võimalus olukorda parandada on küsitletute arvates pipra- või pisargaasiballooni muretsemine igale töötajale. Samuti peeti oluliseks turvariski vähendamise nimel üle vaadata mööbli paigutus kontoris, näiteks töölaua asend ukse suhtes. Kasulikeks turvalisuse tagamise vahenditeks peeti veel valvekaamerat, tagavaraväljapääsu, turvamehe palkamist.

Toetudes uurimistulemuste analüüsile, võib öelda, et sotsiaaltöö ei ole turvaline amet.

Vaid 18% küsitletutest ei ole oma töös kogenud vägivalda või vägivalda ohtu, 82% on sat-

tunud füüsilise rünnaku ohvriks või tundnud ennast ohustatuna. Kõige levinum on verbaalne vägivald, mida on kogenud 90% respondentidest. Samas Eestis ebaviisakat käitumist millegipärast vägivaldaks ei peeta ning sellele ei pöörata tähelepanu. On levinud arvamus, et sotsiaaltöötaja töö eripära ongi saada pideva sõimu osaliseks, see on igapäevatöö normaalne osa. Kõige ohtlikumaks peetakse alkoholi- või narkojoobes ägedaid kliente ja psüühiliselt haigeid, kes võivad kasutada füüsilist vägivalda. Tihti peale on klient nii alkoholijoobes kui ka psüühiliselt haige, mis muudab olukorra keerulisemaks, sest ta ei anna aru oma tegudest. Sellises seisundis vägivaldse inimesega on võimatu toime tulla lihtsalt vestlusega. 82% on füüsilise vägivaldaga töökohustuste täitmisel kokku puutunud. Selgus, et sotsiaaltöö tegijaid on ähvardatud tuli- ja külmrelvadega, aetud koerad kallale, visatud mitmesuguste esemetega ning lukustatud uksi takistamaks sotsiaaltöötajal lahkuda. Mõned korrad on ette tulnud ka tapmisähvardust. Sotsiaalvaldkonna töötajad, kes on saanud tapmisähvarduse, ei ole sellest enamasti politseisse teatanud, arvates, et ähvarduseks see jääbki. Kuid vaadates viimastel aegadel avalikkuse tähelepanu pälvinud juhtumeid sotsiaaltöötajatega, peaks ähvardustele rohkem tähelepanu pöörama ja neid tõsiselt võtma.

Järeldused ja ettepanekud

Uurimistulemustest selgus, et ohtlikke olukordi püütakse esmalt sõnaliselt lahendada ja kui see ei aita, on võetud kasutusele muud meetmed vägivalda vältimiseks: kontoris on töökaaslasti appi hüütud, helistatud ning turvanuppu kasutatud, kui on selleks võimalus.

Vastustest selgus, et mitmetes omavalitsustes on sotsiaalosalosakond eraldi majatiivas või lausa eraldi majas. See tähendab, et kui sotsiaaltöötaja on üks oma kontoris, siis ei kuule tema appihüüdu keegi ja kuna igasugused turvameetmed puuduvad, on töötaja seal täiesti abitu ja kaitsetu.

Väljaspool ametiruumi on ohusituatsioonid ära joostud või füüsilist jõudu kasutatud, sest teisi enesekaitse vahendeid sotsiaaltöötajal ei ole. Uurimuses osalenud respondentidest oli enamused naised ning on teada, et sotsiaaltöötajal puuduvad enesekaitsevahendid. Siit järeldus, et on suur julgus teha kodukülastusi üksinda. Siiski on paljud respondentid maininud, et ei tee kodukülastusi ükski või et enam ei tee ükski.

Turvalisuse tagamiseks peavad sotsiaaltöötajad oluliseks ametiruumis turvanupu olemasolu, mis, nagu selgus küsitlusest, on vaid 7% vastanutest. Diplomand teeb siinkohal omavalitsuste juhtidele ettepaneku muretseda sotsiaaltöötajatele kaelaskantav turvanupp, mida on võimalik kasutada ka juhul, kui ei viibita töölaua taga. Samuti peeti vajalikeks kaitsemeetmeteks turvavaravaid ja tagavaraväljapääsu. Kliente peaks vastu võtma sekretär, et keegi ei saaks kabinetti omavoliliselt siseneda ning turvamees omavalitsuste tööruumides talitseks kindlasti vägivaldsete julgest. Heaks abivahendiks nii ametiruumis kui ka väljaspool seda on pipra- või pisargaasiballoon. Vajalikuks peeti korraldada sotsiaaltöötajatele enesekaitsekursusi ning koolitusi, et tulla toime psüühilise ja füüsilise vägivaldaga seotud situatsioonides.

Lähtudes läbiviidud uurimusest, teeb diplomand kohalike omavalitsuste juhtidele järgmised ettepanekud:

- korraldada enesekaitsekursusi ja koolitusi kriisisituatsioonidega toimetulekuks
- paigaldada ametiruumi turvanupp või muretseda töötajatele kaelaskantav turvanupp
- muretseda igale töötajale pipragaasiballoon
- vaadata üle mööbli paigutus kontoris ukse suhtes.

Viidatud allikad

Iives, K. (2003). Spetsialisti turvalisuse probleem sotsiaaltöös. Bakalaureusetöö. Tartu

Rohkem refleksiivset praktikat

Riina Kiik, Ph.D.

Hetkel valitseb nii mitmes Euroopa riigis, nagu ka USA-s, suundumus sotsiaaltöö teadmiste kasutamisele/rakendamisele tõendus põhise praktika (*evidence based practice*) või siis refleksiivse praktika (*reflective practice*) põhimõttel. Esimest suunda on ajakirjas Sotsiaaltöö viimastel aastatel tutvustatud ning Eesti oma autorid on kirjutanud artikleid selle teema olulisusest ja võimalikust rakendamisest Eestis. Teisele suunale ehk siis refleksiivsele praktikale on vähem tähelepanu pööratud.

Nimetatud kahe sotsiaaltöö suuna olemus ja erinevus saab selgeks, kui vastata küsimusele, missuguseid teadmisi sotsiaaltöötajad oma igapäevases töös kasutavad ja milliseid peaks kasutama. Tõendus põhine sotsiaaltöö keskendub faktilistele (loe: dokumenteeritud) teadmistele ja nende rakendamisele klienditöös ning erinevate teooriate/lähene misviiside mõjule ja efektiivsusele sotsiaaltöös. Refleksiivne praktika põhineb samuti teadmistel, aga teadmiseks loetakse ka nn vaiketeadmist: intuitsiooni, kõhutunnet, eelnevaid kogemusi ehk kõike seda, millele ei ole võimalik teooriate ja lähene misviisidega nime anda, kuid mis ometi mõjutab sotsiaaltöötaja valikuid ja otsuseid. Teoreetilised teadmised on sotsiaaltöö aluseks, kuid sotsiaaltöötajad kasutavad neid teadmisi väga erinevalt. Mõnel sotsiaaltöötajal on suur lahenduste repertuaar igaks juhtumiks, teisel mitte. Schön (1996) nimetab suurt lahenduste repertuaari ulatust refleksiivse praktika tulemuseks.

Refleksiivsed praktikud pole mitte ainult sotsiaaltöötajad, vaid ka haridus- ja meditsiintöötajad (eriti meditsiiniõied). Näiteks üldhariduskoolides propageeritakse ja kasutatakse reflektiivõpet. Reflektiivõppes on keskel kohal mõtisklused oma igapäevastest asjadest ja toimingutest, rollist ja väärtustest.

Sotsiaaltöö jaoks on refleksiivsus/refleksioon ja reflektiivsus/reflekteerimine olulised mõisted, kuid suhteliselt uued Eesti sotsiaaltöötajatele. Neid mõisteid küll aegajalt eri kontekstis kasutatakse, aga neile ei omistata kuigi suurt tähendust ja mõnikord kiputakse neid ka omavahel segi ajama. Võõrsõnastiku järgi on **refleksioon** filosoofiline mõtisklus, eneseanalüüs; peegeldus, kajastus ning **reflekteerima** tähendab mõtisklema, kaalutlema, peegeldama, kajastama. Aeg oleks Eesti sotsiaaltöötajatel selle suunaga lähemat tutvust teha, end asjaga kurssi viia, luua selle rakendamiseks vajalik keskkond ning seda suunda arendada.

Refleksiivne praktika on ennekõike professionaali süstematiseeritud tegevus oma praktikas, oma tegevusest teadlikumaks muutumine ja teadlikum tegutsemine tulevikus.

Fook (2006) kirjutab, et parim viis sotsiaaltöötajatel olla refleksiivne on teostada refleksiivset praktikat, vastates järgmistele küsimustele:

- 1) **Millest see olukord räägib?** (st juhtumi/olukorra taust)
- 2) **Mida peaks veel teadma?** (st millist lisainfot on vaja asja paremaks mõistmiseks/ probleemi lahendamiseks)
- 3) **Kuidas ma asjast aru saan/mõistan?** (st sotsiaaltöötaja senised kogemused, väärtused, teoreetilised teadmised)
- 4) **Mis on veel oluline?** (st võimalikud teised arusaamad ja perspektiivid, nt kolleegide arvamused ja kogemused)
- 5) **Kuidas saaks teha teisiti?** (st uus teadmine, mis tuleneb vastustest eelnevatele küsimustele).

Lugedes Kam-shing Yip'i artiklit „Eneserefleksioon refleksiivses praktikas”, saab ettekujutuse refleksiivsest sotsiaaltööst ja selle rollist sotsiaaltöötaja tööprotsessis,

ent ka selle kasutamise kaasnemestest võimalikest ohtudest. Artikli autor paneb südamele, et refleksiivne praktika nõuab soodsat ja sõbralikku töökeskkonda, mis võimaldab sotsiaaltöötajal olla avatud ja jätab ruumi kõhklusteks ning eksimusteks.

Tuleb siiski märkida, et ühe artikli põhjal ei saa veel sellest valdkonnast terviklikku ülevaadet. Pigem on artikkel mõeldud uudishimu tekitamiseks neile, kes asjast rohkem teada soovivad ja tahaksid sellega omal käel edasi getutseda.

Siinkohal mõned viited:

- www.reflectivepractices.co.uk
- **Fook, J., Gardner, F.** (2007). *Practising critical reflection: a resource handbook*. Maidenhead: Open University Press
- **Schön, D. A.** (1996). *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. Aldershot: Arena.
- **Pollard, A., Triggis, P.** (2001). *Reflektiivõpe keskkoolis*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- **White, S., Fook, J., Gardner, F.** (2006). *Critical reflection in health and social care*. Maidenhead: Open University Press.

Eneserefleksioon refleksiivses praktikas: manitsus ettevaatlikkusele

Ilmunud ajakirjas British Journal of Social Work (2006) 36, 777–788. Tõlke avaldamiseks on andnud loa autor ja Oxford University Press.

Kam-shing Yip, Hon Kongi polütehnilise ülikooli professor¹

Refleksiivses praktikas julgustatakse sotsiaaltöö üliõpilasi tegelema eneserefleksiooniga. Eneserefleksioon on eneseanalüüsi, enesehindamise, endaga dialoogi astumise ja enda vaatlemise protsess. Sobivates tingimustes võib sotsiaaltöötajate eneserefleksioon olla väga konstruktiivne, selle tulemuseks on enda paremaks muutmine. Kuid ebasobivates tingimustes võib sotsiaaltöötajate eneserefleksioon refleksiivses praktikas olla destrukttiivne ning tekitada probleeme ametialases ja isiklikus arengus. Võtmesõnad: Refleksiivne sotsiaaltöö praktika, eneserefleksioon, sotsiaaltöö haridus.

Refleksioon, refleksiivne praktika ja eneserefleksioon

Refleksiivne praktika on juba kaua olnud üks professionaalse praktika mureküsimusi. Refleksiooni ja refleksiivset praktikat käsitlevat kirjandust ilmub aina rohkem (vt nt Dreyfus ja Dreyfus 1986, Bulman 1994, Yelloly ja Henkel 1995). Calderhead (1989) defineerib refleksiooni üldiselt kui hoiakute ja oskuste omandamist mõtlemise teel. Habermas (1973) pidas refleksiooni kriitilise enesemääramise protsessiks. Selle protsessi jooksul teadvustatakse endale professionaalse praktika taga olevate sotsiaalsete ja ideoloogiliste eelduste, eriti eetiliste ja moraalsete veendumuste mõju. Schöni (1983, 1987) hilisem „refleksioon

¹ Kirjavahetuse aadress: Kam-shing Yip, Professor, Department of Applied Social Sciences, The Hong Kong Polytechnic University, Hung Hom, Kowloon, Hong Kong. E-post: sksyip@polyu.edu.hk

tegevuse ajal“ kirjeldab spontaanset mõtestamise ja übermõtestamise protsessi professionaalses praktikas. Ruch eristab (2000) teemat käsitleva kirjanduse põhjal nelja refleksiivse õppimise tüüpi: tehniline, praktiline, protsessi ja kriitiline refleksioon (Ruch 2000, 101). Tehniline refleksioon viitab tehnilisele ratsionaalsusele ning teadmiste empiirilisanalüütilisele tasandile (Habermas 1973, VanMahen 1977, Ruch 2000). See seisneb otsuste tegemises või probleemide lahendamises vahetu käitumise ja oskuste abil (Hatton ja Smith 1995).

Praktiline refleksioon teadvustab ja muudab professionaalse praktika aluseks olevaid isiklike eeldusi. See otsib alternatiivseid vastuseid, laiendab professionaalseid arusaamu ning võimaldab personaalset mõistmist (Schön 1993, Hatton ja Smith 1995, Ruch 2000). Schön (1993) märkis, et refleksiivne praktik peab tundma kolme olulist refleksiivsuse tasandit: „teadmine tegevuses“, „refleksioon tegevuses“ ja „refleksioon refleksiooni üle tegevuses“. Kui võrrelda seda sibula koorimisega, võib refleksioongi minna aina sügavamale – alates oma tegevuse teadvustamisest ning lõpetades tegevuses esinevate mõtete ja tunnete taga oleva isikliku ideoloogia ja veendumuste kriitilise hindamisega.

Protsessirefleksioon põhineb psühhodünaamilisel teoorial. See keskendub refleksiooni teadvustamata ja teadvustatud aspektidele, eelkõige vastastikusele ülekandele töötaja ja kliendi vahel (Nathan 1993, Hughes ja Pengelly 1997, Ruch 2000). Protsessirefleksioon hõlmab ka refleksiivse mina arendamist teistega suheldes (Sheppard 2000, Taylor ja White 2001).

Kriitiline refleksioon muudab praktika tavasid, vaidlustades eksisteerivaid sotsiaalseid, poliitilisi ja kultuurilisi tingimusi (Habermas 1973, Mezirow 1981, Clift jt 1990, Ruch 2000). See hõlmab eetilist ja moraalset kriitikat ja otsuseid. Mezirow (1981) arendab Habermasi (1973) kontseptsiooni teadmiste kohta edasi, et kirjeldada refleksiivsuse kompleksust. Professionaal püüab oma teadmiste, tajule ja tegevusele toetudes olla oma refleksiivsuse suhtes kriitiline. Ta arendab sügavuti välja oma professionaalse praktika taga olevate eetiliste ja moraalse eelduste kriitilise refleksiivsuse (Mezirow 1981, Carr 1986).

Professionaali enesekaasamine refleksiivsesse praktikasse

Refleksiivne praktika on enesekaasamise ja -refleksiooni protsess. Erinevad refleksiivse praktika tüübid võivad tähendada erinevaid enesekaasamise viise. Tehnilise refleksiooni puhul peab praktik kõrvutama oma tegevust standarditega, mida on kirjeldatud sekkumismudelites või tööjuhendites.

Praktilisel refleksioonil on kolm tasandit (Schön 1987, 1993). Tasandil „teadmised tegevuses“ peab sotsiaaltöötaja endale teadvustama, mida ta on teinud ja mida ta tahab oma sekkumisega saavutada. Tasandil „refleksioon tegevuses“ on professionaalil valida „kõrgel“ või „madalal“ seismise vahel. „Kõrgel seismine“ tähendab klientide probleemide lahendamist uuringupõhiste teooriate ja meetodite rakendamise abil. „Madalal seistes“ on töötaja haaratud kliendi tunnetesse, mõtetesse ja olukordadesse, mis on alati sassis ja ajavad segadusse. See kehtib eriti nende sotsiaaltöötajate kohta, kes tegelevad tugevaid emotsioone ja traumeerivaid kogemusi läbi elavate klientidega. Väga tihti võivad klientide segased olukorrad ja emotsioonid elustada sotsiaaltöötaja enda emotsioone või mälestusi. Selle vältimiseks seisavad paljud sotsiaaltöötajad lihtsalt „kõrgemal“, rakendades asjassepuutuvates sekkumismudelites või tööjuhendites ette nähtud sekkumisprotseduure. Erant (1994) tõendas, et isiklik teadmus on professionaalse pädevuse saavutamiseks ülimalt oluline. See põhineb inimese subjektiivsetel kogemustel. Need hõlmavad professionaalide isiklike mälestusi juhtumitest ja probleemidest, millega nad on tegelnud ning mida nad on praeguses praktikas reflekteerinud. Käsil olevas praktikas võtavad professionaalid üld- ja ametialased teadmised omaks koos oma isiklike tähenduste ja tõlgendustega. Seega on refleksiivne praktika spontaanne protsess, mille puhul konkreetsetes olukordades ja kontekstides

tuletatakse meelde varasemaid kogemusi, sõnastatakse olukordi ning võetakse sisemiselt omaks ametialaseid teadmisi.

Kriitilise refleksiooni puhul on professionaalid haaratud kriitilise enesehindamise protsessi selle üle, kuidas välised sotsiaalsed, poliitilised ja kultuurilised kontekstid nende tegevuspraktikat ja väärtusi vormivad. Protsessi refleksioonis, mis põhineb psühhodünaamilisel orientatsioonil, peaksid sotsiaaltöötajad olema teadlikud nii oma suhete emotsionaalsest sisust (Nathan 1993, Hughes ja Pengelly 1997) kui ka teadvustamata protsessist kliendi ja töötaja kohtumisel (Mattinson 1992, Hughes ja Pengelly 1997). See tähendab, et sotsiaaltöötajad peavad reflekteerima suhtedünaamikat – selle üle mõtlema ja seda tundma. Suhtedünaamikaga seotud mõtted ja tunded võimaldavad sotsiaaltöötajatel jõuda paremale arusaamisele klientide kogemustest ja nende reaktsioonidest konkreetsetele olukordadele (Ruch 2000). Muidugi on seda tüüpi refleksioon sotsiaaltöötaja eneserefleksioon oma sügavale juurdunud teadvustamata tunnete, mõtete ja reaktsioonide üle suhtluses klientidega. Tundub, et mida sügavamale läheb sotsiaaltöötaja refleksioon, seda suurem on tema enesekaasatus eneserefleksiooni protsessi.

Boud jt (1985) kinnitavad, et õppimise kontekstis on refleksioon üldmõiste nende intellektuaalsete ja afektiivsete tegevuste kohta, millesse inimene on kaasatud, et uurida oma kogemusi jõudmaks uute arusaamade ja avastusteni. Rolfe (1998) kinnitas, et refleksioon on kolmeetapiline protsess. Esiteks pöörab inimene tähelepanu nendele mõtetele ja tunnetele, mida juhtum on tekitanud. Seejärel hindab ta uuesti sellest juhtumist saadud kogemust. Lõpuks võib inimene refleksiooni tulemusena jõuda uute arusaamade ja perspektiivideni (Rolfe 1998). Kõik need uued arusaamad võivad viidata praktiliste teadmiste ja pädevuse paranemisele (Boud jt 1985, Morrison 1997, Ruch 2000). Moon (1999) kinnitas, et refleksioon põhineb varasematel kogemustel, reflekteerib neid olevikus ning kasutab informatsioonina tulevikupraktikas. Atkins ja Murphy (1993) kirjeldasid seda, kuidas ebamugavate tunnete ja mõtete teadvustamine võib refleksiooni vallandada. Lisaks kinnitasid Mattinson (1992) ning Hughes ja Pengelly (1997), et praktikas võib refleksioon äratada sügavale juurdunud emotsioone nii klientidel kui sotsiaaltöötajatel. Kõik see näitab, et refleksioon on enesekaasamise protsess. Sotsiaaltöötaja isiklikud kogemused, tunded ja tunnetus on segatud möödunud kogemuste meenutamise, praeguste raskuste ületamise, ebamugavate tunnete leevendamise, oma praeguse ja varasema tegevuse hindamise ning uute perspektiivide ja uute lahenduste otsimisega.

Refleksiivne praktika on eneserefleksiooni protsess

Enese kaasamine refleksiivses sotsiaaltöö praktikas kujutab endast eneserefleksiooni protsessi. See on pidev enese teadvustamise ja teadlikkuse arendamise protsess (Atkins ja Murphy 1993). Mida sügavam on refleksioon, seda tugevam on inimese teadlikkus oma sümpaatiatest, kogemustest ja tunnetustest. See on ka enda hindamise, eneseanalüüsi, meenutamise, enesevaatluse ja endaga dialoogi astumise protsess.

Refleksiivses praktikas hindab sotsiaaltöötaja oma sooritust, mõtlemist, tundeid ja reaktsioone praktikas. Bloom jt (1956) defineerivad hindamist kui millegi väärtuse üle otsustamist. See hõlmab kriteeriumide ja standardite kasutamist. Mezirow (1981) on kinnitanud, et hindamine on uute perspektiivide loomiseks ülimalt oluline. Professionaalid hindavad oma praktikatavade taga olevaid eetilisi ja moraalseid eeldusi. Harrisoni (1987) uuring sotsiaaltöötajate refleksiivse praktika kohta näitas, et nad püüavad võrrelda oma tegevust sellega, mis on tuntud ja teada. See võib sisaldada tegevusstandardeid, juhtnööre ja käsiraamatuid või siis lihtsalt kolleegidega võrdlemist. Schöni (1993) „refleksioon refleksiooni üle tegevuses“ kipub astuma ühe sammu kaugemale, keskendudes sotsiaaltöötaja enesehindamisele selle kohta, kuidas ta reflekteerib oma tegevussituatsiooni. Seda tüüpi enesehindamine suhestub aktiivselt sotsiaaltöötaja mina-pildiga ning professionaalse identiteediga.

Äärmuslikel juhtudel võib sotsiaaltöötaja isegi küsida, kas ta sobib professionaalseks sotsiaaltöötajaks. See tähendab, et sotsiaaltöötaja ei hinda mitte ainult oma sooritust, vaid ka isiksust, ametialast pädevust ja identiteeti.

Refleksioon on nii asjaomaste olukordade kui ka praktika aluseks olevate isiklike eelduste kriitiline analüüs (Atkins ja Murphy 1993). See on ühtlasi olukorra komponentide uurimine, olemasolevate teadmiste kindlakstegemine, eelduste vaidlustamine ning alternatiivide otsimine (Bloom jt 1956, Burnard 1989, Atkins ja Murphy 1993). Sügava refleksiooni korral võib analüüs hõlmata võrdluse alusena inimest ennast, sisaldada isiklike eeldusi, väärtusi, norme ja tundeid (Zhu 2004). Seega analüüsib sotsiaaltöötaja eneserefleksioonis oma praktikat. Ta seostab oma praktika isiklike, situatsiooni ja klienti puutuvate ning kontekstiliste teguritega. Sotsiaaltöötaja võib alustada eneseanalüüsi oma individuaalsete omaduste (tunnete, isiksuse, huvide, eelistuste, tausta ja kogemuse) uurimisega vastusena väliste teguritele (sotsiaalsele ja kultuurilisele keskkonnale, klientidele, organisatsioonile ja teenuse kontekstile). Isiklike (sisemiste) ja keskkonnategurite (väliste tegurite) kooskõla ja harmoonia võib anda sotsiaaltöötajale sekkumisprotsessis kindlustunde. Ebakõlad sisemiste ja väliste tegurite vahel võivad aga panna tundma ebamugavust ning isegi viia oma rolliga konflikti.

Boyd ja Fales (1983) määratlevad refleksiooni kui (mineviku ja oleviku) kogemuste tähenduse loomist ja selgitamist iseenda seisukohalt (inimene suhtes iseendaga ja inimene suhtes välismaailmaga). Tähenduse loomiseks uuritav kogemus keskendub „mina“ jaoks olulise tähendusega probleemi ümber või väljendab seda. See tähendab, et refleksiivne praktika on oma mineviku- ja olevikukogemuste meenutamine. Kogemuste meenutamisega elustuvad mälestused, mis on nii rõõmsad kui kurvad, julgustavad kui heidutavad, meeldivad kui traumaatilised.

Refleksioon hõlmab „subjekti teadlikkust“ ning „teadlikkust kui fakti“, mida uuritakse (Voegelin 2000). Refleksiivse distantsi abil püüab inimene toimida subjektina, et vaadelda seda, mida ta mõtleb, teeb ja usub. Gould (1989) kinnitab, et refleksiivne sotsiaaltöö praktika hõlmab refleksiivse vaatluse protsessi. Sotsiaaltöötaja peab refleksiooni protsessis vaatlema seda, mida ta on teinud. Ta võib vaadelda ennast, olles samal ajal tegevusse haaratud ning teadlik sellest, mida ja kuidas ta teeb ning miks. Refleksiivse praktika abil saab ta seejärel tehtud ratsionaalselt analüüsida.

Refleksiivses praktikas saab sotsiaaltöötaja probleeme mõtestada ja ümber mõtestada, reflekteerides seda, kas ta praegune praktika on võrreldav eelnend praktikakogemusega (Schön 1987). Reflekteerides oma sooritust praktikas, võib sotsiaaltöötaja alustada dialoogi iseendaga. Voegelin sõnul kujutab see sisemist dialoogi „subjekti teadlikkuse“ ja „teadlikkuse kui fakti“ vahel. See on omamoodi kahekõne iseendaga, kus subjekt (sotsiaaltöötaja mina) püüab astuda arutellu objektiga (sotsiaaltöötaja praegused ja varasemad tunded ja kogemused), loomaks uusi radasid ja perspektiive praktikas (Voegelin 2000). Ühelt poolt püüab sotsiaaltöötaja leida, mida head ja halba on ta oma praktikas sooritanud. Teiselt poolt püüab sotsiaaltöötaja seletada, miks ta just nii on tegutsenud. Samuti võib sotsiaaltöötaja, nähes vajakajäämisi oma praktikas, omistada oma sooritusele selliste tegurite mõju, mis on tema kontrolli alt väljas.

Järgneb

Tõlkinud Inga Mölder

Viidatud allikad

Atkins S., Murphy, K. (1993). Reflection: a review of literature. *Journal of Advanced Nursing* 18, 1188–1192.

Bloom. B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., Krathwohl, D. R. (1956). Taxonomy of Educational Objectives. Handbook 1: Cognitive Domain. London: Longman.

- Boud, D., Keogh R., Walker, D.** (1985). *Reflection: Turning Experience into Learning*. London: Kogan Page.
- Burnard, P.** (1989). Developing critical ability in nurse education. *Nurse Education Today* 11, 407–411.
- Boyd E. M., Fales, A. W.** (1983). Reflective learning: key to learning from experience. *Journal of Humanistic Psychology* 23(2), 99–117.
- Bulman, C.** (1994). Exemplars of reflection: other people do it, why not you too. Teoses: Paul, A., Burns, S., Bulman, C. (1994, toim.) *Reflective Practice in Nursing: The Growth of the Professional Practitioner*. Oxford: Blackwell Scientific Publications.
- Carr, W.** (1986). Theories of theory and practice. *Journal of Philosophy of Education* 20, 177–186.
- Calderhead, J.** (1989). Reflective teaching and teacher education. *Teaching and Teacher Education* 5(1), 43–51.
- Clift, R., Houston, J., Pugh, M.** (1990). *Encouraging Reflective Practice in Education*, London: Teachers College Press.
- Dreyfus, H., Dreyfus, S.** (1986). *Mind Over Machine*. New York: Free Press.
- Eraut, M.** (1994). *Developing Professional Knowledge and Competence*. London: Falmer Press.
- Gould, N.** (1989). Reflective learning for social work practice. *Social Work Education* 8(2), 9–19.
- Habermas, J.** (1973). *Knowledge and Human Interests*, London: Heineman.
- Harrison, W. D.** (1987). Reflective practice in social care. *Social Service Review* 37, 393–404.
- Hatton, N., Smith, D.** (1995). Reflection in teach education: towards definition and implementation. *Teachers and Teaching* 11(1), 34–49.
- Hughes, L., Pengelly, P.** (1997). *Staff Supervision in a Turbulent Environment: Managing Process and Task in Front-line Services*. London: Jessica Kingley.
- Mattinson, J.** (1992). *The Reflective Process in Social Work Supervision*. 2nd edn. London: Tavistock Institute of Marital Studies.
- Mezirow, J.** (1981). A critical theory of adult learning and education. *Adult Education* 32, 3–24.
- Moon, J.** (1999). *Reflection in Learning and Professional Development: Theory and Practice*. London: Kogan Page.
- Morrison, T.** (1997). Learning, training and change in child protection work towards reflective organizations. *Social Work Education* 16(2), 20–43.
- Nathan, J.** (1993). The battered social work: a psychodynamic contribution to practice, supervision, and policy. *Journal of Social Work Practice* 7(1), 73–80.
- Rolfe, G.** (1998). *Expanding Nursing Knowledge: Understanding and Researching Your Own Practice*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Ruch, G.** (2000). Self and social work: towards and integrate model of learning. *Journal of Social Work Practice* 14(2), 99–112.
- Schön, D.** (1983). *The Reflective Practitioner*. New York: Basic Books.
- Schön, D.** (1987). *Educating the Reflective Practitioner*. San Francisco: Jossey Books.
- Schön, D.** (1993). *Reflective Inquiry in Social Work Practice*. Hong Kong: Centre for the Study of Social Work Practice.
- Sheppard, J.** (2000). Learning from personal experience: reflections on social work practice with mother and child and family care. *Journal of Social Work Practice* 14(1), 38–50.
- Taylor, C., White, S.** (2001). Knowledge, truth and reflexivity: the problem of judgement in social work. *Journal of Social Work* 1(1), 37–59.
- Van Mahen, J.** (1977). Linking ways of knowing and way of being. *Curriculum Enquiry* 6, 205–208.
- Voegelin, E.** (2000). *In Search of Order*. St Louis: University of Missouri Press.
- Yelloly, M., Henkel, M.** (toim.) (1995). *Learning and Teaching in Social Work: Towards Reflective Practice*. London: Jessica Kingsely.
- Zhu, Y.** (2004). Neuroimaging studies of self reflection. *Progress in Natural Science* 14(4), 286–302.

Kaasav juhtimine hoolekandeaasutustes

Piret Tamme, *kasvatusteaduste magister, täiskasvanute koolitaja*

Me elame ajal, kus kõik muutub väga kiiresti. Muutused saavad edukalt toimuda ainult siis, kui personal on nendeks valmis. Mida teha, et töötajad muudatustega kaasa tuleksid, kuidas valmistada personali ette muutusteks? Üheks võimaluseks on rakendada asutuses kaasavat juhtimist. Kaasav juhtimine on töötajakeskne juhtimisstiil, mille puhul juhid väärtustavad töötajate informeerimist, nendega suhtlemist, nende kaasamist otsuste tegemisse ning töötajate arendamist.

2007. aasta alguses viidi hoolekandeaasutustes läbi uuring, millega selgitati välja, millised on Eesti sotsiaalsektoris tegutsevate organisatsioonide juhtide arusaamad kaasava juhtimise rakendamise võimalustest. Lähemalt vaadeldi, kuidas sotsiaalsektoris tegutsevate organisatsioonide juhid loovad tingimusi töötajate arenguks, edastavad informatsiooni, suhtlevad töötajatega ja seda, millises ulatuses on töötajad kaasatud otsustusprotsessi. Andmed koguti kvalitatiivsel meetodil, milleks valiti välja poolstruktureeritud intervjuu sotsiaalsektoris tegutsevate organisatsioonide juhtidega. Intervjuud viidi läbi kümne juhiga. Valimi moodustamisel arvestati kolme kriteeriumi a) organisatsiooni sihtgrupp, b) organisatsiooni suurus, c) organisatsiooni juhi tööstaaz.

Uuringu kokkuvõte

Sotsiaalvaldkonda kuuluvate organisatsioonide juhid pole siiani kaasavat juhtimist teadlikult rakendanud. Siiski on kiired muutused sundinud neid ümber hindama oma tegevust ning juhtimisstiili. Väärtustades töötajat, on juhid hakanud kasutama kaasava juhtimise rakendamiseks selle üksikuid komponente.

Töötajate arendamine ja koolitamine. Kõige enam on sotsiaalsektoris tegutsevate organisatsioonide juhid panustanud töötajate arendamisse ning koolitamisse. Õppimist väärtustatakse ning töötajate soovi osaleda mitmesugustel koolitustel toetatakse. Lisaks individuaalsetele koolitustele valmistatakse ette ja viiakse läbi ka asutusesisesed koolitused. Asutusesisesed koolitused on enamasti suunatud meeskonnatöö arendamisele ning koostöö- ja suhtlemisoskuste parendamisele. Organisatsioonide juhtidega läbi viidud intervjuude põhjal võib väita, et töötajate arendamisega tegeldakse, kuid selles puuduvad selged põhimõtted.

Tavapäraste koolituste kõrval ei tohi unustada, et ka töötaja individuaalne enesetäiendamine (lugemine; vaatlused; spontaansed arutelud, millele peab järgnema kokkuvõtete tegemine; oma mõtete selekteerimine) on osa õppimisest. Samuti tuleks meelles pidada, et õppimine ja õpetamine on vastastikune ja ka tööandjal on töövõtjalt päris palju õppida.

Soovitus juhile: tasub veelgi enam panustada arendustegevusse ning välja mõelda ja rakendada mitmesuguseid loovaid lähenemisi.

Töötajate informeerimine. Väga oluliseks peeti ka info edastamist. Info edastamisest rääkisid juhid oma intervjuudes kõige rohkem. Samas kasutati info edastamiseks vaid väheseid kanaleid, millest kõige levinuim oli suuline koosolek. Intervjuude põhjal võib väita, et info edastamise kanalite ühekülgsus on tingitud juhtide endi teadmiste vähesusest. Juhid ei teadvustanud vajadust info edastamise eri kanalite järele, unustades, et inimesed on erinevad, nagu seda on ka nende info vastuvõtmise viisid.

Ei tohi unustada, et info on meie kõige väärtuslikum vara. Info edastamisel ei maksa kokku hoida aega ja vahendeid. Infot saab edastada nii sotsiaalse võrgustiku kui tehnoloogilise võrgustiku abil. Sotsiaalne võrgustik toimib reguleeritud meeskonnatöö kaudu, tehnoloogilist võrgustikku toetavad erinevad infosüsteemid.

Soovitus juhile: tuleb kasutada võimalikult palju ja võimalikult erisuguseid kanaleid, et teile oluline sõnum jõuaks ka teistenii. Räägi, kirjuta, sõnasta ümber, esita küsimusi ja räägi veelkord nii hommikul, lõunal kui õhtul! Lisaks koosolekutele võib viia läbi ka kuni 10-minutilisi infominuteid. Võib koostada ka nn avalik kaust, kuhu koondada kogu oluline info; edastada suuliselt võtmeisikutele nende jaoks olulist infot, kasutada teadetetahvli või saata info meiliga.

Suhtlemine töötajatega. Sotsiaalsektoris tegutsevates organisatsioonides mõeldi ka suhtlemisele ning ühistegevusele, kuid selles puudus süsteem. Toimuvad küll ühisüritused ning töötajatel on võimalus juhiga rääkida, kuid juhid ei soodusta kommunikatsiooni teadlikult ning ei julgusta töötajaid andma oma tegevuse kohta tagasisidet. Arenguvestluse kui väga tõhusa kommunikatsioonivahendi kasutamine on algusjärgus. Arenguvestlusi/koostöövestlusi/ tulemusvestlusi valmistatakse küll ette ja viiakse läbi, kuid neil ei ole selget struktuuri ja neis puudub järjepidevus.

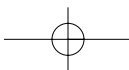
Ühisüritused ja omavahelised vestlused on väga hea probleemide ennetamise ning info edastamise võimalus. Õigesti üles ehitatud arenguvestlus võib juhile anda palju informatsiooni nii töötaja meelolust, motivatsioonist, soovidest kui ka tuleviku- ja arenguvajadustest.

Need juhid, kes koos oma töötajatega nõ kohviturgas kohvi joovad, on asutuse tegemistest palju paremini informeeritud ning neil on palju kergem vältida konflikte, kui neil juhtidel, kes oma kabineti vaikuses igasuguseid juhtnõore ja korraldusi välja töötavad.

Soovitus juhile: vanasõna „rääkimine hõbe, vaikimine kuld“ organisatsioonis ei kehti.

Töötajate kaasamine otsuste tegemisse. Kõige tagasihoidlikumalt rakendati organisatsioonides töötajate kaasamist, mille üheks põhjuseks oli nii juhtide teadmatus kui ka aja- ja puudus, sest töötajate kaasamine otsuste tegemisse eeldab informeerimis- ning kommunikatsioonisüsteemi olemasolu ja järjepidevat töötajate arendamist.

Kaasata saab ainult neid töötajaid, kes oskavad otsustusprotsessis kaasa rääkida, st kellel on piisavalt teadmisi, et langetada õigeid otsuseid ja kellel on otsuste langetamiseks piisavalt informatsiooni. Ja ennekõike peavad nad olema kindlad, et nende mõtteid ja ideid ei kasutata nende endi vastu, mis tähendab seda, et asutuses peab olema hea mikrokliima.

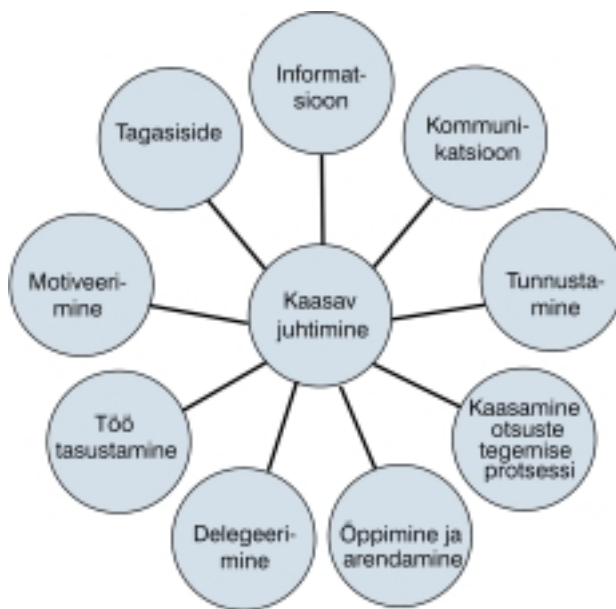

- Soovitus juhile: töötajaid saab kaasata alles siis, kui nad on pädevad ning kui neil on olemas vajalik informatsioon.

Uurimusest selgus ka see, et kaasav juhtimine ei sobi igale töötajale. Kõigis organisatsioonides, mille juhte intervjueriti, oli probleeme ühe või mitme konfliktse töötajaga, kes vaatamata juhi püüetele teda informeerida, temaga suhelda, pakkuda talle võimalusi enesetäiendamiseks, ei tundnud töö vastu huvi või töötas juhile vastu.

Lõpetuseks

Uurimuse põhjal võib väita, et sotsiaalsektoris tegutsevate organisatsioonide juhid on kaasava juhtimise põhimõtete rakendamisel ülemineku perioodis – nad küll tajuvad muutuste vajalikkust, kuid iseenda tundmaõppimine ja muutumine on pikaajaline protsess. Samas on nad avatud kõigele uuele. Seega sotsiaalsektoris tegutsevate organisatsioonide juhtide arusaamad kaasava juhtimise rakendamisest toetavad kaasava juhtimise kui töötajakeskse juhtimisstiili rakendamist organisatsioonis. Intervjuude põhjal võib siiski väita, et juhid ise vajavad koolitust ning tuge muudatuste elluviimiseks.

Joonis 1.
Kaasava juhtimise komponendid

Soovitavad allikad

Drago, R., Wooden, M. (1991). The Determinants of Participatory Management. *British Journal of Industrial Relations*. 29. www.search.epnet.com. (11.12. 2006).

Hoover, G. (2005). Maintaining Employee Engagement When Communication Difficult Issues. *Communication World*. www.search.epnet.com (11.12. 2006).

Kallaste, E., Jaakson, K. (2005). Töötajate kaasamine Eestis: juhtumiuuringutel põhinev analüüs. Tallinn: Raamatutrükikoja OÜ.

Konrad, A. M. (2006). Engaging Employees through High-involvement Work Practices. *Ivey Business Journal Online*. www.search.epnet.com (29. 12. 2006).

Simmons, J. (1990). Participatory Management: Lessons from the Leaders. *Management Review*. www.search.epnet.com (11.12.2006)

15 aastat sotsiaaltöö õpetamist Lääne-Virumaal

Õppeaastal 2007./2008. tähistab Lääne-Viru Rakenduskõrgkool sotsiaaltööalase hariduse andmise 15 aastapäeva Lääne-Virumaal. Sotsiaalhooldaja ja sotsiaalpedagoogi erialadest endises Rakvere Pedagoogikakoolis kasvas välja sotsiaaltöö eriala, mida õpetatakse rakendusliku kõrghariduse õppekava alusel.

Meeli Männamäe

Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö õppetooli juhataja

Kooli ajaloost

Sotsiaalhooldaja eriala õpetati koolis aastatel 1992–2002: lõpetanuid oli päevaõppes 100, kaugõppes 83. Sotsiaalpedagoogi eriala õpetati aastatel 1992–2000, lõpetanuid päevaõppes 150, kaugõppes 38. 2001. a kool reorganiseeriti ning Rakvere Pedagoogikakooli ja Mõdriku Tehnikumi baasil loodi Lääne-Virumaa Kutsekõrgkool asukohaga Rakvere lähedal Mõdrikul. Uues koolis hakati õpetama sotsiaaltöö eriala. Alates 2002. aastast on sotsiaaltöö eriala lõpetanud kokku 448 õppurit, neist päevaõppes 208 ja kaugõppes 240. Rakendusliku kõrghariduse andmine sotsiaaltöö erialal on olulisel määral kujundanud kooli nägu. 2005. aastal sai sotsiaaltöö õppekava rahvusvahelise akrediteeringu. Alates 2007. aastast kannab kool Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli nimetust.

Aastapäeva tähistati konverentsiga

9. novembril 2007 toimus Mõdrikul sotsiaaltöö õpetamise 15. aastapäevale pühendatud konverents, millega tähistati ühtlasi ka sotsiaaltöötajate päeva ja peeti vilistlaste kokkutulek. Konverentsist võtsid osa Lääne-Virumaa Kutsekõrgkooli ja kunagise Rakvere Pedagoogikakooli sotsiaalvaldkonna erialade lõpetanud, õpetajad ja maakonna sotsiaaltöötajad. Sotsiaaltöötajate päeva tähistamine on olnud üheks olulisemaks Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö õppesuuna traditsiooniks. Oleme koordineerinud maakondlikke üritusi kuuel aastal: korraldanud avalikke loenguid, mõttetalguid ja kontserte õppijatele, sotsiaaltöötajatele, huvilistele ja hoolekandeesutuste klientidele.

Seekord olid külalisteks sotsiaalminister Maret Maripuu, kes rääkis sotsiaaltöö suundadest ja perspektiividest 21. sajandil, ning SA Dharma arendusjuht Tiina Parmasto, kes tutvustas vabatahtlikku peretööd ning tugiisiku koolitust. Ülevaate sotsiaalala muutustest 15 aasta jooksul Lääne-Virumaal tegi maavalitsuse sotsiaalala peaspetsialist Tiiu Kuus ja sotsiaalala koolituse arengust siinkirjutaja. Huvitavad olid kooli sotsiaaltöö eriala lõpetanud spetsialistide edukat karjääri tutvustavad ettekanded, nostalgilised meenutused praegustelt ja endistelt õpetajatelt, tudengite teostatud vilistlasuuringu tulemuste tutvustus ning ülevaade sotsiaaltöö eriala arengutest TLÜ Rakvere Kolledžis. Tehti kokkuvõtte ka maakonna parima sotsiaaltöötaja konkursist ja maavanem Urmas Tamm tunnustas konkursi võitjat ja ühtlasi kooli vilistlast, Tapa valla sotsiaaltöötajat Ene Augasmäge.

19. märtsil toimub koolis uuele sotsiaaltöötajate päevale pühendatud üliõpilaskonverents, teemaks rakendusüuringud ja vabatahtlik töö.

Kool asub looduskauis kohas Rakvere lähedal 1780-ndatel ehitatud Mõdriku mõisahoones.

Mis iseloomustab meie kooli ja õppijat

Üheks iseloomulikuks asjaoluks on kindlasti see, et enamus õppijatest tuleb Lääne- ja Ida-Virumaalt, Järvamaalt ja Jõgevamaalt. Motiveeritud soovijale anname võimaluse tasemehariduse omandamiseks, eelnev töökogemus sotsiaalvaldkonnas ei ole nõutav. Mehi on sotsiaaltöö eriala vilistlaste seas kahjuks vaid 22, mis moodustab 4,6% eriala lõpetanutest. Muukeelse kooli lõpetanul on võimalus õppida aasta intensiivselt eesti keelt, et seejärel õppida koos teistega eestikeelses grupis. 30% õppekavast hõlmavad praktika erinevad liigid, neist saadud kogemusi peavad lõpetanud enda tugevuseks tööturul konkureerimisel. Üks viimaseid õppekava muudatusi on projektitöö praktika, mis on leidnud õppijatel positiivset tagasisidet. Tudengid korraldavad 8. märtsil projektitööna Rakvere Spordihoones ülevabariigilise eakate huvimesi. Meil on võimalik õppida ka töökohapõhises ehk nn õpipoisioppes hooldaja eriala ja saada kutseharidus ühe aastaga.

Kogume teavet vilistlaste edusammudest

Mitmed vilistlased on meie õpetajate käe all lõpetanud sotsiaalala kaks korda: esialgu keskhariduse baasil sotsiaalhooldaja või -pedagoogi, seejärel sotsiaaltöö eriala ning suundunud magistrioppesse ülikoolidesse. Sellega on toime tulnud juba nimetatud Tapa valla sotsiaalnõunik Ene Augasmägi ja Sõmeru valla sotsiaalnõunik Ülle Allika. Sotsiaaltöö õppe ja magistrioppe on läbinud meie noor õppejõud ja koolitaja Airi Mitendorf ning Narva Kolledži õppejõud Maria Žuravljova. Kõigile on eeskujuks Tiia Sihver, kes ratastooli kasutajana on jõudnud TLÜ magistrioppesse ja töötab sotsiaalministeeriumis. Oleme huvitatud igasugusest teabest, mis puudutab meie lõpetanute edulugusid, sest valmimisel on rakendusuring kooli vilistlaste karjäärist ja tööelust.

Arvame, et oleme andnud sotsiaaltöö eriala lõpetanutele hea baashariduse edasiliikumiseks karjääriredelil, platvormi edasiõppimiseks, innustust enesearendamiseks.

Rakenduskõrgkoolis hariduse omandanud sotsiaaltöötajad viivad õpitud oskusi ellu kõikjal Eestis. Oleme rõõmsad oma toredate õppurite ja nende saavutuste üle! Õppimine ja professionaalne areng ei lõpe kooli lõpetamisega. Soovime oma vilistlastele, õppuritele ja õpetajatele jõudu elukestvaks õppeks ja täname koostööpartnereid.

Mõdriku suveakadeemia – kolm päeva enda jaoks

Triin Siiner, Marika Vernik

Igapäevane elu nõuab meilt pidevat toimetulekut eri rollides, nii tööalastes kui eraelulistes. Etteantud rollidesse sobitudes kaotame tihti kontakti iseendaga. Selle põhjuseks võivad olla ka traumeerivad kogemused või pettumused. Pühendumine mitmesugustele tegevustele aitab meil küll unustada tunded, millega on raske elada, ometi on see ummiktee. Sel viisil me kaotame sügava ja eheda kontakti elu ja teiste inimestega, mis aitab jagada üksteisega unistusi ja valu. Kipume unustama, et rahuldust pakkuva elu olulisteks koostisosadeks on loovus ja spontaansus.

Loovus ja spontaansus – abistaja sisemine ressurss

Loovus ei ole anne, vaid eluviis, võime kasutada oma jõuvarusid, ennast väljendada, olla ühenduses oma ümbrusega. Psühhodraama looja Jacob Moreno on öelnud, et loovus on võime toimida harjunud olukordades uutmoodi ja uutes oludes adekvaatselt. Pidevalt end etteantud vormi surudes – „nii peab“ või „nii ei ole lubatud“, – ei anna me endale võimalust uurida oma sisemisi ressursse. Kui me elame kas oma ressursse kasutamata või neid pidevalt üle kasutades, kaob meie elust rõõm, tekib väsimus, stress. Eriti varitseb seesugune oht ametikohtadel, kus pidev endast andmine on vältimatu. See on üks põhjus, miks sotsiaaltöötaja amet tekitab vaimset ja emotsionaalset pinget ja läbipõlemist: kannatatakse kaastundest tekkiva stressi all, millega kaasnevad abituse, jõuetuse ja viha. Sellisel juhul on suur vajadus oma tunnete läbitöötamise järele. Oma sisemiste ressursside hoidmine ja toitmine on sotsiaaltöötajale hädavajalik oskus.

Loovuse kõrval on teine oluline mõiste spontaansus. Seda tuleb mõista adekvaatse häälestumisenä tunde ja suhte, võimena olla igas uues suhtes vaba vanade suhete pettumustest, kujutlustest ja hirmudest. Nii loovus kui ka spontaansus ei ole midagi kaasasündinut, nendeni on võimalik oma elus jõuda. Tihti juhtub see kriiside mõjul.

Mõnikord me kannatame oma kinnismõtete käes ja oleme end lukustanud kindlatesse rollidesse ning ei leia väljapääsu. Et ehitada uut, peaks loobuma sellest, mis enam elu ei toida. Selleks on sageli vaja tõuget väljastpoolt: kedagi, kellega olla koos ja ennast jagada ning seeläbi kogeda uut võimalust. Eneseabirühmades tekkivad suhted võivad olla oluline tugi inimese elu uuendamisel. Koos avanedes ja jagades avastatakse koosolemise ehedus, avatud olemise lihtsus ja loomulikkus. Rühmajuhi ülesanne on aidata luua neid sidemeid rühma liikmete vahel. Kui keegi jääb välja või midagi peidetakse, aitab rühmajuht sellele valgust heita. Kõik tohivad olemas olla sellistena nagu nad on. On vaid kohalolemise rõõm ja usk tulevikku. Rohkem ei vajatagi, et sündida uuesti loova ja spontaansena omaenese ellu.

Suveakadeemia toetab nii isiksuslikku kui tööalast arengut

Juba kahel suvel on Mõdriku suveakadeemia pakkunud võimalust töötada oma elu ja suhetega. Viibides eemal kodust ja argipäevast, on võimalik võtta aega oma elu oluliste asjade jaoks. Kolmepäevase intensiivse rühmatöö käigus saab uurida oma elu rolle, olla koos kolleegidega oma erialalt; koos leida ja jagada uusi lahendusi, töötada läbi raskeid tundeid ja keerulisi suhteid, nii tööalaseid kui isiklikke. Rühmatöös kasutatakse psühhodraama meetodit. Rühmajuhi ehk lavastaja ülesanne on muuta rühmas tekkiv spontaansus teraa-

piliseks, pedagoogiliseks või sotsiaalseks loovtegevuseks, millest saab kasu nii rühm ter-vikuna kui ka iga rühmaliige.

2006. aastal hasartmängumaksu nõukogu toel toimunud suveakadeemias said osalejad vastavalt oma vajadustele ja tegevussuunale valida kuue rühma vahel: „Aitaja tööalased rollid“, „Raske klient“, „Alkoholi uppunud elud“, „Minu elu pildid“, „Sisemine loom“ ja „Sõna jõud“. Igas rühmas töötati teemaga kolm päeva. Rühmatööd juhendasid psühholoogid, terapeudid, koolitajad, nõustajad ja sotsiaaltöö praktikud, keda ühendab lavastajaõpe Tallinna Psühhodraama Koolis.

2007. a viis MTÜ Mõdriku Arendusselts suveakadeemia läbi väiksemas mahus ja oma jõududega. Töötubades „Mina-Sina-Mina“ ja „Abistaja – on see minu tee?“ said osalejad uurida oma naiseelu rolle või töötada kutsealase identiteediga. Mõlemal aastal olid õhtud Mõdriku mõisas sisustatud aktiivse liikumisega – senioritants, ajalooline seltskonnatants, loominguline eneseväljendus. Meeleolukaks kujunes suveõhtune Naudingute Aed mõisa-pargis omakorjatud taimedest lilleseadetega, lilleluule esitamise ning renessansslaulu nau-timisega.

Suveakadeemia Mõdrikul lähendas ametikaaslasi, tugevdas kutseidentiteeti ning võimaldas luua uusi kontakte. Samasugune suveakadeemia on plaanis läbi viia ka sellel aastal 25.–27. juunil

MTÜ Mõdriku Arendusseltsi eesmärk on osaleda Lääne-Virumaa Rakenduskõrgkooli ja regiooni arendustegevuses. 2007. aastal tähistas kool sotsiaaltöölase hariduse andmise 15. aastapäeva. Nende aastatega on rakendusliku kõrghariduse andmine sotsiaaltöö erialal oluliselt kujundanud kooli nägu. Rakenduskõrgkoolis hariduse omandanud sotsiaaltöötajad rakendavad õpitud oskusi kõikjal Eestis. Õppimine ja professionaalne areng ei lõpe kooli lõpetamisega. Nii ongi Mõdriku Arendusselts korraldanud pikemaid ja lühemaid koolitusi. Kolmandat aastat saavad maakonna sotsiaaltöötajad osaleda HMN toetatud kord kuus toimivas tööõnustamises. Kahel suvel on Mõdriku praktilises suveakadeemias oma ame-tialase ja isikliku arengu heaks töötanud sadakond naist ja meest.

Austatud sotsiaalala töötajad!

MTÜ Mõdriku Arendusselts kutsub teid osalema PRAKTILISEL SUVEAKADEEMIAL Mõdrikul Lääne-Viru Rakenduskõrgkoolis 25.– 27. juunini 2008.

Suveakadeemia eesmärk on aidata sotsiaaltöötajaid nende raskes töös, pakkudes või-malust suurendada sisemist harmooniat ja tasakaalu eneses ja suhetes oma klientidega, sest sisemine tasakaal on määrav kõigis elusfäärides.

Suveakadeemias saab osa võtta töötubadest, nautida koosolemise õdusaid hetki, õppida seeniortantsu ja seltskonnatoolitantsu ja osaleda muudes vaba aja üritustes. Töötubades saab arendada eeskätt oma tööalaseid rolle, et oskuslikult suhelda raskete klientidega, sh nendega, kellel on kriminaalne taust või psüühikahäire. Sageli on raske toime tulla klien-tide erineval moel avalduva seksuaalsusega. Mõtleme sellele, mida see meile tähendab ja kuidas niisuguses olukorras käituda. Kliendiga töötades on olulisel kohal tema perekond. Koos vaatleme erinevaid peremudeleid ja töötamist peresüsteemiga.

Suveakadeemiat viivad läbi Tallinna Psühhodraama Kooli lõpetanud psühhodraama rakendajad-koolitajad Monika Koppel, Marika Vernik, Nelly Randver, Eha Sepping, Toomas Osvet, Ellen Hansen, Triin Siiner, Pille Kütt ja Siiri Minka.

Osavõtumaks (sisaldab majutust, toitlustust ning töötubades ja vaba aja üritustel osalemist) kuni 31. maini 850 kr, 20. juunini 900 kr. Täpsem info www.lvrkk.ee, tel 329 5950.

Hans van Ewijk: Edu võti on avatus koostööle

Tartu Ülikooli erakorraline professor Hans van Ewijk sai Hollandist Eestisse tulla tänu Euroopa Liidu programmile, mis on mõeldud uute erialade arendamise

toetamiseks. Ta peab Tartu ülikooli magistrantidele loenguid rahvusvahelisest sotsiaaltööst ja kogukonnatööst, osaleb õppekava arendamisel ja aitab TÜ sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika osakonnal edendada rahvusvahelisi koostöösuhteid sotsiaaltöö õpetamise ja uurimise alal. Prof van Ewijk tunneb suurt huvi Eesti sotsiaaltöö vastu, sest praktilisest kogukonnatööst saadud kogemusi on ta nüüd rakendanud rahvusvahelise sotsiaaltöö kogukonna teenistusse. Ta on veendunud, et sotsiaaltöötajad igas riigis peaksid kokku hoidma ja oma huvide eest seisma. Professor van Ewijk hindab kõrgelt avatust – avatud tasub olla nii oma töökaaslaste, teistest kultuurist pärit inimeste kui ka uute ideede suhtes.

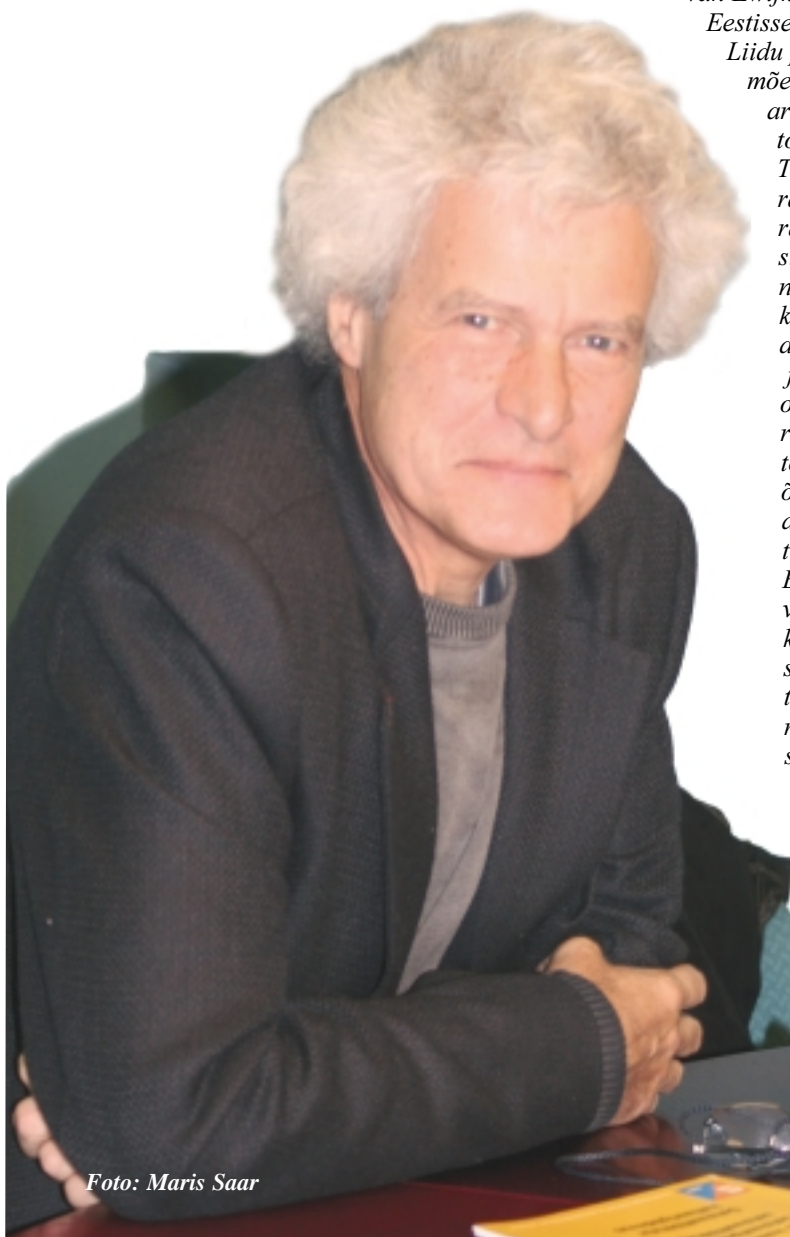

Foto: Maris Saar

Palun kirjeldage, millega olete oma elu jooksul tegeleenud.

Kunagi ammu kaitsesin magistrikraadi teoloogias ja minust pidi saama protestantliku koguduse vaimulik. Selle asemel asusin juhtima hoopis probleemsete noorte rehabilitatsioonikeskust piirkonnas, kus ma elasin. 70ndatel oli kuum teema see, mil määral tohib piirata noorte vabadust ja mida saab noorsootõtaja teha alkoholi- või narkosõltuvusega, katkenud peresidemetega ja koolist välja langenud noorte heaks. Pärast seda, kui olin kirjutanud noorsootöö kogemusele tuginedes mõned artiklid, paluti mul hakata noorsoouuringute ja noorsoopoliitika ajakirja „Noored ja Ühiskond” peatoimetajaks. Töötasin selle ametikohal üle kaheksa aasta. Töötasin osajaga, sest peres kasvasid lapsed ja olime abikaasaga otsustanud, et kumbki töötab kolm päeva nädalas. Minu järgmiseks töökohaks sai hoolekande ja heaolu uurimisinstituut – mitme eriala katusorganisatsioonide eelarvest finantseeritav ambitsioonikas uurimisasutus, mis asutati 1991. aastal tegelemaks innovatsiooniga sotsiaalteenuste sektoris. 2000. aastast sai minust selle instituudi juht. Instituut seob omavahel uurimist, arendustööd ja rakenduslikku tegevust, seal töötatakse välja uusi ideid ja juhtimismudeleid noorsootööle, peretööle, kogukonnatööle ja teistele valdkondadele.

Kui pärast Bologna deklaratsiooniga ühinemist hakati Hollandi rakenduskõrgkoolides arendama teadustööd, kutsuti mind Utrechti rakenduskõrgkooli professoriks, samas jätkasin tööd ka uurimisinstituudis. Praegu juhin Utrechti rakenduskõrgkooli õiguse ja ühiskonnateaduste õppetooli sotsiaaluuringute osakonda. Selles õppetoolis on 7000 üliõpilast, kellest 3500 õpib sotsiaaltööd. Osakonnas on üle 40 õppejõu, kes kõik tegelevad ka uurimistööga. Ligi kaks aastat tagasi kohtus üks mu kolleeg Tartu Ülikooli inimestega, kes tegelesid parasjagu õppekava uuendamise ja soovisid võtta abiks professori Läänest¹. Mulle pakkus see ettepanek huvi ning nii hakkasingi Tartu Ülikooli erakorraliseks professoriks. Leping kestab 2008. a keskpaigani, lootan, et saan jätkata, kuid see sõltub eelkõige rahalistest võimalustest.

Osalet ka rahvusvaheliste organisatsioonide tegevuses?

Üks selline organisatsioon on Rahvusvaheline Sotsiaalse Heaolu Nõukogu (ICSW – *International Council of Social Welfare*) – 80 aastat püsinud organisatsioon, mis ühendab riiklikke sotsiaalplatvorme, kuhu kuuluvad erialaorganisatsioonid, teenuseosutajad, ülikoolid, sotsiaalpoliitika kujundajad jt. Eesti ei ole hetkel selles organisatsioonis esindatud – Eesti sotsiaalplatvorm oli ICSW liikmeks paar kuud ja siis kadus kuhugi ära. Sellest on tõeliselt kahju, sest on väga tähtis, et riigis toimuks tugev debatt poliitikakujundajate ja sotsiaalala tegijate vahel sotsiaalpoliitika küsimustes. Tavaliselt tulevad sotsiaaltöötajad poliitikutele meelde vaid siis, kui tuleb hakata otsuseid ellu viima. Palju mõttekam oleks kaasata sotsiaaltöötajaid kohe alguses, kui on vaja kindlaks teha ühiskonna probleemid. Sotsiaaltöötajad peaksid ise probleeme tõstatama ja otsustamisel aktiivselt kaasa rääkima. Selleks ongi IFCW mõeldud. IFCW Euroopa organisatsioon, mille presidendiks mind valiti neli aastat tagasi, püüab mõjutada ka Euroopa Liidu ja Euroopa Nõukogu poliitikat. Toetame meie liikmete omavahelist läbikäimist, korraldades konverentse, ekspertide kohtumisi, koostame ühisdokumente. Kaks aastat tagasi moodustasid mitmed suured Euroopa katusorganisatsioonid – sotsiaaltöö ja sotsiaalpedagoogide koolitajad, teenuseosutajad, erialaorganisatsioonid ning ICSW – ühise Euroopa sotsiaalse aktsiooni võrgustiku (ENSACT – *European Social Action Network*). Olen selle organisatsiooni eesistuja, lisaks ajakirja *International Social Work* toimetuse kolleegiumi liige.

Eelmisel aastal ilmus ajakirjas Sotsiaaltöö Teie artikkel, milles kirjutasite sotsiaaltööd mõjutavatest suundumustest, sotsiaaltöötajate seisundist ja sotsiaalsest kutsealast.

See artikkel põhines ligi neli aastat kestnud uurimisel “Hoolekanne Euroopas: praegused

¹ Prof Hans van Ewijk alustas tööd TÜ-s juunis 2006. Tema siinviibimist rahastatakse ESF meetme 1.1 projektist, mille eesmärk on Tartu Ülikoolis rahvusvahelise sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika alase õppe jätkusuutlikkuse tõstmine ja vastava eriala tippspetsialistide koolitamine.

arusaamad ja tulevikusuundumused“. Vaatasime läbi kuue Euroopa riigi – Suurbritannia, Holland, Taani, Rootsi, Hispaania ja Ungari – poliitikadokumendid ja statistika ning viisime läbi üle saja intervjuu professionaalidega, milles küsisime, mida nad arvavad oma elukutsest ja selle tulevikust ning kas neid tunnustatakse sotsiaal- või hoolekandetöötajana. Uuring näitas, et Euroopa sotsiaalala töötajad on väga motiveeritud: sotsiaälööd ei tehta raha pärast või traditsiooni järgimiseks, vaid seetõttu, et tahetakse toetada inimesi. Probleemiks aga on see, et sotsiaälöötajaid ei tunnustata professionaalidena – neis nähakse küll häid ja kasulikke inimesi, kuid mitte asjatundjaid. Sotsiaälöö hõlmab inimeste olukorda, inimestevahelisi suhteid, süsteemi poolt inimestele avaldatavat mõju. Selles kasutatakse paljusid teooriaid, integreeritakse interdistsiplinaarselt psühholoogiat, sotsioloogiat, antropoloogiat, õigusteadust jne. Sellele vaatamata pole ometi kerge saavutada sotsiaälööle tunnustust teadusena. Rakenduskõrgkoolides ollakse selleks isegi enam valmis, kuid akadeemilistes ülikoolides peetakse kiivalt kinni iganenud arusaamast, nagu oleks teadus midagi monodistsiplinaarset. Kuid maailmas, milles me elame, on palju erinevaid vaatenurki, ja teadusharud pole enam selgelt piiritletud.

Minu jaoks on väga tähtis kontseptsioon sotsiaälööst kui laiema kutsealast. Ka meditsiinis ja õigusteaduses on mitmeid kitsamaid erialasid, kuid keegi ei kahtle, et need moodustavad ühe kutseala, ühe teadusharu. Sotsiaalvaldkonnas kipume erialade erisusi liigselt rõhutama. Tegelikul me kõik – sotsiaälöötajad, sotsiaalpedagoogid, kogukonnatöötajad, kunstiterapeudid jt – oleme üks suur perekond. Selles peres on palju onusid ja tädisid, onutütreid ja onupoegi, erinevad eesnimed, kuid kõigil on üks perekonnanimi – sotsiaälöö.

Mul on väga hea meel, et ENSACT-is leppisid sotsiaälöötajate ja sotsiaalpedagoogide esindusorganisatsioonid kokku, et me oleme üks kutseala ja peame ühiselt välja astuma oma elukutse eest. Jah, sotsiaälöö ja sotsiaalpedagoogikal on tõesti erinev taust. USAst ja Inglismaalt alguse saanud sotsiaälöö rajanes probleemilahendusele, juhtumitööle ja sotsiaalabi osutamisele kohalikes omavalitsustes. Hollandis, Saksamaal ja Taanis on seevastu pikk sotsiaalpedagoogika traditsioon, mille keskmes on olnud noorte sotsiaalkasvatus, st mitte niivõrd inimeste parandamine, kuivõrd nende toetamine ja neile sobiva keskkonna loomine. Kuid need erialad on lähenenud teineteisele. Saksamaal uuritakse, kuidas neid kahte traditsiooni ühendada.

Mida veel tuleks arvestada sotsiaälöö hariduse korraldamisel?

Sotsiaälöö jaotamine mikro-, meso- ja makrotasandiks ehk üksikisikuga tehtavaks sotsiaälööks, sotsiaälööks rühmadega ja kogukonnatööks ei ole minu arvates päris õige. Sotsiaälöötaja peab liikuma nende kolme tasandi vahel – töötades inimesega, peab ta loomulikult arvesse võtma ka tema perekonda; rühmi, kuhu ta kuulub, ja ühiskondlikke tegureid – tööpuudust, klasse, rahvuslikke erisusi jms. Minu arvates on palju olulisem näha, et esiteks on esmatasandi ehk nn üldprofiiliga töötajaid, kes toetavad inimesi kogukondades, tugevdavad võrgustikke ja sotsiaalset kapitali. Teiseks rühmaks on spetsialistid, kes on läbinud põhjaliku väljaõppe nt teraapia, hindamise läbiviimise, videokoolituse või mõne konkreetse probleemiga tegelemise alal. Ning kolmandaks rühmaks on sotsiaalsed ettevõtjad, sest kuna tegemist on turuga, siis järjest rohkem sotsiaälöötajaid avab näiteks laste päevakeskuse või väikese kodu puuetega inimestele või eakatele. Hollandis profileeruvad suured asutused ümber ettevõtetele, mis ei keskendu enam ühele kindlale sihtrühmale ja piirkonnale, vaid töötavad välja teenuseid eri sihtrühmadele üle kogu riigi. Sellistele ettevõtetele on vaja sotsiaälöötajat, kes suudab algatada uuendusi, projekte juhtida, tooteid välja töötada ja neid müüa. Hariduse andmisel tulekski mõelda, kas põhiline erinevus seisneb erialas – olgu see sotsiaälöö, sotsiaalpedagoogika või teraapia – või

tuleb ette valmistada tudengeid esmatasandi töötajateks, spetsialistideks ja ettevõtjateks ning kas neid kolme suunda annab integreerida.

Usun, et tulevikus ei ole elukutsed enam selgepiirilised, kuna igal professionaalil on individuaalne valik kompetentse. Juba ülikoolis või kõrgkoolis tuleks hakata tegelema oma profiili loomisega, et leida turul oma nish. Pool õpingutest täidab sotsiaaltöö õppimine – st ühised kompetentsid, mis peavad olema igal sotsiaaltöötajal. Teine pool peaks jääma oma profiili loomiseks. Nt kui tudengit huvitab sotsiaalpedagoogika, siis võtab ta rohkem pedagoogikat ja arengupsühholoogiat, sooritab oma praktikad lastega töötades ja kirjutab sel teemal ka lõputöö. Muidugi, kui ülikoolis on vaid 50 sotsiaaltöö tudengit ja napib professoreid ja õppejõude, siis on sellist profileerimist raske korraldada. Kuid ma arvan, et väljundipõhine õpe on hariduse nüüdisaegne väljakutse. See ei tähenda uue nime andmist vanale õppekavale, vaid nõuab hoopis teistsugust mõtteviisi.

Tähtis teema on teenuste kvaliteet. Sedamööda, kuidas jätkatakse teenuste erastamisega, muutuvad aina tähtsamaks kvaliteedinõuded. Hollandis on pea kõigi teenuste jaoks kehtestatud mingi kvaliteedisüsteem. Kuna Hollandis on enamusel sotsiaaltöötajatest bakalaureuse või magistrikraad, siis pole meil selliseid probleeme nagu Suurbritannias, kus nii noorsootöö kui puuetega inimeste hoolekande alal tegutseb palju koolitamata sotsiaaltöötajaid. Tõeline kvaliteet seisneb aga professionaalide kvaliteedis. Parim poliitika kvaliteedi parandamiseks on töötajate arendamine, nende arengu toetamine, juhendamine, et nad oleksid erksad ja motiveeritud. Hea juht on see, kes inspireerib töötajaid, annab neile uusi ideid, mitte ei ütle ette, mida peab tegema. Kahjuks ei arvesta seda paljud kvalifikatsioonisüsteemid.

Kui Te võrdlete sotsiaaltööd Eesti ja Hollandis, siis millised on põhilised erinevused ja sarnasused?

Üks põhiprobleem nii Eesti kui Hollandis on see, et sotsiaaltöötajad keskenduvad liigselt kliendi abistamisele üks-ühele ja jäävad häтта, kui tuleb hakata oma tööd siduma sotsiaalpoliitikaga ning teenuste ja võrgustikega, mis moodustavad kliendi maailma. Näiteks olen kuulnud, et enamus Eesti sotsiaaltöötajaid on eestikeelse taustaga, kui aga on palju venekeelseid kliente, siis tuleb sotsiaaltöötajal kindlasti mõista ka vene keelt ja kultuuri.

Hollandis on sotsiaaltöö traditsioon pikk – juba üle saja aasta on sotsiaaltöö sektor üsna tugev. Esimene sotsiaaltöö kool alustas tegevust kahe ilmasõja vahel. Suurem osa Eesti praegusest sotsiaaltööst pärineb nõukogude ajast, kus sotsiaalseid probleeme eirati või medikaliseeriti – nt paigutati endaga mitte toime tulevaid eakaid asutusse, kus neid küll hooldati, aga ei tegeldud nende arendamisega. Seega, kui välja arvata paarikümneaastane periood enne 1940. aastat, tuli sotsiaaltöoga alustada hoopis teistsuguselt stardipositsioonilt. Sotsiaaltööd hakkasid arendama psühholoogid ja sotsioloogid, s.o inimesed, kellel puudus sotsiaaltööalane taust. Tänapäevani pole paljudel sotsiaaltöö õppejõududel praktilist sotsiaaltöö kogemust, ja nii on lood enamuses Ida-Euroopa riikidest. Kuigi Lääne-Euroopa puhul saab rääkida sotsiaaltöö transformatsioonist ja Ida-Euroopa puhul üleminekust ühelt süsteemilt teisele, on suund ikkagi sama – sotsiaaltöö kontseptsiooni tuleb muuta seoses üleminekuga turule ja detsentraliseerimisele. Märksõnadeks on väljundipõhine õpe, suurem orienteerumine turule, avaram pilt sotsiaaltööst.

Üks erinevus on ka professionaalse sotsiaaltöötaja rollis. Eesti sotsiaaltöötajate positsioon sarnaneb rohkem Suurbritannia kui Hollandi sotsiaaltöötaja seisundiga – sotsiaaltöötajad on seotud sotsiaaltoetuste ja sotsiaalabi osutamisega, neil tuleb hinnata inimeste vajadusi materiaalsete asjade ja sotsiaalteenuste järele. Seetõttu on see elukutse Eestis bürokraatlikum, enam reguleeritud. Kui rahvusvaheline uuring, millele viitasin, näitas, et Euroopas

üldiselt hindavad sotsiaaltöötajad oma otsustusõigust küllaltki positiivselt, siis Eesti tudengid, kellega olen rääkinud, hindasid sotsiaaltöötaja iseseisva otsustamise õigust küllaltki madalalt. See võib olla tingitud asjaolust, et Eestis on enamus sotsiaaltöötajaid riigi või omavalitsusametnikud. Hollandis ei tööta enamus sotsiaaltöötajaid avalikus teenistuses, vaid sõltumatutes MTÜdes või eraasutustes, kelle käest omavalitsus või riik teenuseid ostab. Nad ei pea otsustama eelarve või sotsiaalabi üle, vaid nad on eelkõige inimeste toetajad.

Ka tudengid on erinevad. Siinsed tudengid on huvitatud teadmistest, õpivad hoolsasti, suudavad teadmisi hästi taasesitada. Seevastu Hollandi tudengid käivad kergesti välja uusi ideid, on loovad, enesekindlad. Siin võiksim eelkõige õppida. Oma Hollandi tudengitelt ootaks rohkem kohusetunnet ja teie omakorda võiksite olla vabamad, arendada endas loovust ja innovaatilisust. Õppimine diskussiooni ja ühistegevuse toel on Eestis vähem levinud kui minu kodumaal. Teie õpite põhiliselt kuulates ja lugedes. Ja see kajastub ka viisis, kuidas sotsiaaltöötajad teevad oma tööd. Ma arvan, et nad kuulavad väga tähelepanelikult, tunnevad psühholoogiat ja teooriaid. Kui aga tuleb käivitada protsess kliendi ja tema võrgustikuga, siis see nõuab juba kommunikatsioonioskusi, mõistmist, koostegutsemist. Muidugi pole ma ühegi Eesti sotsiaaltöötaja kõrval seisnud ega näinud, kuidas ta oma tööd teeb – olen saanud oma muljed, õpetades tudengeid ja vesteldes õppejõududega. Võib-olla ma eksin, aga ma kujutan ette, et Eesti sotsiaaltöötaja esineb kliendi eest pigem eksperdina, mitte tegevuse juhendajana. Hollandi sotsiaaltöötaja puhul võib olla ohuks see, et tal tuleb ruttu idee ja ta leiab kiiresti lahenduse, kuid ei arvesta kõiki mõjutegureid. Eestis on sotsiaaltöötaja, vastupidi, väga hoolikas, kaalutlev, aga mitte kergesti vaimustuv, originaalseid lahendusi pakkuv. Selle põhjuseks on osaliselt ka see, millele varem osutasin: Eesti sotsiaaltöötajad on seadusega enam piiratud.

Ja mida ütlete meie ühiskonna kohta?

Meie tulevane kuninganna, kes on ise pärit Lõuna-Ameerikast, nimetas ühes oma kõnes, et hollandlastel puudub selge identiteet. See kutsus meedias esile tulise poleemika. Küsimus oli selles, et Hollandi identiteet hõlmab kõiki inimesi, kes elavad Hollandis, rahvastik on mobiilne ja ühiskond orienteeritud ümbritsevale maailmale, ja see muudabki identiteedi nõrgemaks. Eesti identiteedi puhul sellist küsimust ei teki, eestlased tunnevad uhkust oma kultuuri ja ajaloo üle, kuid nende identiteet hõlmab üksnes eesti keelt kõnelevaid eestimaalasi. Tugeval rahvuslikul identiteedil on omad head küljed, kuid ka nõrkus – see võib saada takistuseks avatusele ja innovatsioonile. Vaadates ringi kas või ülikoolis – majas, kus ma õpetan, töötavad inimesed suletud uste taga, aga pole ühist ruumi, kus õppejõud või üliõpilased omavahel kokku saaksid, pole. Esineb eriarvamusi ja konflikte, kuid neid ei arutata läbi. Suletud uste taga ei saagi seda teha, saab vaid üksteisele probleeme kurta. Pole kombeks, et töötaja vaidleks ülemusele vastu või tudengid õppejõule. Mõeldakse ja arutatakse väikeses ringis, aga tõelist debatti ei toimu. Hollandis arutatakse nii palju, et töö tegemiseks vaevalt jätkub aega. Kui ma Eestisse lähen, siis ütlen alati oma perele: nüüd ma lähen kirjutama, õppima ja uurimistööd tegema. Oma ülikoolis ma ei jõua seda teha – kogu päev kulub ära vesteldes ja diskuteerides. Nii et produktiivsus on Eestis hea. Paha on see, et oled isoleeritud. Siin võib paralleeli tuua Robert Putnami uurimustega, milles ta võrdles Itaalia eri piirkondi. Põhja-Itaalia oli Lõuna-Itaaliaga võrreldes paremini organiseeritud, tervis ja teised statistilised näitajad paremad, kuna seal toimusid kogukonna liikmete vahel horisontaalsed, solidaarsusel põhinevad sidemed. Lõuna-Itaalia valdavalt vertikaalsed, alluvussuhetel põhinevad suhted takistasid arengut. Huvitav, kuidas Eestil edasi läheb – kas suudetakse luua aktiivne kodanikuühiskond, valmisolek avatult arutada ja suhelda teiste kultuuridega?

Küsis Regina Lind

P.S. Tartu Ülikoolist iseloomustati Hans van Ewijkit kui sõbralikku kolleegi, kes kuulab väga tähelepanelikult ja on alati valimis teistega oma kogemusi ja materjale jagama. Selle arvamusega ühineb ka ajakirja Sotsiaaltöö toimetus.

Noppeid klientitöö seminarist Lapi Ülikoolis

"Kliendisuhe on ainukordne. Koheldes inimest sellisena, nagu ta võinuks olla, aitame teda saama selliseks, kelleks ta on võimeline saama." (J. W von Goethe)

Taimi Tulva, Tallinna Ülikooli Sotsiaaltöö Instituudi professor
Indira Viiralt-Nummela, Turu psühhiaatriapolikliiniku
(Soome)sotsiaaltöötaja, MA (sotsiaaltöö)

Möödunud aastal toimus Soomes Lapi Ülikoolis teadusseminar, mis oli pühendatud Lapi Ülikooli kauaaegse õppejõu Ulla-Maija Rantalaiho juubelile. Seminaril käsitleti klientitöö küsimusi, mis nõuavad uueneva sotsiaaltöö kontekstis teistsuguseid lähenemisviise.

Lektoriteks olid lisaks koduülikooli õppejõududele ka nimekad sotsiaaltöö professorid Mirja Satka Jyväskyläst ja Synnöve Karvinen-Niinikoski Helsingi Ülikoolist, praktikud arenduskeskustest ning sotsiaaltöötajad. Arutleti varajase sekkumise (Mirja Satka), probleemilahenduse protsessi ja kriitilise refleksiooni teemadel (Synnöve Karvinen- Niinikoski, Kyösti Urponen). Samuti analüüsiti klientitöö iseärasusi (Tarja Kemppainen, Marja Laitinen, Anneli Pohjola, Simo Koskinen) ning teoreetilise sotsiaaltöö mudelite interpreteerimise võimalusi praktilises klientitöös (Asta Niskala). Alljärgnevalt mõningaid väljavõtteid ettekannetest ja aruteludest.

Ulla-Maija Rantalaiho on töötanud Lapi Ülikooli lektorina alates 1983. aastast. Tema peamisteks huvivaldkondadeks on olnud lastekaitse, sotsiaaltöö eetilised küsimused ning tööjuhendamine. Ta on andnud märkimisväärse panuse sotsiaaltöö protsessi mõtestamiseks ning sotsiaaltöö praktika integreerimisse õppekavasse. Pildil: juubilar Ulla-Maija Rantalaiho ja tema abikaasa dr Pertti Manner

Sotsiaaltöös on kinnitumas **kliendist lähtuva töö** põhimõtted. Nendeks on kliendi kaasamine tema elu puudutavate otsuste tegemisse, tähelepanu pööramine kliendi probleemidele, kusjuures olulisim on näha kliendi jõuvarusid. Toetatakse kliendi usku positiivsesse muutusesse. Kõik ettekandjad toonitavad kliendi kuulamise oskust, mida peeti sotsiaaltöötaja tähtsamaimaks omaduseks klienditöös.

A. Pohjola tõi välja **kliendikeskse teenuskultuuri põhimõtted**, mis taanduvad alljärgnevale: inimväärikuse austamine; töötaja piisav ajaressurss; järjepidevus ning see, et pikemaajalises kliendisuites olles säiliks kliendil „oma ” töötaja.

Uuenevas sotsiaaltöös peetakse klienditöö väljakutseteks seda, kuidas tugevdada kliendi autoomsust ja toetada tema **olemasolevate jõuvarude kasutamist**. Siit kerkib hulk küsimusi: kas peame kliendile antud lubadusi, kas reageerime õigesti kliendi probleemidele ning tema soovidele ja püüdlustele, kas anname kliendile teavet oma tegevusest ja oleme koostööaltid.

Üha enam pannakse rõhku **professionaalide koolitamisele** ja nõutakse neilt head väljaõpet. Vähetähtis pole kliendiga usaldusliku suhte saavutamine, mis võib sageli olla keerukas. Avatud vestlus pakub võimalusi kliendi tegevusjõu toetamiseks ning teenuse planeerimiseks koostöös kliendiga.

Palju kõneldi sellest, kui oluline on suhestuda kliendi **kultuurikontekstiga** ja tarve seda laiemalt mõista. Käsitleti ka kliendilt peegelduva mitteverbaalse informatsiooni tõlgendamise vajadust, empaatiavõimet ning erisuse taluvust klienditöös.

Töötaja jõuvarusid aitab toetada tööülesannete piiritlemine, töörahu ja perspektiivide tajumine. Suhtetöös professionaalid identifitseerivad ja tõlgendavad klientide probleeme. Asjatundlikkusega kaasneb võimu kasutamine ja teave, millele toetudes tõlgendatakse kliendi olukorda. Elukutsega seotud informatsioon ja positsioon võivad aga muuta võimu ja selle kasutamise tööruutiiniks, mis väljendub selles, et tehakse otsuseid klienti neisse kaasamata, otsustatakse kliendi eest või kõneldes kliendiga räägitakse temast mööda. Niisugune käitumismudel võidakse omandada märkamatu, ilma seda teadvustamata.

Et selliseid vigu ei sünniks, tuleb leida rohkem aega klientidega ja kolleegidega vestlemiseks. Kliendile ja tema probleemidele keskendudes vajatakse üha rohkem dialoogi kliendiga. Peredele on aga vaja nende juhendamise ja nõustamise kõrval ka argieluga toimetuleku strateegiaid ja lisaks mõistmisele ka inimlikku hoolivust.

Klienditöö komistuskiviks võivad osutada ka **töötajate hoiakud**: kas näeme eelkõige klienti või tema probleemi? Selle määrab paljuski töötaja moraalne ja eetiline vastutustunne. Klienditöö edukuse suudab tagada vaid töötaja, kes tunneb oma tööd põhjalikult, toetub koostöös vastastikusele usaldusele, peab klienti enda elu parimaks asjatundjaks, näeb kliendis jõuvarusid ja oskab neid aktiveerida ning on huvitatud kliendist ja klienditöö protsessist. Mirja Satka tõdes, et sotsiaaltöötaja kriitilise mõtleja ja ühiskonnateadlasena vastutab eetilise agendina eelkõige ametivõrgustiku sekkumiseetika eest. Näiteks lastekaitsetöötaja peab olema teadlik sellest, mis eesmärgil ja millal sekkumine on põhjendatud ning millised on kiire tegutsemise võimalikud kõrvalmõjud.

Diskuteeriti elavalt selle üle, millal on tegemist varase sekkumise või varase toetusega. Tõdeti, et lastekaitsetöös on oluline vahetu ja kiire reageerimine, usaldus ja avatus, koostöö perega ja professionaalide omavaheline koostöö, investering vanemlusse.

Kuna muutused nii ühiskonna kui üleilmsel tasandil toimuvad kiiremini kui kunagi varem, tuleb sotsiaaltööd tehes vaadelda seda läbi inimeste muutunud eluviiside, tööturu toimimise ja keskkonna prisma.

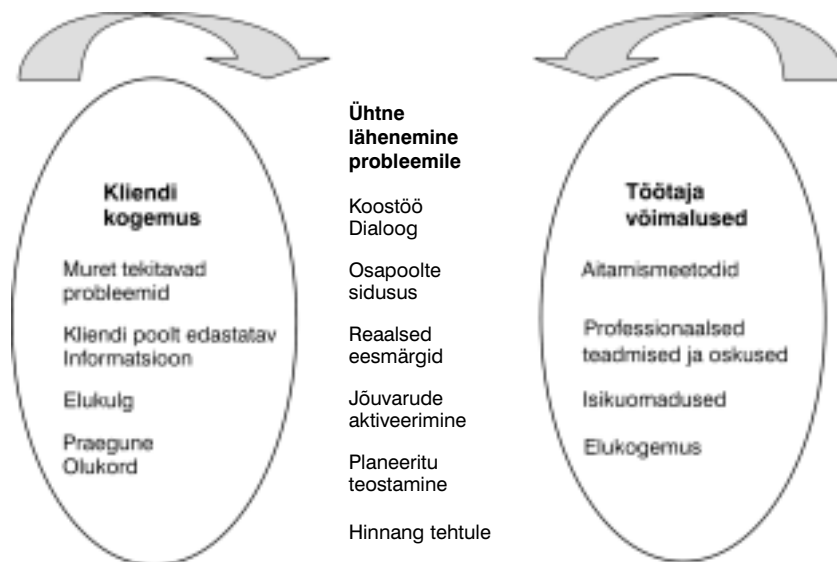

Aruteludes toodi välja **klienditöö protsess** (joonis 1), mille käigus peeti oluliseks kokkupuutepunktide leidmist ja dialoogi kliendi ja töötaja vahel. Selle vaatenurga kohaselt leitakse ja toetatakse kliendi enda jõuvarusid, aidates tal väljuda kliendi abivajavast suhtemudelist. Selleks on vaja kaasata klient aktiivselt oma probleemide arutellu, seejuures silmas pidades ka töötaja reaalseid aitamisevõimalusi.

Kliendi ja tema probleemi lahendamise võimalused taanduivad **töötaja professionaalsusele**, mis tähendab seda, et sotsiaaltöötaja:

- oskab tõlgendada kliendi mitteverbaalset sõnumit ja reageerida sellele professionaalsel tasemel
- on võimeline keskendumise kliendi probleemidele ja reageerima sensitiivselt
- tajub oma organisatsiooni ja enda võimete piire
- hoolitseb oma tööjõudluse eest nõnda, et ei tekiks läbipõlemist.

Sotsiaaltöötajaid vaevab **kaastundestress**. Nad näevad oma töös palju tuska ja inimlikke kannatusi, saamata alati aidata. Nad on ühiskonna viimane päästerõngas, kel pole võimalik ei öelda. Töö raskuse seisneb keerukate probleemidega silmitsi seismises ja nende lahenduste otsimises: sotsiaaltöötaja peab tegema valikuid ja tegutsema, kusjuures lahendid pole alati kõigile osapooltele meeldivad. Tihti on raske tunnistada oma abitust ja süütunnet eelkõige nende klientide ees, kes pole aidatavad. See põhjustab töötajale ja kliendisuhete tõsiseid katsumusi.

Joonis 1. Klienditöö protsess

Kokkuvõtvalt: uue mitmetahulise klienditööga toimetulek nõuab töötajailt senisest erinevat professionaalset valmisolekut. Küsimus pole ainuüksi uues kvalifikatsioonis, vaid hoolivuse, pädevuse- ja kvalifikatsioonistruktuuride suhestamises muutuva ühiskonna ja tööelu kontekstiga. Eelnevale tuginedes on uuriv-analüüsiv lähenemine endiselt sotsiaaltööd ja sotsiaaltöötajat edasi viivaks jõuks.

Muljeid Lätis toimunud sotsiaaltöölalasest konverentsist

Helena Angerjäv

Tallinna Ülikool, sotsiaaltöö õpetaja, helenap@tlu.ee

8.–9. novembril 2007 toimus Riias Stradinshi Ülikooli sotsiaaltöö osakonnas rahvusvaheline interdistsiplinaarne teaduskonverents “Ühiskond. Tervis. Heaolu”. Esinejaid oli kokku tulnud Lätist, Leedust, Eestist, Venemaalt, Poolast, Inglismaalt, Shveitsist, Ameerika Ühendriikidest, Austraaliast ja Nigeeriast.

Konverentsil osalejaid tervitas Läti Vabariigi president Valdis Zatlers, kes pidas vajalikuks juhtida tähelepanu asjaolule, et tänapäeval on oht, et teadus ja haridus kaotavad oma terviklikkuse, sest eri distsipliinide teadmiste ja oskuste vahelised piirid ei ole alati küllalt selged. Seetõttu võimaldab hästi läbimõeldud ja konstruktiivne lähenemine probleemidele vältida ühekülgsi otsustusi ja samas vabastab loova energia, mida on vaja innovaatiliste lahenduste leidmiseks. Läti presidendi lootust jagasid konverentsi korraldajad Riia Stradinshi Ülikoolist ja sellel osalenud sotsioloogid, tervishoiuspetsialistid, sotsiaaltöötajad, juristid, haridustöötajad jt. Konverentsil käsitleti puuetega inimeste tööhõivega seotud probleeme, perevägivaldaga seotud perekonna sotsiaalmajandusliku seisuga; lastekaitse küsimusi Lätis; üleilmastumisega kaasnevaid probleeme; rahvastikuteaduse ja ühiskonna heaolu vahelisi seoseid; psühholoogilisi ja terviseriske ja nende mõju töötajate tervisele ja heaolule; kunstiteraapia võimalusi; kooliõpilaste sotsiaalprobleeme; seadusloome mõju tervishoiusüsteemile ja ühiskonna heaolule tervikuna; sotsiaaltöö uurimismeetodeid ja sotsiaalasutuste juhtimisega seotud probleeme.

Konverents pakkus hea võimaluse saada tuttavaks oma valdkonna spetsialistidega teistest riikidest, mis peaks looma head eeldused edaspidiseks koostööks. Eriti oluliseks peeti koostöö arendamist Eesti, Läti ja Leedu vahel. Sellel eesmärgil loodi Balti sotsiaaltöö õppeasutuste võrgustik, mille esmasteks eesmärkideks on tagada SOCRATES/ERASMUS programmi efektiivne toimimine selles osalevate koolide vahel, ühine uurimistöö ja teabevahetus. Esimese suurema sammuna korraldatakse 2008. aasta sügisel Tallinnas sotsiaaltöö õppimise võimalusi tutvustav konverents. Balti sotsiaaltöö õppeasutuste võrgustikuga saavad ühineda kõik sotsiaaltöö õpetamisega tegelevad kõrgkoolid. Asutamisdokumendile kirjutasid alla Helena Angerjäv Tallinna Ülikooli Sotsiaaltöö Instituudist, Lolita Vilka ja Martins Moors Riia Stradinshi Ülikoolist, Evija Apine Läti Ülikoolist, Rasa Naujaniene ja Violeta Ivanauskiene Vytautas Magnus Ülikoolist (Leedu), Irena Zemaitaityte Mykolas Romeris Ülikoolist (Leedu) ja Polina Sediene Kaunase Meditsiiniülikoolist (Leedu).

Järgmine rahvusvaheline konverents Riia Stradinshi Ülikoolis toimub selle aasta novembris.

IFCW 19. maailmafoorum

"Varajane sekkumine ja ennetustöö"
toimub 29. septembrist 1. oktoobrini 2008
Cardiffis, Wales'is (Suurbritannia).

Foorumit aitab korraldada organisatsioon
Lapsed Walesis (www.childreninwales.org.uk). Foorumi korralduskomitee
ootab ettekandeid uurijatelt, praktikutelt, teenuseosutajatelt, noortelt ja
teistelt osapooltelt.

Lisainfo: www.worldforum2008.org.

Rahvusvaheline rehabilitatsioonikonverents

Ülle Lepik
Tartu Vaimse Tervise Keskus

31. oktoobrist 1. novembrini 2007 toimus Tartus rahvusvaheline konverents „Rehabilitatsiooni tulemuslikkuse mõõtmine“. Kokku võttis konverentsist osa üle 120 huvilise, kellest enamik olid rehabilitatsiooniga seotud spetsialistid, üliõpilased ja administrerijad.

Konverents oli lõppakordiks 2003. a alguse saanud projektile „Rahvuslike rehabilitatsioonimudelite loomine Baltimaades“.

Konverentsil andis projektist ülevaate selle juht **Göran Skogman** Malmö Ülikooli üldpsühhiaatriaosakonnast. Konverentsi eesmärk oli anda ülevaade Eestis ja meie lähinaabrite juures – Soomes, Rootsis, Lätis ja Leedus – rehabilitatsiooni tulemuslikkuse mõõtmise alal tehtud uuringutest.

Konverentsi avasid Tartu aselinnapea **Vladimir Sokman** ja sotsiaalministeeriumi peaspetsialist rehabilitatsiooni alal **Marina Runno**.

Suure huvi osaliseks sai Helsingi Rehabilitatsiooni SA õppe- ja informatsiooni-osakonna juhataja **Matti Tuusa** ettekanne, milles ta tutvustas II maailmasõja lõppu ulatuvat Soome rehabilitatsiooni ajalugu ja süstemaatilist korraldatavaid riiklikke uuringuid, mis on aluseks seadusemuudatuste ja riigieelarve planeerimisel.

Prioriteetseteks sihtrühmadeks rehabilitatsiooniteenuste arendamisel peetakse Soomes vananevaid töötajaid, kellel rehabilitatsioon aitaks tööturul püsida; pikaajalisi töötuid, lapsi ja noori. Samuti soovitakse arendada teenuseid puuetega inimeste tööle aitamiseks ning vaimse tervise probleemidega inimestele ja sõltlastele mõeldud rehabilitatsiooniteenuseid.

Lundi Ülikooli professor **Lars Hansson** andis ülevaate vaimse tervise rehabilitatsioonis kasutatavate meetodikate efektiiv-

susest. Prof. L. Hanssoni juhtimisel on Tartus VTHK-s käimas uuring rehabilitatsiooni tulemuslikkuse mõõtmiseks psüühiliste erivajadustega isikutele, keda rehabiliteeriti Bostoni psühhosotsiaalse rehabilitatsioonimudeli alusel. Tõendus põhine lähenemine rehabilitatsiooni hindamisel on Eestis niivõrd uus, et Tartu Ülikooli füsioterapeut **Priit Eelmäe** oli konverentsi ettekandes sunnitud tooma võrdluse, mille järgi on Eestis tegemist nn gurupõhise rehabiliteerimisega: kui mõni autoriteetne isik kuulutab mõne meetodi heaks, siis kõik seda ka kasutavad; kuigi teaduslikud uuringud selle meetodi tõhususe kohta puuduvad.

Lundi ülikooli vanemlektor **Bengt Svensson** esitles konverentsil uut vaatenurka, tutvustades uuringut, mille järgi muutused kliendi elukvaliteedis on kõige olulisemad rehabilitatsiooni tulemuslikkuse näitajad. Psühholoog **Pirjo Lehtoranta** tutvustas käimasolevaid uuringuid perest kui rehabilitatsiooni tulemuslikkuse näitajast töös psüühilise erivajadusega lastega. **Leedu** ja **Läti** külalised tutvustasid oma parimaid praktikaid psüühiliste häiretega isikute rehabiliteerimisel: iseseisvat elamist ja ühisüritusi. **Martin Aas** edastas Sotsiaalkindlustusameti järelevaateametnikuna seadusega sätestatud rehabilitatsiooni tulemuslikkuse hindamise põhimõtteid, mis puudutasid eelkõige rehabilitatsiooni läbiviijate tegevusi rehabilitatsiooniteenuse osutamisel.

Külli Roht tutvustas rehabilitatsioonisüsteemi arendamisega tegelevat PITRA projekti, mis kutsus esile Läti esindajate elava vastukaja. Sealnegi rehabilitatsioonisüsteem vajaks reorganiseerimist ja Eesti kogemust pidasid nad endale väga kasulikuks.

Teist päeva alustas **Jevgeni Bugakin** Tartu Vaimse Tervise Keskusest, kes tõi näite võrgustikutöö mõjust rehabilitatsiooni tulemuslikkusele. Laste rehabilitatsiooni võimalusi tutvustas dr. **Riina Pettai** Tartu Ülikooli

lastekliinikust ning dr. **Tiina Stelmach** samast kliinikust rääkis Eesti Agrenska Fondist. Töölase rehabilitatsiooni tulemuslikkusest pimedatel rääkis **Monica Lõvi**. Ettekanne oli sisukas ja tulemust rõhutas seegi, et ettekandja ise oli pimedana rehabiliteerunud ja õppis sotsiaaltöö magistrantuuris. **Mari Reilson** Tartu Ülikoolist andis ülevaate kurtide laste vanemate rahulolust rehabilitatsiooniteenusega. **Marina Vau** teemaks oli muusikateraapia. **Kadri Paal** Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskuse meeskonnast tutvustas rehabilitatsiooniteenuste võimalusi hooldekodu klientidele. Konverentsi lõpus tutvusid külalised Tartu Maarja Kooli, Tartu Ülikooli Lastekliiniku ja Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskuse rehabilitatsioonimeeskondade tegevusega. Konverentsi korraldas SA Tartu Vaimse Tervise Keskus. Selle ettevalmistamisest ja läbiviimisest võtsid osa ka asutuse kliendid, kes kujundasid ja panid kokku konverentsi materjale ning abistasid konverentsi külalisi garderoobis. Tagasivaates oli see Eestis esimene konverents, kus käsitleti nii erinevate sihtrühmade rehabilitatsiooni tulemuslikkust. Osalejad andsid konverentsile positiivse tagasiside, eriti hinnati omavaheolist suhtlemist ning kogemuste ja kontaktide vahetamist. Edaspidi soovitati keskenduda ühele konkreetsele teemale, nt parim praktika, mõni konkreetne rehabilitatsioonis kasutatav meetod, klientide vaatenurk rehabilitatsioonile vms.

Korraldajad tänavad esinejaid huvitavate ettekannete ja kõiki osalejaid heade nõuanete eest. Järgmine konverents, mille märksõnaks on „Rehabilitatsiooni parimad praktikad“ on planeeritud 2008. a sügisesse

Konverentsi ettekannetega saab tutvuda Tartu Vaimse Tervise Keskuse kodulehel www.tartuvthk.ee

23.–25.05.2008 toimub Krakovis (Poolas) vaimse tervise teenuste hindamise 8. üle-euroopaline konverents. Konverentsi teemaks on „Hea praktika – kas ka hea tulemus?“. Info ja registreerimine: <http://www.enmesh2008.pl/>

Meeleolukas kujunem

Taimi Tulva

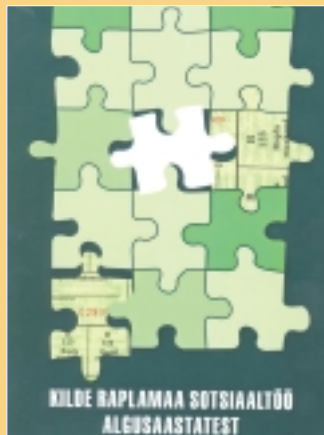
Rapla maavalitsuse sotsiaal- ja tervishoiuosakonna juhataja Ants Tammar on saanud mitme aasta töö tulemusena kaante vahele Raplamaa sotsiaaltöö kujunemislugu käsitleva raamatu „Kilde Raplamaa sotsiaaltöö algusaastatest“.

Raamatu koostamise aluseks on enam kui 700 kohalikes lehtedes ilmunud hoolekandevalast kirjutist. Tõnis Tõnisson on kirjutanud Nädalises (11.12.2007): „Ajakirjandusel on kaks vastutusrikast funktsiooni. Esimene neist on tuua uudis võimalikult kiiresti avalikkuse ette, ja teine – võib-olla isegi olulisem – olla aja kroonikuks.“ Seda on Ants Tammar kui väga hea sõnaseadja ning publitsist õige täpselt mõistnud. Samal teemal koostas Ants Tammar ka Tallinna Ülikoolis bakalaureusetöö (juhendaja Mare Leino), mille arendas edasi kõitvaks sotsiaaltöö ajaloolisi arenguhooni (1991–2000) käsitlevaks raamatuks.

Raamat on kantud Ants Tamhari püüdlustest võimalikult tõetruult ja faktidele toetudes luua pilt maakonna hoolekande tekkimise võludest ja valudest, otsingutest ja leidmistest. On sümpaatne, et esmajoones on väärtustatud INIMEST – sotsiaaltöö tegijat, kes ebakindlates oludes ja taasiseseisvunud Eesti murranguperioodil suutis abikätt pakkuda neile, kes seda heitlikul ajal kõige enam vajasisid.

Raamatusse on koondatud 12 artiklit, milles kirjeldatakse haaravalt sotsiaalabitalituse tegevust, humanitaarabi jagamist, sotsiaaltöötajate koolitamist, laste, puuetega inimeste ja eakate hoolekannet, toimetulekutoetustega seonduvat ning sotsiaal-

s lugemiselamus sotsiaaltöö n isest Raplamaal

Ants Tammar: "Viisteist aastat sotsiaaltööd omavalitsustes on lühike aeg, aga kui rääkida sotsiaaltöö algusaastatest, siis tunduvad viieteistkümne või isegi kümne aasta tagused sündmused kauged. Neid meenutades olen kogenud imestavat või üllatunud reageeringut: kas tõesti oli see nii!?"

Raamat "Kilde Raplamaa sotsiaaltöö algusaastatest" tunnistati konkursi "Raplamaa Aasta Tegu 2007" laureaadiks.

Foto: Arvo Kuldkepp, ajaleht Nädaline

töötaja isiksuse kujunemist muutuva ühiskonna keerdkäikudes. Lisaväärtuse annab raamatule hoolekandeteemaliste artiklite loetelu ja liigitus ning olulisemate hoolekandevalaste sündmuste kronoloogia.

Maakonna elanike sotsiaalprobleeme ja toimetulekut on vaetud elukaare kõiki etappe silmas pidades ja seda on tehtud klientide õigusi ja eneseväärikust toetavast vaatenurgast. Üksikasjalikult kajastatakse rahvusvahelist koostööd ning rõhutatakse õppimise ja ümberõppimise, aga ka täiendkoolituse tähendust piirkonna ja kogu Eesti sotsiaaltöö arengus.

Alates murranguperioodist on sotsiaaltöö liikunud erialase iseseisvumise poole, tähtsustunud on eetika ja väärtusorientatsioonide küsimused. Küllap hoolekande kogu eelnev areng on selleks tubli aluse loonud.

Hoolekandeteemaliste artiklite analüüs ja nende kommenteerimine autori kui ametipädeva asjatundja poolt annab värvika ülevaate Rapla maakonnast, selle sotsiaal-majanduslikust ja ajaloolis-kultuurilisest käekäigust.

On ootuspärane, et see "esimene pääsuke" meie sotsiaalmaastikul annab impulsse teistelegi maakondadele, et luua alus Eesti hoolekande ajaloo tervikkäsitlusele.

Raamatu hind on 155 kr ja seda saab osta ajalehest Nädaline. Posti teel tellides lisandub hinnale saatekulu 30 kr. Raamatut saab tellida aadressil: Ants.Tammar@raplamv.ee Raamat pakub sotsiaaltöötajatele, eriala üliõpilastele, aga ka kõikidele Eesti arenguloost huvitatutele meeleoluka lugemiselamuse, avardab silmaringi ning aitab mõtestada sotsiaaltöö võtmeküsimusi, täites lünga senises sotsiaaltöö käsitlevas kirjanduses.

Maintenance aid for single parents

Elina Saunanen, *Ministry of Justice*

Statistical analyses of Estonian families show that the majority of single parents are not paid alimonies by the other parent. In order to improve the situation of children in single-parent families, Riigikogu adopted the Maintenance Aid Act that entered into force on January 1, 2008. In accordance with the Act, a single parent has the right to apply for maintenance aid from the state provided that he or she will institute proceedings against the parent who does not fulfil his or her maintenance obligation. The state then pays maintenance aid instead of that parent, collecting the money from him or her later. Thus, the maintenance aid is not an actual allowance but means that the claim to alimony is transferred to the state. Maintenance aid is paid to the parent who is pursuing the payment of alimony by judicial process, in case the initial ruling of the court has been made in favour of him or her. The application for the maintenance aid is to be submitted to the Social Insurance Board. The aid is paid for 90 days, based on the assumption that this is sufficient time for the court to solve the case.

Village associations – the unused resource of welfare services

Valter Parve, *University of Tartu, Pärnu College*

One of the important factors in the organisation of social welfare services is the social environment that surrounds people with difficulties in coping. Today, there are groups of active people in most communities in Estonia who, sharing certain common goals, have agreed to cooperate and have chosen a suitable type of cooperation in the form of a civil law partnership, an association or a foundation. Among them are non-governmental organisations established in order to provide social services as well as citizens' initiatives committed to community development. The majority of these civil law partnership associations, especially in the rural areas, are united in the network of the Estonian Village Movement Kodukant (www.kodukant.ee). One of the possible developmental areas of citizens' associations is social welfare. The provision of services to public authorities gives the associations the resources needed to promote the activities specified in their articles, creates jobs in the rural areas, and decreases exclusion while also increasing the efficient use of local government budgets and is, thus, profitable for both parties. Social welfare is one of these areas today that will soon bring results in cooperation between village associations and local governments.

The Estonian Social Sector Worker Code of Ethics compared to codes of ethics from other countries

Lauraliisa Heidmets, BA

The Bachelor's thesis discussed the similarities and differences of social workers' codes of ethics in different countries and compared the Estonian Social Sector Worker Code of Ethics (2005) to other codes. The Estonian Code of Ethics provides the following definition of social work as a profession: „Social work is professional activity for the implementation of principles of social justice, the improvement of the quality of life, the development of social capital and the prevention, alleviation or elimination of difficulties in coping”. One of the problems in Estonia as well as in many other countries is the fact that social workers avoid taking a public stand at the political arena, although they have the power and the duty to call attention to the widespread inequality, injustice and human suffering in the society. The Estonian Code of Ethics should emphasise the social worker's obligation to take care of himself or herself and should talk about the necessity of supervision. The issues of client files and of informing the clients are also important. The Code of Ethics should be amended by a provision emphasising the importance of the empowerment of clients and communities. One of the pluses of the Estonian Social Sector Worker Code of Ethics is the fact that it obligates social workers to respond if somebody needs help, regardless of the inconsistencies in the legislation.

27 марта Эстония отмечает День социального работника. Стр.6 **Эстонская ассоциация социальной работы**

27 марта в Пайдеском культурном центре состоится празднование Дня социального работника. Цель мероприятия – выразить признание работникам социальной сферы и дать обществу сигнал о том, что социальная работа – очень нужная и требующая высокой квалификации профессия. Эстонская ассоциация социальной работы хочет выразить особенное признание тем людям, для которых работа в социальной сфере была трудом всей их жизни.

Прожиточная помощь родителю, воспитывающему ребенка в одиночестве. Стр.8

Элина Саунанен, Министерство юстиции

Согласно вступившему в силу с 1 января 2008 года Закону о прожиточной помощи, воспитывающий ребенка в одиночестве родитель может ходатайствовать о государственной прожиточной помощи при условии, что она или он подаст в суд иск на родителя, не выполняющего свои обязанности по содержанию ребенка. Государство выплатит за этого родителя прожиточную помощь, а потом востребует у него эти деньги.

Новые возможности Департамента рынка труда. Стр. 14

Карин Андре, Пирью Ваармаа, Хелле Тихо, Кятлин Кыверик, Терье Нурмалу, Райдо Рауднагель, Департамент рынка труда

С этого года Департамент рынка труда осуществляет при поддержке Европейского социального фонда программу трудовой занятости, целью которой в 2008–2009 гг является предотвращение безработицы, активация безработных и неактивных на рынке труда лиц и их возвращение на рынок труда. В рамках программы расширен круг лиц, имеющих право пользования услугами департамента, и предлагается ряд новых гибких услуг и мер, способствующих повышению занятости.

Сельские объединения – неиспользованный ресурс социального попечительства. Стр. 26

Вальтер Парве, Пярнуский колледж Тартуского университета

На сегодняшний день в Эстонии действуют как созданные для оказания социальных услуг некоммерческие объединения, так и группы гражданской инициативы, занимающиеся развитием местных общин. Сотрудничество в области социального попечительства между местными самоуправлениями и сельскими объединениями может дать очень хорошие результаты.

Саморефлексия в рефлексивной практике: напоминание об осторожности (1). Стр. 38

Кам-шинг Йип, Гонконгский политехнический университет

Статья знакомит с рефлексивной практикой – широко применяемым направлением в социальной работе. Особенное внимание уделяется саморефлексии – процессу самоанализа, самооценки, автодиалога и наблюдения за своей деятельностью как бы со стороны. Саморефлексия может помочь социальному работнику самосовершенствоваться, но только в случае, если для нее созданы благоприятные условия.

Ханс ван Эвийк: готовность к сотрудничеству – ключ к успеху. Стр. 50

В данном журналу интервью гостевой профессор Тартуского университета Ханс ван Эвийк делится своими мыслями о будущем социальной работы и образования в социальной сфере, сравнивает свои наблюдения о социальной работе и обществе в Эстонии и Голландии. По мнению профессора ван Эвийка, социальная работа, социальная педагогика, социальная терапия, общинная работа и молодежная работа – это разные специальности, но одна профессия.

KIRJANDUS

Hallipäised lapsed. Kui ema ja isa jäävad vanaks (2007).
 Lis Vibeke Kristensen ja Charlotte Strandgaard. Tõlk. Ingrid Gilts-Nittim.
 Kirjastus Kunst

Ema ja lapse suhte algusest on kirjutatud tuhandeid raamatuid, kuid selle suhte lõppu ei kiputa eriti kajastama. Raamatus räägivad sellest avameelselt 21 inimest, kes jutustavad lugejale omaenda lihtsa ja liigutava loo armastusest vanade vanemate vastu, sellega seotud rõõmudest ja muredest, aga ka rollide vahetumisel tekkivast segadusest. Tuge ja abi leiavad siit nii oma vanemaid hooldavad inimesed kui ka hooldustöötajad. www.eestikirjastused.com/kunst/

Tallinna Laste Turvakeskus Eesti sotsiaalmaastikul (2007).
 Toimetanud Erki Korp ja Taimi Tulva

Tallinna Ülikooli ja Tallinna Laste Turvakeskuse koostööprojekti „Sotsiaaltööst sotsiaalpedagoogidele“ tulemusena valminud artiklite kogumikus käsitletakse turvakeskuse töötajate turvalisuse ja töömotivatsiooni probleeme, turvakeskuse sotsiaalprogrammi, lapsepõlve ja kasvukeskkonna tegureid, turvakeskusesse suunatud laste uimastite tarvitamise raskusastet, uimastisõltuvuse tekkimist laste arvamuste põhjal, koolikohustuse täitmist ning narkootikumide tarvitamist Tallinna eri linnaosades. Mitmes artiklis analüüsitakse Lilleküla osakonna klientuuri. Artiklites toetutakse oma töökogemustele ja oma töö analüüsile. Kogumikku on võimalik hankida Tallinna Laste Turvakeskusest.

Vägivallatseja lapsevanemana. Millist mõju avaldab lähisuhtevägivald perekonna toimimisele. (2007).
 Lundy Bancroft ja Jay G. Silverman. Tõlk. Reet Hiimäe. Tartu Naiste Varjupaik

Raamatu autorid, kellel on aukartustäratav ekspertkogemus lähisuhtevägivalda temaatika alal, näitavad, kuidas paarisuhtes kasutatavad vägivaldsed käitumusmustrid (võimu- ja kontrollimehhanismid) kanduvad üle ka lastekasvatuse, takistades usaldusliku ja toetava suhte kujunemist laste ja vanemate vahel. Raamat pakub olulisi teadmisi väga laiale lugejateringile. Eelkõige sobib see vägivallaprobleemiga peresid abistavatele spetsialistidele ja perevägivalda ohvritele, aga ka kõigile neile, kes tunnevad huvi inimsuhete ja vägivaldsete mõtte- ja käitumismallide tekkepõhjuste vastu ning soovivad pakkuda oma lastele õnnelikumat, vägivallavaba lapsepõlve. www.naistetugi.ee

Sotsiaaltrendid 4 (2007). Statistikaamet

Analüütiline kogumik käsitleb sotsiaalset sidusust, mida vaadeldakse eri aspektidest, nagu rahvastik, haridus, töötamine, raha, tervis, sotsiaalne turvalisus ja keskkond. Info on esitatud ülevaate, diagrammide ja tabelitena. Teadustoimetaja professor Alari Purju. Ilmub iga kolme aasta tagant (esimene 1998. aastal). Mõeldud valdkonnast lähemalt huvitatuile. www.stat.ee